

BPL Bedrijfspensioenfonds
voor de Landbouw

Jaarverslag '15

Jaarverslag 2015

Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw

Dit is een uitgave van
Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw

datum
Juni 2016

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Meerjarenoverzicht	7
Missie van het pensioenfonds	9
Organisatie van het pensioenfonds	11
VERSLAG VAN HET BESTUUR	
1. Goed pensioenfondsbestuur	14
2. Financiële zaken	22
3. Pensioenbeheer	28
4. Vermogensbeheer	40
5. Risicobeheer	52
6. Uitvoeringskosten	60
INTERN TOEZICHT	
7. Verslag Raad van toezicht	66
8. Verslag Verantwoordingsorgaan	74
JAARREKENING 2015	
9. Balans per 31 december 2015	84
10. Staat van baten en lasten	85
11. Kasstroomoverzicht	86
12. Toelichting op de jaarrekening	87
12.1 Algemeen	87
12.2 Grondslagen	87
12.3 Toelichting op de balans per 31 december 2015	95
12.4 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	118
12.5 Verbonden partijen	118
12.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2015	119
OVERIGE GEGEVENS	
13. Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	124
14. Gebeurtenissen na balansdatum	124
15. Actuariële verklaring	125
16. Controleverklaring van de onafhankelijk accountant	127
BIJLAGE	
17. Verklaring naleving integriteitsbeleid	132
18. Naleving Code Pensioenfonds	133
19. Overzicht nevenfuncties bestuur	144
Colofon	

Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag 2015 van Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw (BPL). In dit jaarverslag leest u meer over de financiële positie van het fonds en de belangrijke ontwikkelingen die in het verslagjaar hebben plaatsgevonden.

Door economische en demografische ontwikkelingen staat het pensioenstelsel onder druk. Nederlanders worden gemiddeld steeds ouder met hogere pensioenkosten tot gevolg. Het afgelopen jaar heeft bovendien aangetoond dat het huidige pensioenstelsel nog steeds gevoelig is voor schommelingen op de financiële markten. Verschillende impulsen op zowel economisch als monetair beleid leverden voor pensioenfondsen niet altijd positieve resultaten op.

Deze invloeden van buitenaf zorgen voor een hoge complexiteit en dit levert soms lastige dilemma's op. Denk hierbij aan de mate van solidariteit tussen de generaties en de verschillende belangen die spelen op korte en lange termijn. Ook wordt vaker geroepen om een individuele pensioenregeling. De mening van de deelnemers is hierbij van steeds groter belang. BPL peilt daarom met grote regelmaat de mening van zijn deelnemers, ondermeer door het organiseren van deelnemersbijeenkomsten.

Per 1 januari 2015 is het aangepaste Financieel Toetsingskader van kracht. BPL heeft in samenwerking met sociale partners aan een nieuwe en toekomstbestendige regeling gewerkt. De afgelopen jaren is de rente steeds verder gedaald en dit heeft grote gevolgen voor de dekkinggraad van pensioenfondsen. Ook heeft de overheid in 2015 de rekenregels aangepast waarmee de waarde van de toekomstige verplichtingen wordt berekend. Dit heeft tot gevolg gehad dat de dekkinggraad met 6,6% is gedaald van 105,1% naar 98,5%. BPL bevindt zich hierdoor in een dekkingstekort. BPL heeft een nieuw herstelplan ingediend in lijn met de nieuwe regels voor pensioenfondsen. Hierin staan de maatregelen die het bestuur neemt om de financiële situatie te herstellen.

BPL besteedt veel aandacht aan verantwoord beleggen. Het bestuur is van mening dat aandacht voor duurzaamheid kansen biedt voor de lange termijn. Hiermee wordt het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen bedoeld voor de huidige én toekomstige generaties. Het bestuur heeft een werkgroep ingesteld om het beleid verder aan te scherpen en de informatievoorziening over dit onderwerp te verbeteren. In dit kader is bijvoorbeeld een speciale themapagina over verantwoord beleggen ontwikkeld en op de website van BPL geplaatst. En deze inspanningen zijn niet ongemerkt gebleven. BPL is in 2015 uitgeroepen tot het één na beste pensioenfonds in Nederland op het gebied van verantwoord beleggen. Dit blijkt uit een onafhankelijk onderzoek van de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO). Het bestuur ziet dit als een stimulans om het beleid voortdurend te blijven verbeteren.

BPL speelt al bijna 70 jaar een belangrijke rol in het inkomen voor later van werknemers in de agrarische en groene sector en wil dit in de toekomst behouden. Het bestuur ziet het pensioenfonds als een belangrijk middel om dit doel te blijven verwezenlijken. Daarom blijft het bestuur de komende tijd actief bijdragen aan de discussie rondom de toekomstbestendigheid van het pensioenstelsel. Hierbij staat het belang van de deelnemers van BPL voorop.

Het bestuur wil iedereen bedanken voor de bijdrage die is geleverd aan het goed functioneren van het fonds en heeft het vertrouwen dat een ieder zich in 2016 opnieuw zal inzetten om de ambitie van het fonds verder waar te maken: zorgen voor een duurzame en betrouwbare pensioenregeling voor onze deelnemers!

Tot slot wil het bestuur nog stilstaan bij het overlijden van Ton Rolvink op 2 juli 2015. Hij was een gedreven en integer bestuurder, maar bovenal een bijzonder mens. We zullen zijn inbreng missen.

R. le Clercq
Werkgeversvoorzitter

G.P.M.J. Roest
Werknemersvoorzitter

Meerjarenoverzicht

Bedragen x € 1.000	2015	2014	2013	2012	2011
Aantallen (per eind van het jaar)					
Werkgevers (met personeel)	14.526	14.504	14.721	14.967	19.200
Deelnemers, actief en voortgezet	105.727	97.877	94.016	95.232	94.614
Gewezen deelnemers	455.617	436.077	427.746	424.366	435.993
Pensioengerechtigden	63.590	58.549	59.798	58.394	57.693
Pensioenen					
Premiebijdragen	373.516	335.954	336.964	303.676	280.864
Kostendeekkende premie	512.977	376.509	373.503	392.834	355.052
Pensioenuitvoeringskosten	18.475	16.492	15.558	20.562	25.416
Uitkeringen	240.616	240.522	208.445	196.522	188.933
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer	109	105	101	134	167
Vermogen en solvabiliteit					
Resultaat boekjaar	-824.612	-256.950	436.244	454.698	-571.098
Aanwezig vrij beschikbaar eigen vermogen (excl. bestemmingsreserve)	-203.018	615.813	872.763	427.030	-110.010
Minimaal vereist eigen vermogen (art. 131 PW)	617.351	536.170	412.544	422.270	395.285
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,4%	104,4%	104,4%	104,4%	104,4%
Vereist eigen vermogen (art. 132 PW)	3.172.067	2.320.574	1.937.558	1.803.879	1.518.042
Vereiste dekkingsgraad	122,70%	119,0%	120,6%	118,6%	117,0%
Voorzieningen pensioenverplichtingen	13.990.632	12.190.792	9.402.473	9.682.237	8.935.062
Dekkingsgraad in %	98,5%	105,1%	109,3%	104,4%	100,6%
Performancetoets	0,63	0,79	0,93	1,00	1,08
Gemiddelde interest van verplichtingen	1,82%	2,10%	2,90%	2,50%	2,70%
Beleggingen					
Belegd vermogen (incl. derivaten passiva)	14.128.410	13.143.866	10.463.426	10.273.575	9.054.986
Beleggingsresultaten	219.508	2.045.610	39.152	1.061.656	686.640
Gemiddeld rendement op beleggingen (incl. rentehedge)	2,05%	20,00%	0,60%	11,90%	8,50%
Kosten vermogensbeheer in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,26%	0,30%	0,28%	0,23%	
Transactiekosten	0,13%	0,08%	0,09%	0,12%	

Missie van het pensioenfonds

Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw (BPL) verzorgt sinds 1948 de pensioenregeling voor de agrarische en groene sector. Het fonds is een bedrijfstakpensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie. BPL is als stichting ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41149285 en statutair gevestigd in Woerden.

Missie

BPL verzorgt in opdracht van sociale partners voor zijn deelnemers een duurzame en betrouwbare pensioenregeling.

Visie

BPL zet zijn belanghebbenden voorop en wil een duurzaam en betrouwbaar pensioenfonds zijn dat de financiële verplichtingen nu en in de toekomst waar kan maken. BPL is het pensioenfonds voor de agrarische en groene sector en streeft naar versterking door het aantrekken van aanverwante sectoren.

BPL ambieert een goed pensioen tegen een zo stabiel mogelijke premie. Een goed en verantwoord beleggingsbeleid maakt dit mogelijk. Het beleggingsbeleid sluit aan op de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds en draagt tegelijkertijd bij aan een duurzame maatschappij.

Het uitvoeren van de pensioenregeling geschiedt correct, kostenefficiënt en maatschappelijk verantwoord. Vertrouwen en deskundigheid vormen de basis van al het handelen. Daarnaast streeft BPL naar een breed risicodraagvlak voor behoud van solidariteit en collectiviteit. BPL wil zijn belanghebbenden actief betrekken bij de pensioenregeling. Transparantie en begrijpelijkheid staan hierbij voorop.

Organisatie van het pensioenfonds

Bestuur

BPL heeft een paritair bestuur. Hiervan worden namens de werkgevers drie leden voorgedragen door Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (hierna: LTO), één lid door CUMELA Nederland (hierna: CUMELA) en één lid door Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners (hierna: VHG). Namens de werknemers worden drie leden voorgedragen door FNV en één lid door CNV Vakmensen (hierna: CNV). Daarnaast wordt één lid voorgedragen namens de pensioengerechtigden van het fonds en is besloten om twee externe bestuurders aan het bestuur toe te voegen. De samenstelling van het bestuur per 31 december 2015 is als volgt:

Leden werkgeverszijde

Naam	Organisatie	Functie	M/V	Leeftijd
R. le Clercq	LTO	Bestuurder	M	60
J.W.J. van Leeuwen	LTO	Bestuurder	M	61
J. van der Starre	LTO	Bestuurder	M	29
J. Maris	CUMELA	Bestuurder	M	62
S.M. van Meer	CUMELA	Aspirant	M	38
N. Benamar	VHG	Aspirant	M	36

Leden werknemerszijde

Naam	Organisatie	Functie	M/V	Leeftijd
G.P.M.J. Roest	FNV	Voorzitter	M	58
M.J.A.M. Daamen	FNV	Bestuurder	V	54
H. Onstwedder	FNV	Bestuurder	M	62
G.H. Koudys	CNV	Bestuurder	M	61

Externe bestuursleden

Naam	Organisatie	Functie	M/V	Leeftijd
H.F.M. Gertsen	-	Bestuurder	M	63
M.H. Rosenberg	-	Bestuurder	M	53

Lid vertegenwoordiger namens de gepensioneerden

Naam	Organisatie	Functie	M/V	Leeftijd
Vacature	-	-	-	-

Bestuurlijke commissies

Het bestuur heeft zes bestuurlijke commissies ingesteld. De taak van deze commissies is het voorbereiden van onderwerpen waarover het bestuur een besluit moet nemen. De samenstelling van de commissies is per 31 december 2015 als volgt:

Beleggingsadviescommissie

Naam	Functie
H. Onstwedder	Voorzitter
G.P.M.J. Roest	Lid
M.H. Rosenberg	Lid
J.H. van der Starre	Aspirant

Compliance & Communicatie Commissie

Naam	Functie
J. Maris	Voorzitter
M.J.A.M. Daamen	Lid
G.H. Koudys	Lid
N. Benamar	Aspirant
S.M. van Meer	Aspirant
G.A.M. van der Grind	Toehoorder

Risicocommissie

Naam	Functie
H.F.M. Gertsen	Voorzitter
R. le Clercq	Lid
Vacature	-

Commissie Pensioenbeheer

Naam	Functie
M.J.A.M. Daamen	Voorzitter
J.W.J. van Leeuwen	Lid

Commissie Draagvlak

Naam	Functie
G.H. Koudys	Voorzitter
R. le Clercq	Lid

Voorzittersoverleg

Naam	Functie
R. le Clercq	Voorzitter
G.P.M.J. Roest	Voorzitter

Commissie van Beroep

De Commissie van Beroep doet een uitspraak bij geschillen over besluiten van het bestuur. Het secretariaat wordt uitgevoerd door Actor, Bureau voor Sectoradvies. De samenstelling per 31 december 2015 is als volgt:

Naam	Organisatie	Functie
N. Ruiter	Bosch & Ruiter advocaten	Voorzitter
E. Lundgren	FNV	Lid
W. van den Beucken	LTO	Lid

Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur. De leden van het Verantwoordingsorgaan vertegenwoordigen de werkgevers, werknemers en gepensioneerden in de agrarische en groene sector. In 2015 was J.P.C. van Hoven fungerend voorzitter namens de werkgevers. Namens de werknemers was dit R. Bekker. De samenstelling van het Verantwoordingsorgaan per 31 december 2015 is als volgt:

Werknemersleden

Naam		M/V	Leeftijd
D. Aaldering	FNV	M	61
N. Beckers	FNV	M	29
R. Bekker	FNV	M	48
H. van der Werf	FNV	M	58
Vacature	FNV	-	-
Vacature	FNV	-	-
K. Aangeenbrug	CNV	M	52
J.G.M. Hoogland	CNV	M	46
J. Oosting	CNV	M	61

Leden namens gepensioneerden

Naam		M/V	Leeftijd
J. Kras	FNV	M	66
H. Tromp	FNV	M	65
J. Dijkstra	CNV	M	63
Vacature	CNV	-	-
A.Th. Burger	CSO	M	71

Werkgeversleden

Naam		M/V	Leeftijd
D. Bruins	LTO	M	40
B.B. Hasselo	LTO	M	61
J.P.C. van Hoven	LTO	M	64
B. Leenders	LTO	M	69
J. Tuinenga	CUMELA	V	54
M.E.C. Zweistra	CUMELA	V	56
T. Greeve	VHG	M	57

Raad van toezicht

De Raad van toezicht houdt toezicht op het beleid van het bestuur en is per 1 juli 2014 operationeel. De samenstelling van de Raad per 31 december 2015 is als volgt:

Naam	Functie	M/V	Leeftijd
D. Duijzer	Voorzitter	M	57
L. van der Heiden-Aantjes	Lid	V	59
A. Smolenaers	Lid	M	45

BPL bestuursbureau

Het BPL bestuursbureau ondersteunt het bestuur in de uitoefening van zijn taken en verantwoordelijkheden. Enerzijds creëert het bestuursbureau de omstandigheden waaronder het bestuur zich optimaal kan toeleggen op zijn taken en anderzijds vervult het bestuursbureau een coördinerende, monitorende en adviserende rol. De manager van het bestuursbureau is de heer R.L.H. Devue. Het bestuursbureau is ondergebracht bij Actor, Bureau voor Sectoradvies in Woerden.

Uitvoeringsorganisaties

Pensioenbeheer

TKP Pensioen B.V.

Bezoekadres: Europaweg 27
9723 AS Groningen

Postadres: Postbus 501
9700 AM Groningen

Vermogensbeheer

Achmea Investment Management B.V.

Bezoekadres: Handelsweg 2
3707 NH Zeist

Postadres: Postbus 866
3700 AW Zeist

Vastgoedbeheer

Syntrus Achmea Real Estate & Finance

Bezoekadres: Gatwickstraat 1
1043 GK Amsterdam

Postadres: Postbus 59347
1040 KH Amsterdam

Overige externe partijen

Certificerend actuaris: Mercer Nederland B.V.

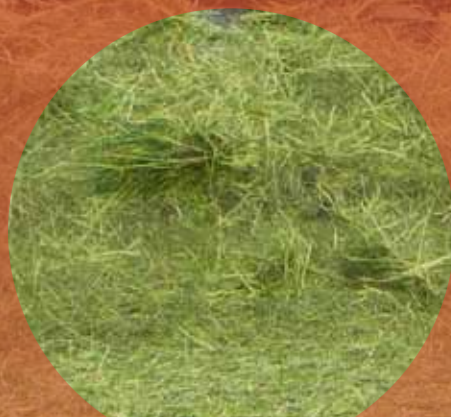
Fiduciair beheerder: Syntrus Achmea Vermogensbeheer

Accountant: Deloitte Accountants B.V.

Compliance Officer: Nederlands Compliance Instituut

Looncontrole: SMA-Accountants N.V.

Adviserend actuaris: Actor, Bureau voor Sectoradvies /
Mercer Nederland B.V.

Goed pensioenfondsbestuur

1

1. Goed pensioenfondsbestuur

1.1 Missie BPL

De missie van BPL is: 'BPL verzorgt in opdracht van sociale partners voor zijn deelnemers een duurzame en betrouwbare pensioenregeling.' De missie is het uitgangspunt van al het handelen van het fonds. Hierop baseert het fonds zijn toekomstplannen en strategie.

1.2 Visie en de naleving hiervan

BPL voert voor alle belanghebbenden (deelnemers, slapers, gepensioneerden en werkgevers) de pensioenregeling als 'goed huisvader' uit. Het bestuur van BPL heeft de opdracht van sociale partners aanvaard om de missie van BPL uit te voeren. Dit doet het bestuur al sinds de oprichting van het pensioenfonds. Afgelopen jaar hebben sociale partners en het bestuur dit vastgelegd in de overeenkomst van opdracht.

In de overeenkomst van opdracht staat de missie centraal. Bij de uitvoering van de pensioenregeling is evenwichtige belangen-afweging een belangrijk uitgangspunt. BPL houdt waar het kan rekening met alle belanghebbenden en wil een duurzaam en betrouwbaar pensioenfonds zijn dat de financiële verplichtingen nu en in de toekomst waar kan maken.

Sociale partners hebben een premieafpraak gemaakt die tot 31 december 2021 vast staat. Bij de vaststelling van het strategisch beleggingsbeleid houdt het bestuur rekening met het beschikbare budget, het vereist eigen vermogen, de beleidsuitgangspunten en de risicohouding van de belanghebbenden. Het strategisch beleggingsbeleid is vastgelegd in de actuariële en bedrijfstechnische nota van het fonds.

Het beleggingsbeleid van BPL sluit aan op de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds en draagt tegelijkertijd bij aan een duurzame maatschappij. BPL heeft in 2015 de tweede plaats voor maatschappelijk verantwoord beleggen in het VBDO onderzoek behaald. Meer over het beleggingsbeleid van BPL staat in hoofdstuk 4 van dit bestuursverslag.

BPL is het pensioenfonds voor de agrarische en groene sector en streeft naar versterking door het aantrekken van aanverwante sectoren. Het aantal vrijwillige aansluitingen van werkgevers is in de afgelopen jaren beduidend toegenomen. Vanwege deze toename heeft het bestuur een nieuwe commissie ingesteld die betrokken is in het proces en de beoordeling van de vrijwillige aansluiting van grote werkgevers of pensioenfondsen, de Commissie Draagvlak. BPL heeft het afgelopen jaar vier fondsen overgenomen. Daardoor zijn er in 2015 veel nieuwe deelnemers bij het fonds gekomen. Geur- en smaakstoffenproducent Givaudan en boterproducent Dairy Trading sloten zich vrijwillig aan. Pensioenfonds Groenten- en Fruitverwerkende Industrie (GFI) en Pensioenfonds Heinz gingen ook op in BPL. Deze bedrijven hebben hun eigen pensioenfonds opgeheven en de vermogens overgedragen aan BPL. Bij aansluiting is de overweging van het bestuur dat de partijen 'aanverwant' dienen te zijn. Dit betekent dat er een duidelijke link dient te zijn met de agrarische en groene sector.

Het uitvoeren van de pensioenregeling geschiedt correct, kostenefficiënt en maatschappelijk verantwoord. Daarnaast streeft BPL naar een breed risicodraagvlak voor behoud van solidariteit en collectiviteit. BPL wil zijn belanghebbenden actief betrekken bij de pensioenregeling. Transparantie en begrijpelijkheid staan hierbij voorop. Sociale partners hebben in 2015 elf bijeenkomsten georganiseerd om onafhankelijk van het bestuur de wijzigingen in de pensioenregeling van BPL voor te bespreken. Deze wijzigingen stonden in het kader van het nieuwe Financiële Toetsingskader (nFTK) dat het afgelopen jaar een belangrijk thema was.

1.3 Paritair bestuursmodel

Het bestuur van BPL kent 12 bestuurszetels, waarvan er 5 toekomen aan de vertegenwoordigers van de werkgevers en 4 aan de vertegenwoordigers van werknemers. Er is 1 zetel beschikbaar voor een vertegenwoordiger namens de gepensioneerden en er zijn 2 zetels beschikbaar voor externe bestuursleden.

Organogram BPL

1.3.1 Bestuurlijke commissies

Het bestuur wordt ondersteund door diverse commissies. Hieronder staan de diverse bestuurlijke commissie opgenomen. Het bestuur heeft de taken en bevoegdheden van deze commissies vastgelegd in afzonderlijke reglementen die in 2015 zijn vernieuwd.

- De Risicocommissie (RC) adviseert het bestuur over het strategisch risicobeleid en het te hanteren risicokader;
- De Beleggingsadviescommissie (BAC) adviseert het bestuur over strategische beleggingen, investeringen in onroerend goed en wijzigingen op het gebied van vermogensbeheer. Tevens monitoren zij de resultaten van het beleggingsbeleid;
- De Compliance & Communicatie Commissie (CCC) adviseert het bestuur over nieuwe regelgeving en communicatie;
- De Commissie Pensioenbeheer (CP) is belast met het toezicht houden op de uitvoering van de pensioenadministratie;
- De Commissie Draagvlak (CD) is ingesteld voor de behandeling van vrijwillige aansluitingen bij het fonds;
- In het Voorzittersoverleg (VZA) worden voorleggers en dringende maar niet beleidsbepalende kwesties aan de orde gesteld.

1.3.2 Commissie van Beroep

De commissie van beroep bestaat uit onafhankelijke leden. De commissie doet een uitspraak bij geschillen over besluiten van het bestuur. Het kan gaan om geschillen met deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden of werkgevers. De commissie heeft in het verslagjaar één beroep behandeld. Eind december 2015 heeft de vertegenwoordiger namens werkgevers afscheid genomen van de commissie. Voor de vacante positie in de Commissie van Beroep wordt invulling gezocht.

1.3.3 Verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft een Verantwoordingsorgaan ingesteld dat bestaat uit 21 leden namens de werknemers, werkgevers en gepensioneerden. De inrichting en bevoegdheden van het Verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in de statuten van het fonds en het reglement van het Verantwoordingsorgaan. Het bestuur legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het Verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid om hier een oordeel over te geven.

1.3.4 Raad van toezicht

Het bestuur heeft een intern toezicht ingesteld in de vorm van een Raad van toezicht (Rvt). De Rvt heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Het intern toezicht draagt bij aan het effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering. De Raad van toezicht legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over de uitvoering van de taken en bevoegdheden en in het jaarverslag. De Rvt bestaat uit ten minste drie onafhankelijke personen. De leden worden benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het Verantwoordingsorgaan.

1.3.5 BPL bestuursbureau

Het Bestuursbureau ondersteunt het bestuur in de dagelijkse taken en werkzaamheden. Het Bestuursbureau neemt daarnaast namens het bestuur de uitvoerende taken op verschillende gebieden voor haar rekening zoals governance en organisatie, de pensioenreglementen, (uitbesteding) risicomanagement, control en externe verantwoording.

Het Bestuursbureau monitort namens het bestuur de uitbestedingsrelaties. Het bestuur heeft binnen het Bestuursbureau een specifieke risicomanager aangesteld. Het bestuur is te allen tijde (eind-)verantwoordelijk voor de taken en werkzaamheden die door het Bestuursbureau worden uitgevoerd. Het bestuur stelt aan het Bestuursbureau dezelfde kwaliteitseisen die ook aan uitbestedingsrelaties worden gesteld.

1.3.6 Uitvoering

Pensioenbeheer

Het bestuur heeft de uitvoering van het Pensioenbeheer uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. De pensioenbeheerovereenkomst met TKP is ingegaan per 1 januari 2012.

Vermogensbeheer

Het fiduciair management wordt uitgevoerd door Achmea Investment Management (AIM), voorheen Syntrus Achmea Vermogensbeheer. Een belangrijk deel van de mandaten is belegd bij AIM en Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. (SAREF). AIM is belast met de beleggingen in aandelen, vastrentende waarden, liquiditeiten, indirect vastgoed, infrastructuur, private equity en instrumenten waarmee de risico's (zoals renterisico en inflatierisico) worden afgedekt. SAREF is belast met de beleggingen in (direct) vastgoed.

1.4 Benoeming, ontslag en schorsing

Bestuurszetel gepensioneerden

Eind 2014 heeft de verkiezingscommissie een kandidaat gevonden passend bij het profiel van de vertegenwoordiger van gepensioneerden, de heer Rolvink. De heer Rolvink is helaas op 2 juli 2015 onverwacht overleden. Bij de benoeming van de heer Rolvink zijn destijds geen verkiezingen georganiseerd omdat er geen kandidaten beschikbaar waren die aan de geschiktheidseisen voldeden. Daarom heeft de verkiezingscommissie aan het bestuur voorgesteld om weer via het eigen netwerk een passende kandidaat te vinden. Het Verantwoordingsorgaan en de Raad van toezicht zijn hierin gekend. Deze persoon is eind 2015 gevonden in de heer Van der Windt, die een ruime ervaring als bestuurder heeft. De Rvt heeft in 2016 haar goedkeuring verleend aan de voorgenomen benoeming, evenals DNB.

Overige bestuurszetels

Ontslag en schorsing hebben niet plaatsgevonden in 2015 binnen het bestuur. De heer Maris heeft zijn rol als bestuurder tot en met 31 december 2015 vervuld, evenals de heer Van Leeuwen. Om het risico van voldoende continuïteit te beheersen heeft het fonds in haar geschiktheidsbeleidsplan het tijdpad en traject opgenomen om te komen tot benoeming van een nieuwe bestuurder. Hierbij maakt het bestuur gebruik van 'aspiranten'. Dit zijn personen die een bepaalde periode toebehoort zijn bij alle vergaderingen en gedurende de periode van een half jaar tot een jaar zich voorbereiden op hun rol als bestuurder. Begin 2015 kende BPL drie aspiranten. Gedurende 2015 zijn twee aspiranten goedgekeurd door de Rvt en DNB en benoemd door het bestuur. Dit zijn de heren Van der Starre en Van Meer. De heer Van Meer vervangt de heer Maris vanaf 1 januari 2016. Eind 2015 is er

tevens een nieuwe aspirant voorgedragen door LTO als vervanging voor de heer Van Leeuwen namelijk de heer Den Dekker. Om het bestuur te versterken op het gebied van het vermogensbeheer en risicomanagement heeft het bestuur besloten om twee externe bestuurders aan te trekken. Hiertoe is met de ondersteuning van het Nationaal Register een procedure uitgezet waarbij een kandidaat werd gezocht op een profiel als externe bestuurder op het gebied van het risicomanagement en een kandidaat op een profiel als externe bestuurder op het gebied van het vermogensbeheer. In februari 2015 zijn daarvoor de heer Gertsen en de heer Rosenberg na goedkeuring door de Rvt en DNB benoemd als bestuurder.

Verantwoordingsorgaan

In 2015 zijn voor 5 van de 21 zetels van het Verantwoordingsorgaan vacatures ontstaan. De redenen waren divers, van overlijden, ziekte tot persoonlijke redenen. In 2016 zijn de vacante posities wederom ingevuld. Werkgevers- en werknemersorganisaties uit de agrarische en groene sector hebben 5 nieuwe personen voorgedragen voor het Verantwoordingsorgaan.

1.5 Diversiteit

Bij de invulling van beschikbare zetels voor bestuurders streeft het bestuur ernaar om te voldoen aan de vereisten voor diversiteit die in de Code Pensioenfondsen worden gesteld. Hierbij wordt rekening gehouden met kandidaten van het vrouwelijke geslacht en wordt rekening gehouden met de leeftijd. Het streven hierbij is om ook kandidaten te benoemen met een leeftijd jonger dan 40 jaar. Het bestuur heeft bij de invulling echter de vereisten op de functieprofielen en de kwaliteit van de kandidaten laten prevaleren. Zo zijn er geen nieuwe kandidaten van het vrouwelijk geslacht gevonden. Echter aan het vereiste om ten minste één vrouwelijke bestuurder te hebben werd reeds voldaan. In 2015 waren er twee aspiranten en één bestuurslid jonger dan 40 jaar. Ook bij voordracht door de organisaties voor leden van het VO is op het functieprofiel de wenselijkheid van diversiteit meegegeven. Het VO dat uit 21 leden bestaat heeft twee vrouwelijke leden. Tevens heeft het VO één lid dat jonger is dan 40 jaar. De uit drie personen bestaande Rvt heeft één vrouwelijk lid.

1.6 Code Pensioenfondsen

Het bestuur volgt de Code Pensioenfondsen die de Wet versterking bestuur pensioenfondsen op bepaalde aspecten nader invult. De Code Pensioenfondsen is tot stand gekomen door samenwerking van de Pensioenfederatie met de Stichting van de Arbeid. Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af over de naleving van deze normen in een separate rapportage die als bijlage aan dit jaarverslag is toegevoegd. In 2015 werd van bedrijfstakpensioenfondsen vereist dat zij een incidentenregeling hebben. Dit vloeide voort uit de wetgeving nFTK. De incidentenregeling van BPL is in 2015 van kracht gegaan.

1.7 Geschiktheid

In het geschiktheidsbeleidsplan zijn de profielen van de afzonderlijke rollen van de bestuurders opgenomen. Voorbeeld van rollen zijn de voorzitter, een lid van een BAC of een lid van de CCC. Bij deze specifieke rollen horen bepaalde kennisaspecten en competenties. Het bestuur let bij de samenstelling van het bestuur erop dat bestuurders elkaar aanvullen. Bij de invulling van bepaalde bestuurdersrollen wordt bij de vaststelling van het profiel rekening gehouden met kennis en competenties die nodig zijn om het bestuur aan te vullen om tot een optimale invulling van een vacante bestuurderszetel te komen. De profielen voor vacante bestuurszetels worden aan de Rvt ter goedkeuring voorgelegd. Deze procedure is ook doorlopen bij de invulling van de externe bestuurderszetels zoals omschreven in 'Benoeming, ontslag en schorsing' en bij de invulling van de rollen die de aspirant bestuurders uitvoeren.

Jaarlijks evalueert het bestuur het geschiktheidsbeleidsplan en stelt vast of het plan aangepast dient te worden. Wet- en regelgeving zijn hier onder andere het uitgangspunt voor. Ook de ervaring van het bestuur kan aanleiding zijn om dit plan te wijzigen. In 2015 zijn de vereiste geschiktheidsniveaus besproken die het bestuur aan het bestuur als collectief, aan de individuele bestuursleden en aan de bestuurscommissies stelt. Het geschiktheidsbeleidsplan is opnieuw vastgesteld per 1 oktober 2015.

Het bestuur heeft het afgelopen jaar diverse studiedagen georganiseerd. Zij volgden deze dagen collectief, waarbij iedere dag een

bepaald thema had. Deze waren onder andere het risicomanagement binnen BPL, ontwikkelingen op het gebied van het vermogensbeheer, het nFTK, de ALM- studie en de toekomst van het pensioenstelsel. Verder komen in de maandelijkse strategische overleggen ook diverse inhoudelijke thema's aan de orde. Voorbeelden hiervan zijn ontwikkelingen op het gebied van geschiktheid, integriteit en vermogensbeheerthema's. In 2016 wordt het opleidingsplan geschiktheid ontwikkeld door het bestuur. Hierin is opgenomen hoe het bestuur collectief, een bestuurder individueel en hoe bestuurscommissies het geschiktheidsniveau kunnen ontwikkelen om de gestelde ambitie te realiseren.

1.8 Zelfevaluatie bestuur

Het bestuur evalueert jaarlijks zijn functioneren. Eén keer in de twee jaar betreft het bestuur een externe partij bij de evaluatie. Deze externe partij zal een bestuursvergadering observeren en houdt individuele gesprekken met alle bestuurders. Het bestuur wordt zo een spiegel voorgehouden. In augustus 2015 heeft het bestuur de rapportage van de Governance University besproken. Deze partij heeft het bestuur geobserveerd in een bestuursvergadering en over de bevindingen een rapportage gemaakt. Eind 2015 hebben evaluatiegesprekken plaatsgevonden van bestuurders met de beide voorzitters van het bestuur van BPL. Ook zijn er evaluatiegesprekken gevoerd met de voorzitters zelf. In 2016 evalueert BPL het functioneren van het gekozen bestuursmodel.

1.9 Compliance

DNB heeft in het kader van het onderzoek 'Belangenverstremming' in 2015 aangegeven dat zij een risicoanalyse op het gebied van belangenverstremming vereist alvorens beleid over integriteit wordt vastgesteld. Het bestuur heeft in mei 2015 een risicoanalyse op het gebied van belangenverstremming gedaan. Aan de hand hiervan is het integriteitsbeleid vastgesteld. Hierin is opgenomen dat compliance een vast agendapunt op de bestuursvergaderingen is. Het bestuur bespreekt hierin onder andere meldingen en uitnodigingen die ontvangen worden. Daarnaast heeft het bestuur de gedragscode en de klokkenluiderregeling geactualiseerd. Model voor de gedragscode was de modelgedragscode van de Pensioenfederatie. Nieuw is de incidentenregeling die als bijlage bij de gedragscode is ontwikkeld. De compliance officer rapporteert in dit jaarverslag over de naleving van het integriteitsbeleid door het bestuur en zijn organen. Het afgelopen jaar zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd door de toezichthouder.

In het kader van het thema de beheersing van corruptierisico's, heeft DNB bij een groot aantal pensioenfonds, waaronder bij BPL, onderzoek gedaan naar de beheersing van deze risico's. Het bestuur stelt op dit moment een plan van aanpak op voor het implementeren van de aanbevelingen.

1.10 Beloningsbeleid

Het beloningsbeleid van het bestuur is vastgelegd in het reglement Vacatievergoeding. Hierin zijn de vergoedingen van het bestuur, de Rvt en het VO vastgelegd. De bestuurders ontvangen een vaste vacatievergoeding per jaar, evenals de leden van de Rvt. Aspirant-leden ontvangen een vergoeding per vergadering, evenals de leden van het VO en de leden van de commissie van beroep.

Bij de organen van het pensioenfonds is geen sprake van dienstverbanden en prestatiegerelateerde beloningen. Bij ontslag van bestuurders, leden van de Rvt of het VO wordt er geen ontslagvergoeding uitgekeerd. Onderstaand is een overzicht opgenomen van de vaste vergoedingen op jaarbasis per functie in 2015.

Vaste jaarvergoeding per functie

Functie	Vergoeding
Voorzitter bestuur	€ 74.000
Bestuurder	€ 46.000
Voorzitter Raad van toezicht	€ 23.000
Lid Raad van toezicht	€ 15.000

Vergoeding bestuurlijke commissies

Functie	Vergoeding
Beleggingsadviescommissie	€ 10.000
Risicocommissie	€ 10.000
Compliance & Communicatie Commissie	€ 5.000
Commissie Draagvlak	€ 5.000
Commissie Pensioenbeheer	€ 5.000
Voorzittersoverleg	€ 5.000

1.11 Uitbestedingsbeleid

Het bestuur heeft in 2015 een risicoanalyse op het gebied van uitbesteding gedaan. De risico's die samenhangen met het uitbesteden van taken en werkzaamheden zijn hierbij in beeld gebracht. Aan de hand van deze analyse heeft het bestuur het uitbestedingsbeleid vastgesteld. Het bestuur heeft adequate beheersmaatregelen genomen om een beheerste en integere bedrijfsvoering verder te borgen. Hierbij heeft het bestuur gebruik gemaakt van de handreiking die DNB in 2014 voor de pensioensector heeft gemaakt.

Financiële zaken

2

2. Financiële zaken

2.1 De ontwikkeling van de dekkingsgraad

De dekkingsgraad is in het verslagjaar met 6,6% gedaald van 105,1% naar 98,5%.

Hoewel de rente in 2015 per saldo nauwelijks is veranderd, is de verlaging van de dekkingsgraad toch voor een belangrijk deel gerelateerd aan de rente. De aanpassing van de wettelijke voorgeschreven rentetermijnstructuur per 1 januari 2015 heeft de dekkingsgraad eenmalig met 5,2% verlaagd. Hierdoor is deze niet meer gebaseerd op het 3-maands voortschrijdende gemiddelde van de rente maar op de feitelijke rente. Daarbij moet uiteraard worden opgemerkt dat zonder de aanpassing van de rente dit effect voor een groot deel gedurende het jaar had plaatsgevonden. Verder is de wijze waarop de UFR wordt vastgesteld medio het boekjaar ook gewijzigd. Vanaf dat moment wordt de UFR-rente op zeer lange termijn niet meer gebaseerd op 4,2% maar op een langjarig voortschrijdend gemiddelde van de lange rente. Deze wijziging heeft de dekkingsgraad eenmalig met 4,2% verlaagd. Overigens zal deze nieuwe vaststelling van de UFR ook in de komende jaren tot een verdere verlaging van de dekkingsgraad leiden. Naast bovenstaande effecten heeft de feitelijke renteontwikkeling geleid tot een verhoging van de dekkingsgraad met 1,3%.

De aanpassingen in de regelgeving en de feitelijke renteontwikkeling heeft de dekkingsgraad in totaal met 7,9% verlaagd. De beleggingsopbrengsten (inclusief rentehedge) hebben per saldo de dekkingsgraad met 1,7% verhoogd. Dit is het saldo van enerzijds de positieve opbrengsten op de beleggingsportefeuille (2,4%) en de negatieve resultaten op de rentehedge (-0,7%). De dekkingsgraad werd verder negatief beïnvloed door het feit dat de premie is gebaseerd op een hogere rente dan de marktrente. De premieontvangsten zijn daardoor lager dan de kosten van de pensioenopbouw, welke afhankelijk zijn van de marktrente. Per saldo leidde dit tot een afname van de dekkingsgraad met 0,7%.

2.2 Premiebeleid

Sociale partners hebben afgesproken dat de premie tot ten minste het jaar 2021 21,7% van de pensioengrondslag bedraagt. Jaarlijks wordt vastgesteld of deze premie in combinatie met het opbouwpercentage voldoende is om de bijbehorende kostendekkende premie te financieren. Daarbij geldt voor sociale partners als uitgangspunt dat binnen de wettelijke mogelijkheden het opbouwpercentage zo hoog mogelijk wordt vastgesteld. De achtergrond hiervan is dat lage opbouwpercentages, in tegenstelling tot lage indexaties, in de toekomst niet meer kunnen worden hersteld.

Sociale partners en bestuur hebben in het najaar van 2014 besloten om in het boekjaar de kostendekkende premie te baseren op een rendement van 3,25%. Dit is de gemiddelde rente over de afgelopen 10 jaar. Het boekjaar 2015 was een overgangsjaar naar de invoering van het nieuwe FTK per 1 januari 2016. Vanaf 2016 wordt de kostendekkende premie gebaseerd op het verwachte rendement, gecorrigeerd voor de verwachte inflatie. Voor 2016 geldt dan voor de berekening van de kostendekkende premie een rendement van 3,35%.

De kostendekkende premie, gebaseerd op de zuivere marktrente, was in 2015 hoger dan de feitelijke premie van 21,7%. Hierdoor ontstond de negatieve invloed op de dekkingsgraad van 0,6%. Dit negatieve effect zou beperkt kunnen worden door het opbouwpercentage te verlagen. Sociale partners hechten echter aan een zo'n hoog mogelijk opbouwpercentage. Door sociale partners is wel de afspraak gemaakt dat het opbouwpercentage wordt verlaagd als er sprake is van (dreigende) kortingen van de opgebouwde rechten. In dat geval mag de negatieve invloed op de dekkingsgraad vanuit de premie niet lager zijn dan 0,2%-punt negatief.

Het opbouwpercentage moet dan zodanig worden verlaagd dat de premie een negatief effect heeft op de dekkingsgraad dat kleiner is dan 0,2% punt. Door dan het opbouwpercentage te verlagen, wordt de negatieve invloed op de dekkingsgraad verminderd en dus tevens de noodzakelijke kortingen verlaagd. Op deze manier wordt bewerkstelligd dat de solidariteit van de inactieve deelnemers naar de actieve premiebetalende deelnemers niet te groot wordt.

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

Kostendekkende premie	512.977
Feitelijke premie	373.155
Gedempte premie	369.716

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord.

De samenstelling is als volgt:

Kostendekkende premie	2015	2014
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	419.577	302.122
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	79.719	62.237
Opslag voor uitvoeringskosten	13.681	12.150
Totaal kostendekkende premie	512.977	376.509

Feitelijke premie	2015	2014
Bijdrage werknemers	79.274	70.917
Bijdrage werkgevers	293.881	262.900
	373.155	333.817

Gedempte premie	2015	2014
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	290.614	235.392
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	61.906	48.491
Opslag voor uitvoeringskosten	17.196	12.150
Totaal gedempte premie	369.716	296.033

2.3 Indexatiebeleid

Het fonds heeft ook in 2015 niet kunnen indexeren. Met ingang van 2015 is het indexatiebeleid gewijzigd. De indexatiemaatstaf blijft de prijsinflatie, welke wordt gecorrigeerd voor effecten van belastingen en accijns. Het beleid is nu volledig gebaseerd op de wijze waarop het FTK indexatie toestaat. Dat betekent dat er gedeeltelijk wordt geïndexeerd als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 110%. Volledige indexatie wordt toegekend als de dekkingsgraad voldoende hoog is om de indexatie langdurig volledig te kunnen toekennen. Bij de huidige rente is dit bij een dekkingsgraad van 127%. Tussen een dekkingsgraad van 110% en 127% wordt een pro rata indexatie toegekend.

	2015	2014	2013	2012	2011
Indexaties	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Prijsinflatie	0,4%	0,6%	1,1%	2,1%	2,5%

2.4 Samenvatting financiële positie

Onderstaand een samenvatting van de financiële positie van het fonds en de ontwikkelingen gedurende het jaar:

<i>(x € 1.000)</i>	Pensioenvermogen	Technische voorzieningen	Dekkingsgraad
Stand per 1 januari	12.809.732	12.190.792	105,1%
Beleggingsresultaten	219.508	20.987	
Premiebijdragen	404.639	420.980	
Uitkeringen	-240.616	-244.149	
Wijziging marktrente		989.119	
Wijziging actuariële uitgangspunten		29.282	
Overige	591.697	583.621	
Stand per 31 december	13.784.960	13.990.632	98,5%

De dekkingsgraad ultimo jaar (op basis van jaarrekening) heeft zich de afgelopen jaren als volgt ontwikkeld:

	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Dekkingsgraden ultimo	98,5%	105,1%	109,3%	104,4%	100,6%	110,4%
Rente ultimo jaar van de rentetermijnstructuur behorende bij de duration van het fonds	1,8%	2,1%	2,9%	2,5%	2,8%	3,4%

2.5 Actuariële analyse

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten kan als volgt worden weergegeven:

	<i>(x € 1.000)</i>	2015	2014
Premieresultaat			
Premiebijdragen		404.639	342.866
Pensioenopbouw		-420.980	-302.122
Mutatie technische voorziening voor pensioenuitvoeringskosten		4.883	4.836
Pensioenuitvoeringskosten		-18.475	-16.492
		-29.933	29.088
Inclusief rendementsresultaat			
Beleggingsresultaten inclusief rentederivaten		219.508	2.045.610
Rentetoevoeging technische voorziening		-20.987	-37.401
Wijziging marktrente		-989.119	-2.289.822
		-790.598	-281.613
Overige resultaten			
Resultaat op waardeoverdrachten		11.868	25.366
Resultaat op kanssystemen (overige wijzigingen)		4.020	6.767
Resultaat op uitkeringen		3.533	1.255
Indexering en overige toeslagen		86	-2.067
Wijziging overige actuariële uitgangspunten		-29.282	25.118
Overige baten		17.559	1.724
Overige lasten		-11.865	*-62.587
		-4.081	-4.424
Totaal saldo van baten en lasten basisregeling		-824.612	-256.949

* De overige lasten worden veroorzaakt door eenmalige hoge lasten voor de toevoeging aan de voorziening voor arbeidsongeschiktheid en administratieve correcties.

2.6 Samenvatting rapport certificerend actuaris

Jaarlijks stelt de certificerend actuaris een rapport op dat inzicht geeft in de financiële positie van het pensioenfonds. De certificerend actuaris beoordeelt met name of is voldaan aan de vereisten in de Pensioenwet. Als onderdeel hiervan toetst zij of de technische voorzieningen en het (minimaal) vereist vermogen toereikend zijn vastgesteld, of de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten en of het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel. Naar het oordeel van de certificerend actuaris is dit per 31 december 2015 het geval.

De certificerend actuaris verklaart dat over het boekjaar 2015 is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikelen 131, 132 en 133 omdat er sprake is van een negatief eigen vermogen. De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het pensioenfonds is bij de vaststelling van de kostendekkende premie voor boekjaar 2015 uitgegaan van de in 2014 geldende wet- en regelgeving. De actuaris kwalificeert de vermogenspositie als slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Pensioenbeheer

3

3. Pensioenbeheer

3.1 Ontwikkelingen pensioenregeling

3.1.1 Wijzigingen statuten en reglementen

De statuten zijn in 2015 gewijzigd doordat de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid het besluit heeft genomen tot wijziging en gedeeltelijke intrekking van de verplichtstelling tot deelneming in het BPL voor de piekarbeider in verplichtstelling per 1 januari 2015. Daarnaast werd de verplichtstelling tot deelneming in het BPL uitgebreid met een 14^e subsector, te weten de Groenten- en Fruitverwerkende Industrie die per 31 december 2014 onder BPL viel. De statuten zijn gewijzigd met de aanpassingen in de verplichtstelling. De verplichtstellingstekst maakt onderdeel uit van de statuten.

Het pensioenreglement is in 2015 als volgt gewijzigd:

- wijzigingen in de definities waaronder het loonbegrip, deeltijdienstverband, deeltijdfactor, maximum premieloon, fiscale aftoppingsgrens en piekarbeider;
- het bestuur heeft de franchise vastgesteld op € 13.199,-;
- het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen is verlaagd naar 1,875% conform het fiscale maximum van de Witteveen wetgeving;
- met de verlaging van het ouderdomspensioen is ook de opbouw van het partnerpensioen en het wezenpensioen verlaagd. De verhouding van het partner- en wezenpensioen is gekoppeld aan het ouderdomspensioen (70% en 20% van).
- er is een plafond ingesteld van € 100.000,- (2015) voor een fulltime salaris waarover maximaal pensioen mag worden opgebouwd conform de Witteveen wetgeving;
- artikel 134 Pensioenwet is per 1 januari 2015 gewijzigd. Hierdoor is het artikel 'Korten pensioenaanspraken en pensioenrechten' aangepast. De beoordeling van de financiële positie van het pensioenfonds wordt gekoppeld aan de beleidsdekkingsgraad en er wordt geregeld dat een pensioenfonds kan overgaan tot vermindering van pensioenaanspraken en pensioenrechten indien niet aan de vereisten voor het minimaal vereist eigen vermogen of het vereist eigen vermogen wordt voldaan. Vermindering van pensioenaanspraken en pensioenrechten blijft 'ultimum remedium' in die zin dat eerst alle andere mogelijkheden om het (minimaal) vereist eigen vermogen te bereiken moeten worden gebruikt;
- vanwege het toetreden van de Groenten- en Fruitverwerkende Industrie tot de verplichtstelling van BPL is het pensioenreglement aangepast met een overgangsbepaling inzake de VPL-rechten van deze groep deelnemers. Daarnaast heeft deze groep een ingroeieregeling gekregen om in twee jaar naar het opbouwpercentage te groeien die de overige BPL-deelnemers ook hebben;
- per 1 juli 2015 is het toeslagbeleid inzake de wetgeving nFTK gewijzigd. Het artikel in het pensioenreglement is hierop aangepast.

Het uitvoeringsreglement is in 2015 als volgt gewijzigd:

- de wijzigingen rondom piekarbeid;
- toetreding van GFI die tijdelijk een overgangsregeling kent met een andere premiestelling;
- de wijzigingen in het pensioenreglement die doorwerken op het uitvoeringsreglement;
- klachtenregeling is geüniformeerd met de klachtenregeling in het pensioenreglement;
- de geschillenregeling is eveneens geüniformeerd met de geschillenregeling zoals opgenomen in het pensioenreglement;
- per 1 juli 2015 is het gewijzigde artikel over het toeslagbeleid aangepast in het uitvoeringsreglement.

3.1.2 Overige ontwikkelingen pensioenregeling

Sociale partners en het verantwoordingsorgaan zijn in 2015 nauw betrokken bij de wijzigingen die het nFTK met zich meebracht. In diverse bijeenkomsten zijn de verschillende stappen in het nFTK traject met sociale partners en Verantwoordingsorgaan doorlopen. Sociale partners hebben de besluiten aangaande de wijzigingen in het pensioenreglement genomen. Het Verantwoordingsorgaan heeft het bestuur positief geadviseerd over het voorgelegde nieuwe toeslagbeleid, de aangepaste pensioenregeling en uitvoeringsreglement en de gewijzigde actuariële en bedrijfstechnische nota.

3.1.3 Klachten en geschillen

Het pensioenfonds heeft haar klachten- en geschillenregeling in het pensioenreglement omschreven. De procedure is gepubliceerd op de website van BPL. Ook in correspondentie van het pensioenfonds wordt in geval van een besluit van het fonds gewezen op de mogelijkheden die er zijn indien de betrokkene het niet eens is met zo'n besluit.

Via de Commissie van beroep van het pensioenfonds kunnen deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers op een laagdrempelige manier hun ontevredenheid uiten. In 2015 ontving de Commissie van Beroep een klacht. Deze klacht is afgewezen.

Het pensioenfonds probeert werkgevers op te sporen en aan te sluiten die vallen onder de werkingssfeer van de verplichtstelling en die nog niet in de administratie van het pensioenfonds zijn opgenomen. In 2015 zijn in dat kader vier procedures gestart tegen werkgevers. In deze procedures dient nog een rechtelijke uitspraak te worden gedaan.

De klachten die zijn aangebracht bij de pensioenadministrateur zijn minimaal geweest. In 2015 hebben 19 deelnemers en 12 werkgevers een klacht aangebracht bij de pensioenadministrateur. In totaal bleken bij de deelnemers slechts 3 klachten gegrond te zijn. Bij de werkgevers betrof dit 2 klachten. De klachten zijn binnen de daarvoor door het pensioenfonds gestelde termijn afgehandeld. De klachten hebben niet geleid tot veranderingen in de regelingen en processen van het pensioenfonds.

3.2 Statistische gegevens

De volgende tabellen geven een weergave van de ontwikkeling van het aantal deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers van het fonds.

3.2.1 Overzicht (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden

De volgende tabellen geven een weergave van de ontwikkeling van het aantal deelnemers en pensioengerechtigden van het fonds.

Mutatieoverzicht deelnemers

	Deelnemers (excl. AO)	Gewezen deelnemers	Arbeids- ongeschikte deelnemers	Gepensioneerden	Totaal
Stand per 1 januari	92.628	436.077	5.249	58.549	592.503
Toetreding / hertoetreding	20.838	-4.849	0	0	15.989
Pensionering	-649	-7.541	-258	8.448	0
Arbeidsongeschiktheid	-435	-78	513	0	0
Revalidering	66	54	-120	0	0
Overlijden/afkoop/ waardeoverdracht	-103	-9.085	-51	-3.407	-12.646
Premievrij gemaakt door uitdienst	-11.951	11.951	0	0	0
Overige oorzaken*	3	29.088	-3	0	29.088
Stand per 31 december 2015	100.397	455.617	5.330	63.590	624.934

* onder 'overige oorzaken' is de toename door inkomende collectieve waardeoverdrachten verantwoord. Daarnaast wordt hier na echtscheiding de toename van het aantal ex-partners verantwoord.

Verhouding man/vrouw

	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009
Mannen	77.973	68.683	66.300	67.675	67.124	67.474	62.182
Vrouwen	27.754	23.945	22.576	22.553	22.577	22.941	22.201
Totaal	105.727	92.628	88.876	90.228	89.701	90.415	84.383

Actieve deelnemers op basis van leeftijd

	2015			2014			2013		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
20-25	10.367	2.890	13.257	9.821	2.661	12.482	9.463	2.417	11.880
25-30	10.200	2.823	13.023	9.503	2.656	12.159	9.060	2.405	11.465
30-35	8.653	2.749	11.402	8.035	2.423	10.458	7.779	2.319	10.098
35-40	7.805	2.809	10.614	7.126	2.493	9.619	7.014	2.377	9.391
40-45	8.185	3.432	11.617	7.833	3.091	10.924	8.114	3.121	11.235
45-50	9.755	4.170	13.925	8.532	3.592	12.124	8.344	3.419	11.763
50-55	9.306	3.833	13.139	7.663	3.215	10.878	7.328	2.986	10.314
55-60	7.552	2.873	10.425	5.796	2.319	8.115	5.290	2.203	7.493
60-65	5.317	1.975	7.292	3.762	1.364	5.126	3.469	1.231	4.700
65-70	833	200	1.033	612	131	743	439	98	537
Totaal	77.973	27.754	105.727	68.683	23.945	92.628	66.300	22.576	88.876

Aantal scheidingen

Jaar	Aantal
2011	1.657
2012	2.243
2013	2.627
2014	2.908
2015	2.811

Aantal deelnemers met vrijwillige voortzetting

Jaar	Aantal
2011	34
2012	39
2013	32
2014	59
2015	75

Aantal deelnemers met een excedentregeling

Jaar	Aantal
2011	1.462
2012	2.297
2013	2.052
2014	2.114
2015	2.645

Aantal deelnemers overgangsregeling

Categorie	Aantal
2011	21.793
2012	21.080
2013	19.659
2014	18.441
2015	18.196

Aantal gemoedsbezwaarden

Jaar	Aantal
2011	297
2012	289
2013	298
2014	292
2015	310

Aantallen premievrije voortzetting naar geslacht en in procenten van het aantal actieve deelnemers

	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Mannen	3.681	3.615	3.533	3.446	3.572	3.807
Vrouwen	1.649	1.634	1.607	1.558	1.341	1.418
Totaal	5.330	5.249	5.140	5.004	4.913	5.225
Mannen in %	4,7%	5,3%	5,3%	5,1%	5,3%	6,0%
Vrouwen in %	5,9%	6,8%	7,1%	6,9%	5,8%	6,2%
Totaal in %	5,0%	5,7%	5,8%	5,5%	5,5%	6,0%

Premievrije voortzetting wegens arbeidsongeschiktheid naar leeftijdsklasse, mannen en vrouwen

		2015	2014	2013	2012	2011
20-25	M	3	2	4	0	1
	V	1	0	1	0	0
25-30	M	21	20	17	4	12
	V	4	4	2	1	2
30-35	M	43	46	40	28	41
	V	20	24	21	24	20
35-40	M	96	110	120	100	93
	V	99	112	107	104	62
40-45	M	234	268	299	273	285
	V	186	208	233	214	181
45-50	M	469	488	516	466	543
	V	281	256	242	204	176
50-55	M	749	730	707	601	704
	V	311	295	270	220	203
55-60	M	900	826	796	727	978
	V	281	280	286	286	338
60-65	M	1.067	1.062	990	1.247	1.322
	V	432	422	426	505	395
65-70	M	99	63	44	0	0
	V	34	33	19	0	0
Totaal mannen		3.681	3.615	3.533	3.446	3.979
Totaal vrouwen		1.649	1.634	1.607	1.558	1.377
Totaal		5.330	5.249	5.140	5.004	5.356

Uitsplitsing aantal pensioengerechtigden

	2015	2014	2013	2012	2011
Ouderdomspensioen*	41.617	37.114	39.735	38.677	35.600
BPL-Flexpensioen	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	974
Nabestaandenpensioen**	18.236	17.618	16.086	15.526	16.852
Wezenpensioen	1.199	1.178	1.195	1.115	946
AOP	2.538	2.639	2.782	3.076	3.321
Anw	n.v.t.	nvt	n.v.t.	n.v.t.	506
Totaal	63.590	58.549	59.798	58.394	58.199

* vanaf ultimo 2012 inclusief flexpensioen

** vanaf ultimo 2012 inclusief ANW

Aantal gewezen deelnemers

	2015	2014	2013	2012	2011
Mannen	299.524	305.402	300.388	297.727	308.228
Vrouwen	156.093	130.675	127.357	126.639	127.765
Totaal	455.617	436.077	427.745	424.366	435.993

3.2.2 Overzicht werkgevers

De volgende tabellen geven een weergave van de ontwikkeling van het aantal werkgevers van het fonds.

Werkgevers naar aantal werknemers

Aantal werknemers	Aantal	Percentage
1- 4 werknemers	8.588	65,0%
5- 9 werknemers	2.278	17,2%
10- 24 werknemers	1.646	12,5%
25- 49 werknemers	451	3,4%
50- 99 werknemers	163	1,2%
100- 249 werknemers	62	0,5%
250- 499 werknemers	13	0,1%
Meer dan 500 werknemers	8	0,1%
Totaal	13.209	100%

Aantal werkgevers en werknemers per subsector

	2015		2014	
	aantal werkgevers	aantal werknemers	aantal werkgevers	aantal werknemers
Glastuinbouw	2.489	21.461	2.519	21.315
Landbouwwerktuigen Exploiterende Ondernemingen	2.069	19.349	2.079	19.142
Hoveniersbedrijven	2.600	14.190	2.517	13.714
Open teelten Tuinbouw	1.547	5.921	1.537	5.390
Open teelten Boomkwekerij	1.015	5.019	1.053	4.953
Dierhouderij	2.518	7.319	2.419	7.120
Open teelten Bloembollen	514	2.375	497	2.384
Tuinzaadbedrijven	80	4.479	76	4.349
Open teelten Landbouw	1.022	2.799	989	2.740
Bos en Natuur	197	2.684	193	2.673
Bedrijfsverzorgingsdiensten	41	2.027	39	2.083
Paddenstoelen	129	2.432	134	2.468
Bloembollengroothandel	97	1.469	99	1.337
Groente- en Fruitverwerkende Industrie	54	3.511	63	2.708
Geen cao van toepassing	56	3.527	53	3.122
Overig	98	5.113	28	5.795
Totaal	14.526	103.675	14.295	101.293

Verdeling loonsom per subsector:

Glastuinbouw	526.515.466
Landbouwwerktuigen Exploit. Ondernem.	611.446.365
Hoveniersbedrijven	395.409.920
Open teelten Tuinbouw	128.084.767
Open teelten Boomkwekerij	114.716.892
Dierhouderij	170.348.049
Open teelten Bloembollen	53.062.761
Tuinzaadbedrijven	199.275.685
Open teelten Landbouw	64.212.817
Bos en Natuur	97.539.600
Bedrijfsverzorgingsdiensten	64.960.609
Paddenstoelen	42.757.133
Bloembollengroothandel	53.532.159
Groente- en fruitverwerkende industrie	110.793.051
Varkensverbetering	24.383.198
Overig	223.767.807
Totaal	2.880.806.277

3.3 Communicatie

3.3.1 Communicatiebeleidsplan 2015 tot en met 2017

In het najaar van 2014 is het communicatiebeleidsplan voor de jaren 2015 tot en met 2017 opgesteld en door het bestuur vastgesteld. Dit beleidsplan is de strategische leidraad voor de pensioencommunicatie van BPL. Belangrijke strategische uitgangspunten zijn: communicatie zoveel mogelijk digitaal, doelgroepen zichtbaarder maken in de communicatie, meer inzicht geven in de pensioensituatie, communicatie zoveel mogelijk segmenteren en de gewenste identiteit en 'merkbefORTE' van BPL verder versterken.

3.3.2 Communicatiejaarplan 2015

Als afgeleide van het communicatiebeleidsplan is in 2015 het communicatiejaarplan opgesteld en door het bestuur vastgesteld. Het jaarplan omschrijft de concrete uitwerking van de uitgangspunten uit het beleidsplan. Het gaat hierbij om de in te zetten communicatiemiddelen en de bijbehorende begroting.

3.3.3 Werkzaamheden in het kader van de Wet pensioencommunicatie

In maart 2015 nam de Tweede Kamer de Wet pensioencommunicatie aan. Het doel van deze wet is de informatieverstrekking en communicatie over pensioenen te verbeteren. Het perspectief van de deelnemer staat daarin centraal. De informatie over het pensioen moet beter aansluiten bij de informatiebehoefte en de kenmerken van de deelnemer, bijvoorbeeld door ander taalgebruik. Bovendien moet de communicatie over het pensioen handelingsperspectief bieden: de deelnemer moet meer inzicht krijgen in de risico's rond zijn pensioen en weten welke actie hij kan ondernemen.

In 2015 heeft BPL belangrijke stappen gezet om te kunnen voldoen aan de eisen van de nieuwe wet. Zo is veel voortgang geboekt op het gebied van Pensioen 1-2-3 en is het pensioenreglement toegankelijker gemaakt. Ook is er een nieuwe website gelanceerd met een nieuwe pensioenplanner en een Mijn Omgeving. Bovendien is een aantal procesbrieven beoordeeld op begrijpelijkheid en toegankelijkheid en zo nodig aangepast.

3.3.4 Nieuwe website en pensioenplanner

De website van BPL is in 2015 vernieuwd. De vormgeving is toegankelijker en aansprekender gemaakt. Ook zijn er nieuwe functionaliteiten en een Mijn Omgeving toegevoegd. De tekst van de website werd meer in informatielagen opgeknipt (laag 1 voor de belangrijkste informatie, laag 2 voor meer achtergrondinformatie en laag 3 voor meer detailinformatie) en zo laagdrempeliger gemaakt. In 2015 werden bepaalde processen gedigitaliseerd. Zo kan de deelnemer van BPL nu zijn aanvraag voor waardeoverdracht digitaal bij BPL indienen via Mijn Pensioen. Sinds eind 2015 is het ook mogelijk om de aanvraag van pensioen digitaal bij het fonds in te dienen. Op de homepage is een poll geïntroduceerd. Deze wordt ingezet om de mening van de bezoeker te peilen over een bepaald onderwerp.

De nieuwe website is per 1 juli in gebruik genomen. In september is voor het eerst een rapport opgeleverd over het gebruik van de website in de eerste twee maanden. Een dergelijke rapportage wordt eenmaal per kwartaal opgeleverd.

Ook is de pensioenplanner in de Mijn Omgeving van de website vernieuwd. Deze planner biedt meer mogelijkheden en toont een compleet financieel plaatje, waarbij de planner naar een netto pensioen rekent. Dankzij een koppeling met gegevens van het NIBUD krijgt de gebruiker inzicht in hoe zijn toekomstige pensioeninkomen zich verhoudt tot zijn toekomstige uitgaven.

3.3.5 Pensioenreglement herschreven

Het gebruik van hetzelfde, begrijpelijke taalniveau in alle uitingen van BPL bevordert de begrijpelijkheid en herkenbaarheid van de communicatie. Daarom hanteert BPL consequent taalniveau B (eenvoudig Nederlands). In 2015 is het pensioenreglement herschreven naar taalniveau B1. Het herschreven reglement is opgenomen op de nieuwe website van BPL.

In het herschreven pensioenreglement is een zekere gelaagdheid aangebracht. Er kan bijvoorbeeld worden doorgeklikt naar de pensioenbegrippen. De belangrijkste informatie staat in laag 1. Als de lezer doorklikt, komt hij terecht op de achterliggende informatielagen van het reglement. In 2016 worden versies van het pensioenreglement ontwikkeld die speciaal zijn toegesneden op bepaalde groepen deelnemers. De deelnemer krijgt dan de informatie uit het reglement die van toepassing is op zijn situatie.

3.3.6 Pensioen 1-2-3

In 2015 zijn veel voorbereidende werkzaamheden verricht voor Pensioen 1-2-3. Pensioen 1-2-3 vervangt de startbrief voor nieuwe deelnemers. Bestaande deelnemers kunnen het opvragen en/of inzien op de website. De deelnemer bepaalt zelf hoe gedetailleerd hij de informatie tot zich neemt: op hoofdlijnen (laag 1), met toelichting op hoofdlijnen (laag 2) of gedetailleerd (laag 3).

De iconen, de gelaagde manier van communiceren en de teksten van het Pensioen 1-2-3 worden ook voor andere communicatie-uitingen gebruikt. Dit draagt bij aan de herkenbaarheid en consistentie van onze communicatie.

3.3.7 Aanpassen van standaard correspondentie

In de Wet Pensioencommunicatie staat dat communicatie moet voldoen aan de normen 'correct', 'duidelijk', 'evenwichtig' en 'tijdig'. In 2015 is een aantal procesbrieven (namelijk de processen 'uit dienst' en 'pensioenering') getoetst en zo nodig aangepast aan de normen. In 2016 wordt dit afgerond en worden ook de brieven voor de overige processen aangepast. Omdat steeds meer van deze processen ook digitaal gaan, worden de procesbrieven zodanig ingericht dat ze ook digitaal kunnen worden verstuurd.

3.3.8 Pensioenmagazine 'Later Lekker Leven'

In 2015 is het pensioenmagazine 'Later Lekker Leven' in april en oktober verzonden. Het magazine richt zich op (aspirant)deelnemers, gepensioneerden en aangesloten werkgevers. In het magazine komen allerlei pensioenonderwerpen aan bod, zoals veranderingen in de pensioenregeling, gesprekken met deelnemers, gepensioneerden en bestuurders en uitleg over pensioenonderwerpen. Het magazine verschijnt twee keer per jaar en heeft een oplage van circa 175.000.

3.3.9 Digitale nieuwsbrieven voor werkgevers en voor deelnemers en gepensioneerden

In 2015 heeft BPL een nieuw communicatiemiddel toegevoegd aan zijn communicatiemix: de digitale nieuwsbrief. De nieuwsbrief wordt in twee versies samengesteld: een voor werkgevers en een voor actieve deelnemers en gepensioneerden. Beide doelgroepen ontvingen in 2015 drie digitale nieuwsbrieven. De eerste digitale nieuwsbrieven werden in augustus 2015 verstuurd. Doel van de digitale nieuwsbrief is: bijdragen aan het vergroten van kennis over de pensioenregeling, het stimuleren van het bezoeken van de website en het genereren van meer contact(momenten) met werkgevers en deelnemers. De vormgeving is conform de nieuwe stijl van de BPL website.

Een greep uit de onderwerpen van de digitale nieuwsbrief voor werkgevers: nieuwe regels voor het verhogen van pensioenen, ontvang uw nota digitaal, rekencijfers 2016 en aanlever- en notadata 2016.

In de digitale nieuwsbrieven voor werknemers besteedden we onder meer aandacht aan het Uniform Pensioenoverzicht, de dekkingsgraad, de persoonlijke omgeving op de website van BPL (Mijn Pensioen) en de spreekuren.

3.3.10 Het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) en de vooraankondiging daarvan

In juli en augustus zijn ruim 114.000 UPO's verstuurd. Een week voordat de mensen hun UPO ontvingen, ontvingen zij een vooraankondigingskaart die op een speciale manier attendeerde op de komst van het Uniform Pensioenoverzicht. Deze kaart was voorzien van groeipapier, dat zou uitbloeien met vergeet-me-nietjes. Een symbolisch geheugensteuntje om het Uniform Pensioenoverzicht vooral de aandacht te geven die het verdient.

3.3.11 Mailing over pensioenkeuzes voor deelnemers vanaf 62 jaar

In 2015 is een mailing ontwikkeld die speciaal is bestemd voor mensen die vlak voor hun pensioen zitten. Doel van deze creatief vormgegeven mailing is deze groep bewust maken van de keuzemogelijkheden voor hun pensioen. Ook wijst deze mailing erop dat deelnemers ondanks de verhoogde pensioenleeftijd van 67 jaar toch eerder met pensioen kunnen gaan. In 2015 werd deze mailing voor het eerst verstuurd naar mensen die in 2015 62 werden. Ook deelnemers ouder dan 62 jaar, voor wie het ouderdomspensioen nog niet is ingegaan, ontvingen de mailing.

3.3.12 Informatieavonden voor deelnemers

In 2015 heeft BPL vier informatieavonden voor deelnemers georganiseerd: in Haarlemmerliede, Zwolle, Nieuwegein en Venlo. In totaal bezochten circa 500 deelnemers deze informatieavonden. Hier presenteerde een bestuurder de belangrijkste kenmerken van de pensioenregeling van BPL en de recente ontwikkelingen van en rond het fonds. Een pensioenconsulent gaf een toelichting op het UPO en de pensioenplanner. Deelnemers konden ook persoonlijk vragen stellen aan consulenten en pensioendeskwerkers. Deze bijeenkomsten kregen van de deelnemers een ruime voldoende. De bijeenkomst in Haarlemmerliede kreeg het gemiddelde rapportcijfer 7,8. In Zwolle werd de bijeenkomst met een 7,9 gewaardeerd. Ook de bijeenkomsten in Nieuwegein en Venlo scoorden goed: met een rapportcijfer van 7,4, respectievelijk 7,7.

3.3.13 Pilot met spreekuren voor deelnemers en bijeenkomsten voor werkgevers

In 2015 is een pilot gestart om te onderzoeken of er behoefte is aan spreekuren voor deelnemers en pensioenbijeenkomsten voor werkgevers. In deze pilot werden werkgevers en werknemers in een bepaalde regio aangeschreven per brief en per e-mail. Men kon zich digitaal aanmelden. In het kader van deze pilot kwamen 50 deelnemers op de spreekuren van de pensioenconsulenten. Tijdens het spreekuur konden de deelnemers vragen stellen aan de pensioenconsulent over hun persoonlijke pensioensituatie. Onder werkgevers bleek weinig behoefte te bestaan aan een pensioenbijeenkomst. In 2016 zal worden nagegaan hoe het fonds de interesse onder werkgevers voor pensioenbijeenkomsten kan vergroten.

3.3.14 Aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)

De in oktober 2014 opgerichte werkgroep MVB ontwikkelde ook in 2015 voorstellen om het MVB-beleid van BPL verder aan te scherpen. In 2015 werd BPL de op een na beste MVB-belegger in een onafhankelijk onderzoek van de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO). Een ander speerpunt van de werkgroep MVB in 2015 was het verbeteren van de informatie over MVB. In dit kader werd een speciale themapagina over MVB op de website van BPL ontwikkeld. Hier vindt de bezoeker van de website alle informatie over MVB overzichtelijk bij elkaar. De tekst van deze themapagina is zo begrijpelijk en toegankelijk mogelijk gemaakt. Naast deze themapagina werd een kort filmpje over MVB gemaakt. Ook dit filmpje is op de website van BPL te vinden. Hierin komen de werknemersvoorzitter en een deelnemer van BPL aan het woord. Zij geven kort en bondig de belangrijkste punten van het MVB-beleid weer. De film is voorzien van een aantal animaties.

3.3.15 Jongeren beter betrekken bij hun pensioen(fonds)

BPL doet diverse inspanningen om de betrokkenheid van jongeren bij hun pensioen(fonds) te vergroten. In 2015 gebeurde dat onder meer met het project (Ver)Groen Pensioen. In dit project werkt BPL samen met de Stichting Plattelands Jongeren Services (PJS). De doelgroep van het project zijn jongeren tussen de 20 en 30 jaar. Een groep van zestien jongeren werd getraind in het houden van interviews met leeftijdgenoten. Deze groep stelde ook zelf de vragenlijst samen. De zestien jongeren interviewden ieder tien leeftijdgenoten uit hun directe omgeving. Naast de interviews geven de zestien jongeren hun mening over de communicatie en participatie van BPL. De beste oplossingen die zijn aangedragen, worden door de jongeren zelf verder uitgewerkt. Dit project krijgt in 2016 een vervolg. Tevens is het fonds betrokken bij het Pensioenlab, waarvoor zij ook dit jaar een donatie heeft gedaan.

3.3.16 Verkort jaarverslag BPL

BPL publiceerde in 2015 een verkorte, populaire versie van zijn jaarverslag 2014 op de website van BPL. Hierin ziet de bezoeker van de website direct de belangrijkste gebeurtenissen en ontwikkelingen van het fonds in 2014. Ook voor dit jaarverslag wordt een verkorte versie opgesteld.

3.3.17 Onderzoek naar oordeel over de communicatie en dienstverlening van BPL

Om het pensioenbewustzijn, het bereik en de effectiviteit van onze communicatie te meten, doen wij regelmatig onderzoek onder onze doelgroepen. Zo werd in 2013 en 2014 een kwantitatief onderzoek gedaan. In 2015 hielden wij een vervolgonderzoek onder actieven en gepensioneerden en een eerste onderzoek onder werkgevers.

De insteek van beide onderzoeken was de vraag in hoeverre men tevreden is over de communicatie(middelen) en de dienstverlening van BPL. De resultaten van beide onderzoeken kwamen eind 2015 beschikbaar. Naar aanleiding van de resultaten zal BPL vervolgcacties ondernemen om de communicatie en dienstverlening verder te verbeteren.

4

Vermogensbeheer

4. Vermogensbeheer

4.1 Marktontwikkelingen 2015

2015 was een behoorlijk wisselvallig en bij vlagen turbulent beleggingsjaar. Zoals verwacht trok de economische groei in de meeste ontwikkelde landen licht aan. Het ruime monetaire beleid, de lage olieprijs, en de zwakke euro waren positieve factoren. Opkomende landen hadden juist te maken met een groeivertraging. Zo kende China een aanmerkelijk lager groeipad dan in voorgaande jaren vanwege de transitie van een investeringsgedreven naar een meer consumptiegedreven economie. De dalende olieprijs had ook effect op de wereldwijde inflatiecijfers, deze lag gedurende het hele jaar onder de ECB-doelstelling van bijna 2%.

Het monetaire beleid in de meeste regio's was nog steeds zeer ruim te noemen. De Europese Centrale Bank (ECB) startte in maart met 'quantitative easing' (QE), een opkoopprogramma van voornamelijk staatsobligaties. Dit programma heeft als doel de inflatie te stimuleren. Dit zorgde voor een verzwakking van de euro ten opzichte van de Amerikaanse dollar. Mede door toedoen van de (ECB) daalde de hoogte van de rente in de eurozone naar nieuwe, historisch lage niveaus. In de Verenigde Staten verhoogde de centrale bank (Fed) aan het einde van het jaar de beleidsrente met 0,25-procentpunten. Dit was de eerste renteverhoging in de Verenigde Staten in negen jaar.

Angst voor een harde landing van de Chinese economie was een terugkerend thema gedurende het hele jaar. Ook was er regelmatig angst voor een crisis in opkomende landen. Verder was er natuurlijk de onrust rond Griekenland, waar een 'Grexit', dat wil zeggen het uittreden van Griekenland uit de euro, maar net kon worden voorkomen. De verhouding met Rusland bleef verstoord en inmiddels vijf jaar na de Arabische lente bleef de onrust in het Midden-Oosten alleen maar toenemen. Dit alles zorgde ervoor dat er periodiek onrust was, maar dat de effecten op de financiële markten per saldo beperkt bleven.

4.2 Verantwoord beleggen

BPL staat voor een goed en betaalbaar pensioen. BPL is van mening dat verantwoord beleggen bijdraagt aan het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen voor huidige en toekomstige generaties. Daarom besteedt BPL waar nodig en mogelijk aandacht aan ecologische, sociale en governance onderwerpen. Maatschappelijk verantwoord ondernemen door ondernemingen waarin belegd wordt, speelt een belangrijke rol.

In 2015 behoorde BPL voor het derde jaar op rij tot de 3 beste pensioenfondsen in Nederland op het gebied van verantwoord beleggen. Dat blijkt uit onafhankelijk onderzoek van de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO). Elk jaar wordt door de VBDO een benchmark gepubliceerd waarin Nederlandse pensioenfondsen gerangschikt worden op basis van verantwoord beleggen beleid en prestaties.

Om de behaalde resultaten op verantwoord beleggen gebied te onderstrepen en om de verantwoord beleggen ambities verder te bekrachtigen heeft BPL in 2015 de door de VN gesteunde 'Principles for Responsible Investment' (PRI) ondertekend. De PRI is een internationale netwerkorganisatie van institutionele beleggers. Door het in praktijk brengen van de onderliggende principes dragen ondertekenaars bij aan de ontwikkeling van een meer duurzaam financieel systeem.

4.2.1 Uitgangspunten

Als uitgangspunt hanteert het fonds de principes van het Global Compact van de Verenigde Naties. Deze tien principes zijn gerelateerd aan mensenrechten, arbeidsnormen, sociale verhoudingen, milieu en anti corruptie en vinden hun oorsprong in internationaal breed geaccepteerde verdragen zoals de Universele Verklaring inzake de Rechten van de Mens en de conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO).

4.2.2 Instrumenten

Voor het verantwoord beleggen beleid hanteert BPL een generieke aanpak waarbij gebruik wordt gemaakt van drie instrumenten:

- Uitsluitingsbeleid;
- Engagement, aangaan van dialoog met ondernemingen;
- Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Aanvullend past BPL bij gelegenheid aanvullende verantwoord beleggen instrumenten en criteria toe. Per individueel mandaat beoordeelt het fonds of dit van toegevoegde waarde is. Specifieke aandacht krijgen de instrumenten ESG-integratie en de best-in-class analyse. In de volgende twee paragrafen wordt dit verder toegelicht.

4.2.3 ESG integratie

BPL heeft de overtuiging dat het inzichtelijk maken van relevante ecologische, sociale en goed bestuur (ESG) factoren, en de daarmee verbonden specifieke risico's, bijdraagt aan het maken van beter geïnformeerde beleggingsbeslissingen. De ESG informatie draagt in potentie dus bij aan een hoger voor risico gecorrigeerd rendement van de beleggingen in portefeuille.

Bijvoorbeeld, bij beleggingen in staatsobligaties uit opkomende markten spelen de ESG factoren die vaak buiten de traditionele financiële analyses vallen, maar die van grote invloed kunnen zijn op de prestaties op de lange termijn, een structurele rol in het beleggingsproces. BPL heeft de ESG factoren op vooruitstrevende wijze in het beleggingsproces verwerkt. Met als gevolg dat landen met de minste ESG risico's en de beste ESG perspectieven een groter gewicht in de portefeuille hebben.

4.2.4 Best-in-class benadering

Als aanvullend instrument past BPL waar mogelijk een best-in-class beleggingsbeleid toe. Dit beleid wordt specifiek toegepast op beleggingen in de financiële dienstverlening. Deze aanpak is omarmd naar aanleiding van zorgen over het beleggen in de financiële dienstverlening, in het bijzonder in investment banks. Deze zorgen zijn enerzijds financieel van aard en anderzijds maatschappelijk.

De zorg over financiële instellingen is veelal terug te voeren op de constatering dat financiële instellingen de afgelopen decennia het klantbelang ondergeschikt hebben gesteld en meer voor eigen winst en voor de belangen van hun aandeelhouders zijn gaan handelen. Met als gevolg verwevenheid van de basisfunctie van financiële instellingen en speculatieve activiteiten van financiële instellingen op financiële markten. Doordat banken belangrijk zijn voor de economie en politici er belang bij hebben banken in financiële nood te redden, wordt schade die is opgelopen door genomen risico's afgewenteld op de samenleving. Als het goed gaat, vloeien de baten echter richting de banken en haar aandeelhouders. In plaats van dienstbaar te zijn aan haar klanten en de samenleving, schaden banken op deze manier juist deze belangen. De best-in-class benadering is een relatieve analyse waarbij de slechtst presterende financiële instellingen worden uitgesloten van de belegging. Deze benadering beperkt de blootstelling van het fonds aan de financiële instellingen die immoreel verantwoord gedrag hebben laten zien.

4.2.5 Uitsluiting

Ondernemingen

BPL hanteert sinds 2008 een uitsluitingsbeleid ten aanzien van controversiële wapens. Het fonds belegt op voorhand niet in ondernemingen die kernwapens, biologische wapens, chemische wapens, anti persoonsmijnen, clustermunities, munitie met verarmd uranium en witte fosfor bommen produceren en/of verhandelen. De discretionaire aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuilles van het fonds worden in overeenstemming met dit beleid beheerd. Het uitsluitingsbeleid ten aanzien van controversiële wapens is terug te vinden op de website van het fonds.

Daarnaast heeft BPL ervoor gekozen niet te beleggen in ondernemingen als deze structureel de principes van het Global Compact schenden. Een onafhankelijk onderzoeksbureau (Ethix) stelt vast of een onderneming een of meerdere principes van het Global Compact stelselmatig schendt. Indien een onderneming gedurende 2 jaar het Global Compact schendt kan de onderneming worden uitgesloten van het belegbaar universum en worden de posities, indien die er zijn, verkocht. Uitgesloten ondernemingen die niet

langer het Global Compact schenden of niet langer betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens worden weer opgenomen in het belegbaar universum.

Landen

In 2015 heeft BPL het landenbeleid aangescherpt. Dit betekent dat het BPL landenbeleid is opgesplitst in een uitsluitingsbeleid en een selectiebeleid. Landen die op voorhand zijn uitgesloten evenals landen die niet voldoen aan de selectiecriteria vormen tezamen de landenlijst. BPL belegt niet in staatsobligaties van landen op deze landenlijst.

Landen uitsluitingsbeleid

Landen worden op voorhand uitgesloten wanneer aannemelijk is dat:

- Er een schending is van het non-proliferatieverdrag;
- Machthebbers op systematische wijze de fundamentele mensenrechten van (hun) burgers op grove wijze schenden;
- Vanwege een hoge mate van corruptie toevertrouwde middelen in dergelijke landen niet ten goede komen aan duurzame ontwikkeling van de economische situatie en welvaart van de bevolking.
- Door de ernst van opgelegde economische sancties de stabiliteit van de waarde van beleggingen in dat land serieus worden bedreigd.

Een belangrijk handvat bij het uitvoeren van het uitsluitingsbeleid is de Sanctiewet 1977. BPL hanteert de Sanctiewet 1977 als signaalfunctie om te bepalen of landen voldoen aan bovenstaande uitgangspunten en in aanmerking komen voor uitsluiting op voorhand.

Landen selectiebeleid

BPL stelt aanvullende eisen aan landen wat betreft duurzaamheidsprestaties. Het betreft prestaties van landen inzake bescherming mensenrechten, bescherming arbeidsrechten, naleven milieuafspraken en corruptiebestrijding. Opname van een staatsobligatie in portefeuille wordt alleen overwogen indien duurzaamheidsprestaties van het uitgevende land voldoen aan een vooraf gestelde ondergrens. Deze ondergrens geeft de verantwoord beleggen uitgangsprincipes van BPL weer.

De onderzoeksresultaten van de volgende instituten worden gebruikt om de landenprestaties inzichtelijk te maken:

- Freedom House met de Freedom in the World index,
- ITUC met de ITUC Global Rights index;
- EPI (Yale) met de Environmental Performance Index en
- Transparency International met de Corruption Perception Index.

Uitsluitingsbeleid tegenpartijen

Het verantwoord beleggen beleid beperkt zich niet strikt tot de beleggingsportefeuille. Ook bij de selectie en aanstelling van vermogensbeheerders en tegenpartijen spelen maatschappelijke factoren een belangrijke rol. BPL toetst daartoe tegenpartijen en brokers evenals aangestelde vermogensbeheerder op gedragsaspecten en hanteert een uitsluitingsbeleid wanneer prestaties op deze gedragsaspecten ondermaats zijn. Binnen dit kader zijn de mate waarin klantbelang centraal wordt gesteld, ongewenste bestuurspraktijken en excessief beloningsbeleid relevante aspecten waarop getoetst wordt.

4.2.6 Engagement

Het doel van engagement is om ondernemingen waarin het fonds belegt aan te sporen tot beter gedrag en om aandeelhouders-waarde te creëren. Aan de hand van thema's gaat het fonds de dialoog aan met ondernemingen.

Er zijn in 2015 nieuwe dialogen gestart rond de engagementthema's 'Privacy en bescherming van consumenten- en persoonsgegevens' en 'ESG risico's en kansen in de (bio)-farmaceutische industrie'. Het engagementthema 'Duurzaam ketenbeheer Soja' is in 2015 afgerond. Daarnaast lopen er nog engagementzaken op thema's als 'Sociale kwesties in de voedingsmiddelen- en landbouwketen' en 'Goed ondernemingsbestuur'. Ondernemingen die slecht scoren op deze thema's worden aangespoord om hun gedrag te verbeteren.

In het halfjaarverslag Verantwoord Beleggen staan de namen van ondernemingen vermeld waarmee engagement trajecten zijn opgezet. Dit verslag kunt u vinden op de website van het fonds.

4.2.7 Corporate governance

Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen vormt een onderdeel van het verantwoord beleggen beleid.

Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Het fonds is een wereldwijde aandelenbelegger en heeft ervoor gekozen het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen over te dragen aan Achmea Investment Management. Op deze wijze is het fonds in staat wereldwijd te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van bedrijven waarin wordt belegd. Achmea Investment Management maakt bij het uitoefenen van het stemrecht gebruik van de stem-analyses en stemadviezen van het bureau Institutional Shareholder Services (ISS). ISS houdt rekening met de internationaal geaccepteerde corporate governance codes zoals die van de OECD en International Corporate Governance Netwerk (ICGN). Daarnaast houdt ISS voor iedere afzonderlijke markt rekening met lokale wet- en regelgeving en heersende corporate governance codes.

Verantwoording stemactiviteiten

BPL stemde in 2015 op 1.093 aandeelhoudersvergaderingen, waarbij 12.491 agendapunten de revue passeerden. In 2015 werd in ruim 10% van alle agendapunten tegen het management gestemd. Ook dit jaar ging het hier vooral om de benoeming van bestuurders van ondernemingen (niet onafhankelijk waar dit wel geëist of gewenst is) en beloningsstructuren (excessief, onvoldoende toegelicht of niet transparant genoeg). Op aandeelhoudersresoluties over milieu, sociale en governance kwesties werd ook relatief vaak (meer dan de helft van de gevallen) tegen het management gestemd. BPL publiceert op haar website hoe zij heeft gestemd per aandeelhoudersvergadering. Tevens plaatst het fonds elk kwartaal een verslag op de website met vermelding van stemactiviteiten en actuele ontwikkelingen op het gebied van corporate governance.

Class actions

BPL heeft dit jaar niet deelgenomen aan juridische procedures, maar maakte in 2015 wel gebruik van class actions filings. Dit geldt met name voor juridische procedures die in Amerika zijn gevoerd. Indien de uitkomst van de juridische procedure bestaat uit een schadevergoeding, of wanneer het tot een schikking is gekomen waarbij een vergoeding is vast komen te staan, dan kunnen alle beleggers die tot de class behoren hier aanspraak op maken. De schadevergoeding wordt pro rata verdeeld over de beleggers die een zogenoemd claim form hebben ingediend.

4.2.8 Duurzaamheid bij vastgoed

De vastgoedobjecten die BPL realiseert, moeten voldoen aan strenge duurzaamheidscriteria. Bovendien voert het fonds het beleid om de duurzaamheid van bestaande woningen te verbeteren. BPL behoort inmiddels tot de koplopers op het gebied van duurzaamheid onder de vastgoedbeleggers. Dit heeft in 2015 geleid tot het behalen van de 'Green Star' status in de GRESB (Global Real Estate Sustainability Benchmark) beoordeling. Green Star vertegenwoordigt het hoogste kwadrant van prestaties uit de beoordeling.

4.2.9 Rapportage

BPL rapporteert elk halfjaar over het gevoerde maatschappelijk verantwoord beleggen beleid op haar website. Ook heeft het fonds een aantal documenten op de website geplaatst zoals het verantwoord beleggen beleid, uitsluitingsbeleid en stembeleid. Het fonds blijft zich inzetten om verantwoord beleggen verder in het beleggingsbeleid door te voeren en uit te breiden naar meer beleggingscategorieën. Sinds 2012 maakt BPL ook de lijst van ondernemingen waarin wordt belegd openbaar en publiceert deze op de website.

4.3 Beleggingsrendementen

Op de financiële markten was 2015 een mager jaar. Het afwisselende sentiment zorgde voor een wisselvallig koersverloop. Tot de zomer was het beeld redelijk gunstig, maar daarna zorgden de dalende olieprijs, de onrust rondom opkomende landen, en de onzekerheid over de uitblijvende renteverhoging van de Amerikaanse centrale bank voor een forse correctie. Per saldo resteerden voor de meeste beleggingscategorieën bescheiden, en in sommige gevallen negatieve rendementen.

Europese staatsobligaties behaalden een jaarrendement van 1,6%, het gecombineerde effect van lage rendementen op de kernlanden zoals Nederland en Duitsland en hogere rendementen op landen als Italië, Spanje en Portugal vanwege gedaalde risicopremies. De

kapitaalmarktrente daalde naar een historisch dieptepunt in april. Daarna ging de lange rente in de zomer weer omhoog, om vervolgens een nieuwe daling in te zetten. Vooral de maatregelen van de centrale bank zorgden voor aanhoudende druk op de rentestanden. De Duitse 10-jaarsrente begon het jaar op 0,54% en eindigde het jaar licht hoger op 0,68%.

Global High Yield bleef met een verlies van 4,3% achter bij de meeste andere vastrentende waarden categorieën. De risico-opslag liep in de tweede helft van 2015 gestaag op. Dit kwam mede door de forse daling van de olieprijs. Schuldpapier uit opkomende landen in harde valuta realiseerde een jaarrendement van 0,7%. Schuldpapier uit opkomende landen dat in lokale valuta noteert, moest, door de daling van de valuta van sommige opkomende landen ten opzichte van de euro, een verlies van 5,2% incasseren.

Wereldwijde aandelen kenden, ondersteund door het ruime monetaire beleid, een goede start van het jaar. Rond de zomer zorgde onrust rond opkomende landen, de dalende olieprijs, en onzekerheid over het monetaire beleid van de Amerikaanse centrale bank voor een draai. Wereldwijde aandelenmarkten behaalden per saldo een rendement van 2,1% in lokale valuta. Aandelen opkomende landen moesten terrein prijsgeven en eindigden het jaar met een verlies van 5,8% in lokale valuta.

De uiteenlopende bewegingen in monetair beleid leidden tenslotte ook in 2015 tot grote valutabewegingen. Vooral de Amerikaanse dollar werd fors sterker. De stijging ten opzichte van de euro bedroeg bijna 11%.

De waarde van de portefeuille en de verdeling van het vermogen over de verschillende beleggingscategorieën aan het einde van het jaar ten opzichte van de situatie aan het begin van het jaar wordt weergegeven in onderstaande tabel:

Bedragen x € 1.000.000	2015			2014	
	Bedrag	Percentage	Normportefeuille	Bedrag	Percentage
Aandelen	4.867	35,1%	32,5%	4.122	32,4%
Vastrentende waarden + Liability Overlay	6.589	47,5%	49,5%	6.304	49,5%
Alternatieve beleggingen	378	2,7%	2,5%	346	2,7%
Vastgoed	1.891	13,6%	15,0%	1.842	14,5%
Liquide middelen	34	0,2%	0,5%	24	0,2%
Totaal	113	0,8%	100%	114	0,9%
Waarde valuta afdekking	-11	-0,1%		-18	-0,1%
Totaal inclusief portefeuilles ter afdekking valutarisico	13.861	100,0%		12.733	100,0%

Onderstaande tabel geeft de performance weer uitgesplitst naar de verschillende categorieën waarin BPL belegt.

	2015 Portefeuille	2015 Benchmark
Aandelen	5,4%	8,6%
Vastrentende waarden (excl. LOF)	0,1%	0%
Alternatieve beleggingen	15%	5,8%
Vastgoed	6,2%	9,9%
Liquide middelen	0,3%	-0,1%
Totaal	3,1%	3,9%
Inclusief rente- en valutahedge	2,1%	

Het rendement van 3,1% weerspiegelt een mager beleggingsjaar. Categorieën als aandelen ontwikkelde markten, private equity en infrastructuur leverden een positieve bijdrage. Aandelen in emerging markets en de risicovollere obligaties (high yield) droegen negatief bij. Het rendement lag onder het benchmarkrendement dat uitkwam op 3,9%. Dit was vooral te wijten aan tegenvallende resultaten van de vermogensbeheerders in de aandelenmandaten. Het dynamisch asset allocatie beleid droeg licht positief bij.

De derivaten die in portefeuille zitten om het renterisico te verminderen daalden in waarde vanwege de licht gestegen rente. Eén van de besluiten op grond van de nieuwe risico-rendementsafweging die begin 2015 is gemaakt (op basis van een ALM studie) is het opzetten van een valutahedge gedurende het 2e kwartaal. Deze heeft beperkt negatief bijgedragen aan het rendement, gezamenlijk droegen deze afdekkingsportefeuilles ca. 1% negatief bij. Hieronder wordt nader op de resultaten ingegaan.

4.4 Rendementen per beleggingscategorie

4.4.1 Vastrentende waarden

Euro staats- en bedrijfsobligaties

De Duitse rente zette haar sterke daling ook in het begin van 2015 voort. Deze daling werd voornamelijk ingegeven door een dalende inflatie en het monetaire beleid van de ECB. Ook de risicobereidheid van beleggers was in deze periode groot. Dit leidde onder meer tot dalende risico opslagen op risicovollere obligaties. Hier kwam aan het begin van het tweede kwartaal verandering in doordat kapitaalmarktrentes ineens hard begonnen te stijgen. De zorgen over een nieuwe 'Griekse crisis' en verwachtingen over een eventuele renteverhoging door de Amerikaanse centrale bank hadden een negatief effect op de risicohouding van beleggers. De teleurstelling over het uitblijven van verdere stimuleringsmaatregelen door de Europese Centrale Bank (ECB) in december drukte het sentiment in de markt verder. Uiteindelijk sloot de Duitse rente het jaar af met een beperkte stijging van slechts 0,09-procentpunten op een niveau van 0,63%. Deze portefeuilles rendeerden daardoor over geheel 2015 rond 0%.

High Yield

Het afgelopen jaar was één van de slechtste jaren ooit voor de beleggingscategorie Global High Yield. Dit kwam door een slechte tweede helft van het jaar, die werd gekenmerkt door de afname van de risicobereidheid van beleggers in het algemeen, maar vooral door de daling van de olieprijs. De zwaar getroffen energiesector is vooral stevig vertegenwoordigd in het Amerikaanse deel van de portefeuille. Ook de sterke stijging van de Amerikaanse dollarkoers drukte het sentiment in de Verenigde Staten. Europese High Yield obligaties presteerden beter en wisten het jaar gemiddeld wel met een positief rendement af te sluiten.

Schuldpapier opkomende landen

Opkomende Markten hadden het per saldo lastig in 2015. Diverse landen, waaronder China, hadden last van een economische groeivertraging. Vooral de sterke daling van de grondstoffenprijzen en de stijging van de waarde van de Amerikaanse dollar speelden Opkomende Markten parten. Zo liet schuldpapier in lokale valuta negatieve rendementen zien wat nagenoeg geheel toe te schrijven is aan de daling van de valuta ten opzichte van de Euro. Van landen als Brazilië, Zuid-Afrika en Turkije, stonden de valuta's fors onder druk.

Per saldo heeft de vastrentende waarden portefeuille met een rendement van 0,13% versus een benchmarkrendement van 0,04% een outperformance van 0,09% behaald.

4.4.2 Aandelen

De positieve trend op de aandelenbeurzen van 2014 werd tot en met april voortgezet. De stijging kwam vooral door de Europese centrale bank (ECB), omdat er al geruime tijd werd gesproken over een ongekend omvangrijk programma van monetaire verruiming. Dit programma werd uiteindelijk in maart 2015 opgestart. Vanaf dat moment stonden de aandelenmarkten onder druk en aan het wereldwijde economische groeipad werd sterk getwijfeld. Ook twijfelden beleggers aan de toekomstige groei van bedrijfswinsten. De opgelopen koers/winst verhoudingen kwamen daarmee onder druk te staan zowel in ontwikkelde markten als in opkomende markten met China voorop.

In december 2015 van het jaar veranderde het beleid van centrale banken. De Japanse centrale bank handhaafde haar monetaire beleid, terwijl de markt juist een extra stimuleringsmaatregel verwachtte. Dit was ook het geval in Europa. De Amerikaanse centrale bank (FED) verhoogde in deze maand voor het eerst in jaren de rente. Veel beleggers hadden dit al verwacht en het beleid hierop aangepast. Hoewel de verhoging van het rentetarief positief kon worden uitgelegd, bracht de verhoging juist de nodige onrust en onzekerheid over de ingeslagen weg. Als gevolg hiervan kwamen de aandelenbeurzen gedurende december verder onder druk te staan.

High Conviction

Zowel in de Verenigde Staten als in Europa werd een positief rendement behaald. Ten opzichte van de benchmark bleven de portefeuilles fors achter in 2015. Net als in 2014 werd dit verklaard doordat deze portefeuilles inzetten op aandelen die ondergewaardeerd zijn (de factor waarde). Zulke aandelen presteerden ook in 2015 relatief slecht. Ook de aandelenselectie leverde een negatieve bijdrage.

Low Volatility

Ook het afgelopen jaar presteerden aandelen met een lage volatiliteit sterk. Defensieve sectoren lieten duidelijk betere prestaties zien dan meer cyclische sectoren zoals basismaterialen en energie. Door de lage rendementen op obligaties waren aandelen van stabiele bedrijven met een goed en stabiel dividend rendement erg in trek. De Low Volatility portefeuille bevat veel van dit soort aandelen en deed het daarom beter dan de wereldwijde beurzen.

Aandelen opkomende markten

In opkomende markten hadden de verwachte stijging van de Amerikaanse rente en vooral de zorgen over de Chinese economie de overhand. Opkomende markten presteerden wederom minder dan ontwikkelde markten en lieten een negatief rendement zien. Ook de dalende grondstoffenprijzen eisten hun tol voor de grondstof-exporterende landen.

Small Cap aandelen

Europese small caps beleefden een bijzonder sterk jaar. De wat aantrekkende economische groei in Europa en het naar de achtergrond verdwijnen van de euro crisis hadden een positief effect.

De aandelenportefeuille van BPL is in 2015 met 5,4% gestegen. De benchmark steeg met 8,6%. De portefeuille bleef hiermee 3,2% achter bij de benchmark.

4.4.3 Alternatieve beleggingen

De portefeuille alternatieve beleggingen bestond in 2015 uit:

Private equity

De private equity markt kende gedurende 2015 twee gezichten. Enerzijds werd de markt positief beïnvloed door fusies en overnames. Anderzijds dempten de hoge waarderingen de aankopen. Door de hoge waarderingen in de markt resulteerde dit in goede verkoopprijzen en hoge rendementen bij verkoop van posities. De beleggingen in de portefeuille behaalden over 2015 een sterk positief rendement van 29%.

Directe investeringen in Q Park (parkeerdienstverlening) en Fagoed (financiering landbouwgronden) droegen positief bij aan het resultaat. Het kleine directe belang in Varuw Holding B.V. (natuurlijke kleurstoffen) moest eind 2015 volledig worden afgeschreven.

Infrastructuur

De vraag naar nieuwe infrastructuur zoals nieuwe scholen, nieuwe ziekenhuizen en andere sociale gebouwen blijft hoog. Ook bij de economische infrastructuur zoals wegen, spoorwegen, luchthavens, havens, energie- en watervoorziening was sprake van een toenemende vraag. De fondsen in portefeuille zitten in hun 'volwassen' fase en de beheerders zijn actief naar het verkopen van belangen aan het kijken. Het rendement over 2015 was met 14% over de gehele lijn sterk en in lijn met de positieve ontwikkelingen op de infrastructuurmarkt.

4.4.4 Vastgoed

Het herstel van de Nederlandse vastgoedmarkt zette in 2015 door. De belangstelling van buitenlandse beleggers voor Nederlands vastgoed bleef onverminderd hoog. Zowel in de sectoren woningen, winkels als kantoren werden grote portefeuille aankopen door buitenlandse beleggers gedaan. Dit droeg bij aan het herstel van de Nederlandse vastgoedmarkt. Hierna wordt aangegeven wat in 2015 de algemene situatie per sector was. Vervolgens wordt er een specifieke toelichting gegeven op de rendementen van de vastgoedportefeuille van BPL.

Woningen

De koopwoningenmarkt zette in 2015 de positieve trend voort. Er werden veel meer woningen verkocht dan in voorgaande jaren. Ook de waarde van koopwoningen steeg sterk, vooral in de Randstad. Het toegenomen consumentenvertrouwen en de lage hypotheekrente hadden een positief effect op de vraag naar koopwoningen. Daarnaast is er door de beperkte ontwikkeling van woningen in de afgelopen jaren krapte op de woningmarkt ontstaan. Dit heeft ook een positief effect op de ontwikkelingen van beleggershuurwoningenmarkt. De huren stegen en de bezettingsgraad van huurwoningen is hoog.

Winkels

In 2015 liet de winkelmarkt tekenen van herstel zien. De waarde van winkels op A-locaties is relatief stabiel. Op B en C-locaties staan de huren en de waarde van de winkels onder druk. Ook de leegstand neemt in dit segment toe. Door het toegenomen consumentenvertrouwen stijgt de omzet in veel sectoren wel binnen de winkelmarkt. Door de hoge kwaliteit van institutionele winkelportefeuilles zijn de afwaarderingen in 2015 zeer beperkt gebleven en werden door de huurinkomsten positieve rendementen behaald.

Kantoren

Ook in de kantorensector is er sprake van een tweedeling. De structurele overcapaciteit zorgt voor aanhoudende druk op de kantorenmarkt. Daarnaast zijn er ook segmenten in de markt waar weinig leegstand is en de waarden van kantoren stijgen. Een voorbeeld hiervan is de Zuid-as in Amsterdam waar de waarde van kantoren in 2015 sterk steeg.

Toelichting op rendement

De (langjarige) rendementsdoelstelling voor de vastgoedportefeuille is in 2015 verslagen. Het absolute financieel rendement over 2015 over de vastgoedportefeuille BPL bedroeg 6,2% versus een beoogd langjarige vastgoedrendementsdoelstelling van 5,5%.

Het rendement van de portefeuille van BPL bleef achter ten opzichte van de IPD benchmark. In dit IPD rendement (AO: Alle objecten) worden ten opzichte van het financieel rendement de rendementen van de grondbeleggingen en participaties in Fondsen buiten beschouwing gelaten. Het IPD totaal rendement (AO) van BPL bedroeg in 2015 6,6% versus 9,6% van de samengestelde IPD benchmark (80% woningen, 15% winkels en 5% kantoren). Uit de eerste analyse blijkt dat deze afwijking door de volgende aspecten wordt beïnvloed:

1. De vastgoedportefeuille van BPL profiteert met name van de hoge allocatie naar woningen (80%). Het woningrendement van zowel de BPL (8,7%) als de IPD (10,60%) zijn beduidend hoger dan de rendementen van de commerciële sectoren (winkels en kantoren);
2. De winkel en kantorenportefeuille (respectievelijk -1,6% en -5,9%) blijven achter op het rendement van de benchmark,
3. respectievelijk 3,8% en 4,0%. Hieraan ligt vooral het indirect rendement aan ten grondslag. In de winkelportefeuille van BPL waren het met name twee grotere projecten die te kampen hadden met toenemende leegstand. Zo is in april 2016 het
4. faillissement van V&D uitgesproken. V&D was een huurder van winkelruimte in winkelcentrum 'In De Bogaard' te Rijswijk.
5. Door het faillissement is er een substantieel deel van het winkelcentrum leeg komen te staan. Het gevolg van deze leegstand heeft vermoedelijk een waardedaling van dit vastgoedbezit tot gevolg. Ook in de kantorenportefeuille werd het rendement
6. gedrukt door korter wordende huurcontracten die een negatief effect hebben op de waardeontwikkeling;
7. Het achterblijvende rendement in de woningportefeuille (8,7% vs 10,6%) wordt vooral veroorzaakt door het indirect rendement als gevolg van het relatief grote aandeel eengezinswoningen uit de jaren 1980-1989 in de portefeuille van BPL tov de IPD benchmark. Daarnaast heeft BPL minder woningen in de Randstad, en met name in Amsterdam. De waardeinstijgingen van de woningen in de rest van Nederland bleef achter bij de waardeinstijging van de woningen in Amsterdam. Deze samenstelling van de woningportefeuille is de laatste jaren verder geoptimaliseerd door een actief aan- en verkoopbeleid. Dit beleid zal ook de komende jaren worden voortgezet.

4.5 Aanpassingen beleggingsbeleid

Verantwoord beleggen

BPL hecht veel belang aan maatschappelijk verantwoord beleggen. In 2015 heeft BPL verdere verbeteringen aan het verantwoord beleggingsbeleid doorgevoerd op het gebied van landenbeleid zoals eerder beschreven en t.a.v. de beleggingscategorie green bonds.

Dynamisch beleggingsbeleid

In 2015 heeft BPL een Dynamische Asset Allocatie (DAA) beleid gevoerd. De doelstelling van dit DAA-beleid is het verbeteren van het risico-/rendementsprofiel van de portefeuille door in te spelen op kansen en risico's. Gedurende 2015 kende de portefeuille een overweging van aandelen ten koste van Europese staatsobligaties. In de tweede helft van het jaar is deze positie uitgebreid vooruitlopend op de aanpassing van de strategische portefeuille in verband met de ALM. In 2015 zijn deze posities grotendeels onderdeel geworden van de nieuwe strategische portefeuille.

Implementatie nieuw strategisch beleggingsbeleid

In 2015 heeft BPL een ALM-studie en portefeuilleconstructie afgerond, in de context van nieuwe wet- en regelgeving (nieuw FTK). Het nieuwe strategisch beleggingsbeleid is gedurende het tweede kwartaal geïmplementeerd. Daarbij is gekozen voor een uitbreiding van de allocatie naar zakelijke waarden in combinatie met het afdekken van valutarisico. Verder is de afdekking van het renterisico teruggebracht tot 40% op basis van de UFR-rentegevoeligheid.

Op 15 juli 2015 heeft Toezichthouder De Nederlandsche Bank (DNB) de door de Commissie Ultimate Forward Rate (UFR) voorgestelde UFR-methode (UFR2015) ingevoerd. De UFR gaat door de invoering van deze methodiek naar het voortschrijdend gemiddelde van de lange rente over de afgelopen tien jaar. Daardoor daalde de UFR direct van 4,2% naar 3,3% en zal verder dalen als de lange rente langdurig laag blijft.

Marktrente vs. UFR-afdekking

Naar aanleiding van de nieuwe UFR heeft BPL opnieuw vastgesteld dat de UFR-rente leidend dient te zijn in de beleidsvorming en uitvoering, zoals de rentehedge. De rentehedge is daarom aangepast op de nieuwe UFR. Daarbij is echter vastgesteld dat de dekkingsgraad tevens bepaald dient te worden op basis van de marktrente. Ook is deze informatie belangrijk voor het bestuur om de financiële situatie van het fonds te beoordelen.

Inrichting aandelenportefeuille

In 2015 heeft BPL een start gemaakt met een onderzoek naar een toekomstbestendige inrichting van de aandelenportefeuille. Directe aanleiding hiervoor is de geconstateerde dominantie van één beleggingsstijl. Doel is meer spreiding over stijlen en beheerders te verwezenlijken. Daarnaast is het verder integreren van ESG-factoren in het aandelenbeheer onderwerp van het onderzoek.

Hypotheke

Vanwege de aantrekkelijke risicopremie heeft BPL in 2015 een strategische allocatie van 5% vastgesteld naar Nederlandse woninghypotheken (voorheen 0%). Daartoe is een bestaand mandaat verruimd en is een additionele beheerder aangetrokken voor een collectief mandaat.

Vorbereiding op EMIR

BPL onderzoekt de mogelijke impact van verplichte central clearing voor rentederivaten op de beleggingsportefeuille. Daarbij is specifiek gekeken naar de onderpandseisen en de hieruit voortvloeiende liquiditeitsbehoefte. De ambitie is in 2016 gereed te zijn voor het afsluiten van rentederivaten via centrale clearing.

4.6 Z-score en performancetoets

Z-score

De z-score maakt deel uit van de performancetoets. Deze score wordt grotendeels bepaald door het verschil tussen het werkelijk behaalde rendement en het rendement van de normportefeuille. Daarmee is het een indicator voor de mate van out- of underperformance op de beleggingen. Het rendement geeft na correctie voor beleggingskosten en beleggingsrisico een z-score over 2015 van -0,49.

Performancetoets

Volgens de vrijstellingsregeling wordt de performancetoets toegepast over de periode 2011 tot en met 2015. Als de uitkomst van de performancetoets lager is dan nul, dan heeft een werkgever de mogelijkheid een verzoek tot vrijstelling van verplichte deelname aan het pensioenfonds in te dienen. De performancetoets wordt berekend door de z-scores van de afgelopen vijf jaar bij elkaar op te

tellen, dit getal te delen door de wortel van vijf en bij de uitkomst van die berekening 1,28 op te tellen. De performancetoets over de periode 2011 tot en met 2015 bedraagt 0,63. Daarmee blijft de performancetoets boven het vereiste minimum.

4.7 Vooruitblik

Het IMF verwacht dat de economische groei in Europa in 2016 naar 1,7% zal aantrekken. De lage olieprijs, het ruime monetaire beleid en de zwakke euro zullen ook in 2016 een positief effect hebben. Voor de Verenigde Staten verwacht het IMF een groei van 2,8%. Toch staan ook in de Verenigde Staten niet alle seinen op groen. De oliesector heeft duidelijk last van de verder dalende olieprijs. Verder ligt de concurrentiepositie ook onder druk vanwege de sterke Amerikaanse dollar. Aan de andere kant vormen de ontwikkeling van de huizenmarkt, de consumentenbestedingen en de arbeidsmarkt duidelijk positieve krachten. Voor China verwachten we een aanhoudende lastige periode en aanhoudende onzekerheid. Beleidsmakers beschikken over voldoende reserves om indien gewenst de economie verder te stimuleren. Er is ook ruimte voor een renteverlaging. Een harde landing van de Chinese economie valt niet uit te sluiten. Als een dergelijk scenario zich voordoet, dan kan dit ook negatieve gevolgen voor de Europese en de Amerikaanse economie hebben.

Wereldwijd zal er opnieuw sprake zijn van een lage inflatieomgeving. De deflationaire krachten blijven per saldo sterk. De voornaamste oorzaken hiervan zijn de pogingen tot schuld afbouw en de daardoor haperende vraag, de overcapaciteit op de arbeidsmarkt in de eurozone, waardoor de loongroei gematigd blijft, de vergrijzing en de fors gedaalde grondstofprijzen. Hierdoor zal de headline inflatie zeker in Europa onder de doelstelling van de centrale bank blijven.

2016 zal opnieuw een beleggingsjaar worden waarin met vele risico's rekening gehouden moet worden. Mogelijke verdere rente-verhogingen in de Verenigde Staten kunnen de druk op opkomende landen verder doen toenemen. Hetzelfde geldt voor dalende grondstofprijzen. Een crisis in de opkomende markten is daarmee een risico dat boven de markt hangt. In 2016 zal nog steeds sprake zijn van een zeer ruim monetair beleid, alleen in de Verenigde Staten wordt dit voorzichtig afgebouwd. De Bank for International Settlements (BIS) heeft veelvuldig gewaarschuwd dat het extreem ruime monetaire beleid mogelijk voor nieuwe zeepbellen op de financiële markten zorgt.

De verwachte rendementen voor de middellange termijn zijn gematigd. De lage economische groei en lage inflatie in de eurozone, gecombineerd met het ruime monetaire beleid van de ECB, zal de rentetarieven laag houden. Het verwacht rendement voor veilige obligaties is dan ook laag. Door de gestegen risico-opslagen zijn de verwachte rendementen voor High Yield en Emerging Markets Debt (EMD) gestegen ten opzichte van vorig jaar. Vanuit waarderingsoogpunt gaat onze voorkeur uit naar aandelen Europa en Opkomende Markten.

Risicobeheer

5

5. Risicobeheer

5.1 Risicohouding

Bij het vaststellen van de risicohouding zijn naast het bestuur ook de deelnemers en sociale partners nauw betrokken geweest. De risicohouding van de deelnemers aan de pensioenregeling van BPL is in 2013 onderzocht. Uit dit onderzoek blijkt dat er draagvlak is onder de deelnemers voor een regeling die gepaard gaat met een bepaalde mate van risico om zo de pensioenaanspraken op lange termijn zo veel mogelijk waardevast te houden. Daarbij zijn de deelnemers zich bewust van de risico's op korten van de aanspraken en vinden deze risico's acceptabel. Ze hebben in dit kader voorkeur voor wat vaker een kleine korting dan minder vaak een grote korting.

Medio 2014 heeft het bestuur van BPL ook de sociale partners verzocht om hun risicohouding te bepalen. Vervolgens hebben er meerdere sessies plaatsgevonden waarbij onder andere aan de hand van de ALM resultaten de sociale partners hun risicohouding in het voorjaar van 2015 hebben bepaald.

Na de inbreng van de deelnemers en de sociale partners heeft het bestuur vervolgens haar risicohouding op drie met elkaar verbonden onderdelen beschreven en als volgt vastgesteld:

- Een kwalitatieve beschrijving, welke als basis dient voor de kwantitatieve beschrijvingen;
- Een kwantitatieve korte termijn beschrijving (o.b.v. het VEV en de daarbij horende bandbreedtes) waarmee vooral de risico's rond het beleggingsbeleid worden vastgelegd, waarbij het beleggingsbeleid zo wordt vastgesteld dat zoveel mogelijk aan de kwalitatieve beschrijving voldaan kan worden;
- Een kwantitatieve lange termijn beschrijving (o.b.v. de haalbaarheidstoets) om de effecten van het uiteindelijke vastgestelde beleid verder in kaart te brengen. De haalbaarheidstoets is daarbij tevens een instrument om met sociale partners en deelnemers in gesprek te gaan over het beleid en de bijbehorende risico's.

Genoemde onderdelen zijn afgeleid van de in hoofdstuk 1 beschreven missie.

A. Kwalitatieve risicohouding

Het bestuur heeft vastgesteld aan welke randvoorwaarden en risicogrenzen het beleid moet voldoen. De belangrijkste uitgangspunten voor het beleid zijn als volgt:

1. Om de nominale pensioenen zoveel mogelijk waardevast te houden, belegt het bestuur de middelen ook in andere beleggingscategorieën dan risicoloze beleggingen;
2. Het bestuur houdt hierbij rekening met de lange looptijd van de verplichtingen en baseert het beleid daarom op een ALM-studie. Hiermee wordt een invulling van de beleggingscategorieën op hoofdlijnen vastgesteld zodat er een optimale verhouding bereikt kan worden tussen de toekomstige pensioenresultaten enerzijds en de risico's rond korten van de aanspraken anderzijds;
3. Sociale partners en bestuur accepteren, rekening houdend met de maximale periode waarover de kortingen mogen worden gespreid, kleine kortingen. Bij de beoordeling van de optimale beleggingsportefeuille uit de ALM is met dit uitgangspunt (voor de korte en lange termijn) rekening gehouden;
4. Bij voorwaardelijke kortingen wordt de wettelijk maximale spreidingsperiode gehanteerd, bij onvoorwaardelijke kortingen wordt de spreidingsperiode zodanig gekozen dat de kortingen minimaal 1% per jaar bedragen;
5. Het opbouwpercentage moet de komende jaren zo hoog en stabiel mogelijk zijn, voor zover dat met de feitelijke premie van 21,7% van de pensioengrondslag en de regelgeving kan;
6. De premie moet op lange termijn kostendekkend zijn. Dat wil zeggen dat op lange termijn de premie weinig of geen invloed heeft op de dekkingsgraad.

B. Kwantitatieve risicohouding korte termijn

Het bestuur heeft aan de hand van de missie, de ALM-studie en de kwalitatieve risicohouding een strategisch beleggingsbeleid vastgesteld. Dit beleggingsbeleid leidt tot een wettelijk Vereist Eigen Vermogen (VEV). De risicohouding op korte termijn wordt vastgelegd door VEV en de bandbreedte hieromheen.

Het beleggingsbeleid is voor een deel dynamisch. Dit betreft met name:

- De Dynamische Asset Allocatie (DAA). Dit houdt in dat het bestuur de mogelijkheid heeft om bepaalde beleggingscategorieën te overwegen dan wel te onderwegen;
- De beperkte bandbreedte die de vermogensbeheerder zelfstandig mag hanteren bij de diverse beleggingscategorieën;
- De beperkte bandbreedte die de vermogensbeheerder zelfstandig mag hanteren bij de rentehedge;
- De mate van rentehedge, welke afhankelijk is van de rentestand.

Deze dynamiek leidt automatisch tot een variërende VEV. Het strategische beleid heeft als doelstelling een VEV van 125%. Als alle bovenstaande aspecten zo zijn ingevuld dat het risico zo laag mogelijk is, bedraagt de ondergrens van het VEV 122%. Indien bovenstaande aspecten zo zijn ingevuld dat het risico zo hoog mogelijk is, bedraagt de bovengrens van het VEV 128%. Een VEV van 122% ontstaat als binnen de bandbreedte (door de vermogensbeheerder en het bestuur) bij de DAA gekozen wordt voor onderweging van aandelen én een overweging van de rentehedge. Een VEV van 128% ontstaat bij tegenovergestelde keuzes.

C. Kwantitatieve risicohouding lange termijn

Als de risicohouding van alle partijen is vertaald in een strategisch beleid, waardoor de kwantitatieve risicohouding op korte termijn is vastgelegd, kunnen aan de hand van dit beleid de gevolgen op lange termijn voor de deelnemers worden bepaald. Deze risicohouding op lange termijn wordt vastgelegd door de vaststelling van ondergrenzen bij de uitkomsten van de haalbaarheidstoets. Indien in de toekomst de resultaten zodanig zijn dat deze lager zijn dan door het bestuur vastgesteld, wordt overleg gevoerd met sociale partners over een eventuele aanpassing van het beleid. Het bestuur heeft de volgende ondergrenzen vastgesteld. Deze grenzen worden onderschreven door de sociale partners.

			Ondergrens
Vanuit feitelijke dekkingsgraad	Mediaan		95%
Vanuit feitelijke dekkingsgraad	slechte scenario's (*)		50%

(*) de ondergrens van de slechtste scenario's is een relatieve maat. Het bestuur accepteert hier dat de ondergrens van het slechtste scenario maximaal 50% onder de mediaan mag liggen.

De uitkomst van de haalbaarheidstoets per ultimo 2015 is als volgt:

		Toets u2014	Toets u2015
Vanuit feitelijke dekkingsgraad	Mediaan	103%	96%
Vanuit feitelijke dekkingsgraad	slechte scenario's	45%	46%

De uitkomsten van de haalbaarheidstoets ultimo 2015 voldoen aan de vastgestelde ondergrenzen.

5.2 Risico-identificatie

Het bestuur onderscheidt een aantal risico's, waarvan de belangrijkste in onderstaande tabel zijn opgenomen.

Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen financiële en niet financiële risico's.

Financiële risico's

Risico	Toelichting	Beheersmaatregelen
Renterisico	Het risico dat renteveranderingen een grote invloed hebben op de dekkingsgraad	Het renterisico wordt deels afgedekt door de rentehedge. Deze wordt door de obligatie- en de swapportefeuille gevormd. De netto impact van de renteverandering op de dekkingsgraad worden in kwartaal- en risicorapportages inzichtelijk gemaakt.
Marktrisico-aandelen	Het risico dat de aandelenportefeuille in waarde daalt.	Ongewenste risico's zoals concentratierisico, tegenpartijrisico e.d. worden via IMA's en beleggingsrichtlijnen gemanaged. In de periodieke risicorapportage wordt op basis van actuele marktgegevens het dekkingsgraadirisico berekend.

Risico	Toelichting	Beheersmaatregelen
Marktrisico-vastgoed	Het risico op waardedaling van de vastgoedportefeuille.	Voldoende spreiding in de beleggingsprojecten, kwaliteitsselectie van de huurders en de regio's. Beperkte investering in de conjunctuurgevoelige kantorenmarkt.
Verzekeringstechnisch	Het risico dat door onjuiste inschatting van de toekomstige levensduur van de deelnemer onvoldoende middelen beschikbaar zijn om de pensioenen levenslang te kunnen uitkeren.	De voorziening wordt vastgesteld aan de laatste inzichten van het Actuarieel Genootschap omtrent de overlevingskansen van de gehele bevolking. Periodiek wordt bekeken of de ervaringssterfte aanpassing behoeft. Met ervaringssterfte wordt bedoeld de mate waarin de deelnemers van BPL een afwijkende sterftekans hebben dan de gehele bevolking van Nederland.

Niet-financiële risico's

Risico	Toelichting	Beheersmaatregelen
Uitbestedings- c.q. operationeel	Het risico dat dat de kerntaken van het fonds niet juist worden uitgevoerd. Het IT-risico vormt een onderdeel van dit risico.	Voor de uitbesteding van de kerntaken heeft BPL een uitbestedingsbeleid vastgesteld. Hierin staan de verschillende stadia van de uitbestedingscyclus, de risico's, de beheersmaatregelen en de controlemechanismen beschreven met daarin voldoende waarborgen voor een beheerste en integere bedrijfsvoering door een derde.
Integriteit	Het risico dat het fonds door belangenverstrengeling, strafbare feiten en onbetamelijk gedrag financiële schade en belangrijk gezichtsverlies leidt.	BPL heeft een integriteitsbeleid vastgesteld. Onderdeel hiervan zijn de gedragscode, klokkenluidersregeling en incidentenregeling. De opgenomen bepalingen dragen bij aan de beheersing van alle onderliggende subrisico's.
IT	Het risico dat door onvolkomenheden in de IT-structuur de kerntaken van het fonds (pensioen- en vermogensbeheer) onvoldoende worden uitgevoerd.	Er wordt jaarlijks gerapporteerd over IT controls in de ISAE 3402 type II rapportage van de uitvoeringsorganisaties. In 2016 worden de beheersmaatregelen verder uitgewerkt.

5.3 Impactanalyse

Het bestuur heeft deze risico's kaart gebracht door enerzijds de waarschijnlijkheid en anderzijds de gevolgen (impact) te analyseren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de bruto-risico's en de netto-risico's. De bruto-risico's zijn de oorspronkelijke risico's en de netto-risico's zijn de risico's die resulteren nadat de beheersmaatregelen zijn doorgevoerd. Bij de indeling naar waarschijnlijkheid en gevolgen zijn de volgende criteria gebruikt. Bij financiële risico's zijn de gevolgen afgemeten aan de mogelijke wijziging van de dekkingsgraad. Bij niet-financiële risico's zijn de gevolgen ingeschat op basis van een zuiver kwalitatieve inschatting. Daarbij is vooral gekeken naar de gevolgen voor de operationele kwaliteit en daarmee samenhangende reputatie van BPL.

Laag	
Kans	Onwaarschijnlijk dat het risico zich voordoet in de komende 5 jaar of het heeft zich niet eerder voorgedaan.
Impact financiële risico's	De dekkingsgraad wordt niet negatief beïnvloed.
Impact niet-financiële risico's	Makkelijk te herstellen, geen invloed op tevredenheid deelnemers.
Beperkt	
Kans	Het risico concretiseert zich mogelijk voor of binnen 3 jaar of heeft zich reeds voorgedaan in de afgelopen 5 jaar.
Impact financiële risico's	De dekkingsgraad daalt met maximaal 5%.
Impact niet-financiële risico's	Kans op negatieve publiciteit, herstelbaar, beperkte invloed op tevredenheid deelnemers.
Aanzienlijk	
Kans	Het risico heeft de potentie om op te treden binnen het komende jaar of heeft zich voorgedaan in de afgelopen 2 jaar.

Impact financiële risico's	De dekkingsgraad daalt met maximaal 10%.
Impact niet-financiële risico's	Behoorlijke kans op negatieve publiciteit, negatieve reactie DNB, behoorlijke daling tevredenheid deelnemers, moeilijk te herstellen.
Hoog	
Kans	Het treedt op in het komende jaar of heeft zich voorgedaan in het afgelopen jaar voorgedaan.
Impact financiële risico's	De dekkingsgraad daalt met meer dan 10%.
Impact niet-financiële risico's	Grote kans op negatieve publiciteit, negatieve reactie DNB, grote daling tevredenheid deelnemers, erg moeilijk te herstellen.

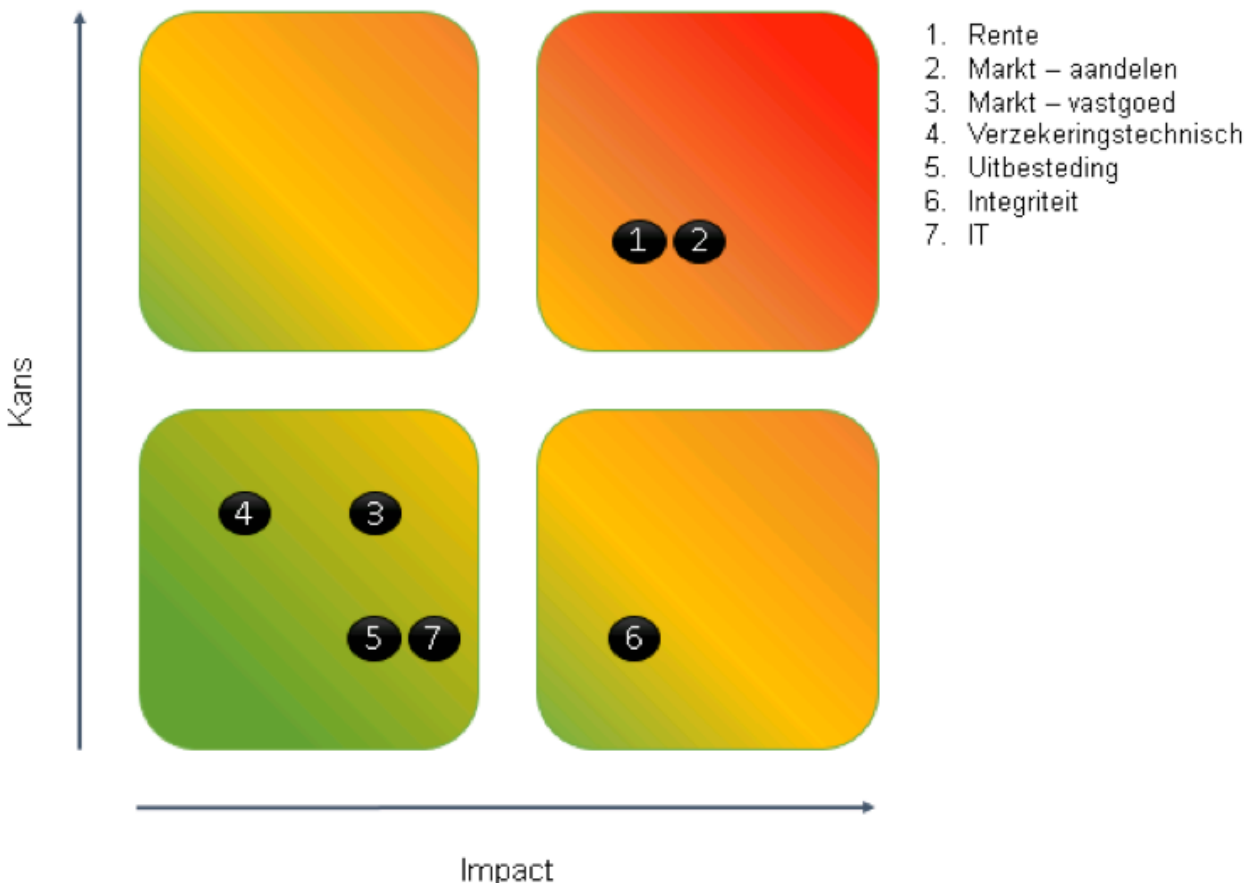
Financiële risico's

	Kans		Impact	
	Bruto	Netto	Bruto	Netto
Renterisico	Hoog	Hoog	Hoog	Aanzienlijk
Marktrisico - aandelen	Hoog	Hoog	Hoog	Aanzienlijk
Marktrisico - vastgoed	Beperkt	Beperkt	Aanzienlijk	Beperkt
Verzekeringstechnisch risico	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Laag

Niet-financiële risico's

	Kans		Impact	
	Bruto	Netto	Bruto	Netto
Uitbestedings- en operationeel risico	Aanzienlijk	Laag	Aanzienlijk	Beperkt
Integriteitsrisico	Laag	Laag	Aanzienlijk	Aanzienlijk
IT-risico	Aanzienlijk	Laag	Aanzienlijk	Beperkt

In onderstaand figuur is de netto kans afgezet tegen de netto impact. Hieruit is op te maken dat het renterisico en het marktrisico-aandelen door het bestuur als de grootste risico's wordt gezien.

5.4 Risicomanagementsysteem

Het bestuur van BPL vindt dat effectief risicomanagement onlosmakelijk verbonden is met cultuur en gedrag. Het bestuur geeft hier vorm aan door onder andere bewust te zijn van zijn eigen gedrag, (de mate van) helderheid, de betrokkenheid, het bespreekbaar maken van (lastige) zaken en het elkaar aanspreken op verantwoordelijkheden. Afspraken en regels omtrent het gedrag zijn vastgelegd in het integriteitbeleid, waaronder de gedragscode.

Het bestuur ziet erop toe dat de gewenste cultuur en het gewenste risicobewustzijn geconcretiseerd worden in herkenbare aspecten als actieve bestuursparticipatie, monitoring en opvolging van risicomanagement, verbeteracties, de naleving van de risicotoleranties en een duidelijke (risico)governancestructuur. Het bestuur is van mening dat openheid en vertrouwen in communicatie over risico's en voorgevallen incidenten belangrijke ingrediënten zijn voor een effectief risicomanagement. De structuur met betrekking tot het risicomanagementproces is als volgt georganiseerd:

Het bestuur

Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering, resultaten en effectiviteit van de risicobeheersing. Het bestuur bepaalt het beleid, neemt besluiten en houdt toezicht op een adequate uitvoering van de besluiten. Risicomanagement vormt iedere vergadering een apart agendapunt op de bestuurlijke agenda.

De risicocommissie

De risicocommissie is verantwoordelijk voor de inrichting en monitoring van het risicoraamwerk. Primair zijn de diverse commissies verantwoordelijk voor hun specifieke aandachtsgebieden. De Risicocommissie toetst of alle risico's adequaat beheerst zijn. De Risicocommissie rapporteert de integrale risico's aan het bestuur en adviseert het bestuur en de commissies over de integrale risico's.

Ten aanzien van het risicomanagementraamwerk is een centrale rol weggelegd voor de Risicocommissie. De samenstelling, benoeming, zittingsduur, taken en bevoegdheden, aanwezige deskundigheid maar ook bijvoorbeeld de werkwijze van deze commissie zijn vastgelegd in een specifiek reglement. De risicocommissie vervult zijn taak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het fonds.

Hoewel de overige bestuurscommissies verantwoordelijk zijn voor het risicomanagement op hun specifieke terrein, is de risicocommissie verantwoordelijk voor het integrale risicomanagement.

De risicomanager

De functie van risicomanager is belegd bij het bestuursbureau. Het bestuursbureau heeft integraal risicomanagement als specifiek aandachtsgebied en tevens de volgende verantwoordelijkheden:

- Het risicobewustzijn van het bestuur versterken onder andere door middel van begeleiding van de strategische risicoanalyses en het signaleren van nieuwe typen risico's;
- Het overzicht behouden van risicomanagement processen en beheersmaatregelen. BPL heeft dit vastgelegd in een risicomanagement handboek;
- Het overzicht behouden van alle risico's ten opzichte van elkaar en afhankelijkheden daartussen, inclusief identificatie van nieuwe risico's;
- De informatievoorziening aan het bestuur (d.m.v. het risicodashboard) op basis van onderliggende risicorapportages en informatiestromen.

In het kader van de vervulling van deze verantwoordelijkheden rapporteert de risicomanager maandelijks aan de risicocommissie en het bestuur over de risico's en het risicomanagementproces.

5.5 Risicomanagementproces

Onderstaand staat het risicomanagementproces schematisch weergegeven.

Stap	Onderdeel	Toelichting
1	Identificatie en definitie	Welke risico's zijn er en welke definitie wordt per risico gehanteerd?
2	Meten	Hoe worden risico's gemeten: wat is de belangrijkste risico-indicator/-maatstaf?
3	Bepalen beleid en beheersing	Wat zijn de normen? Welke beheersmaatregelen zijn er bepaald?
4	Monitoren en rapporteren	Hoe wordt er over risico's gerapporteerd en op welke wijze vindt de monitoring plaats?
5	Controle en bijsturing	Hoe wordt bijgestuurd?

Het pensioenfonds past monitoring toe om de ontwikkelingen in risico's en beheersing te volgen. De rapportage vindt periodiek plaats en wordt voorbereid door de risicomanager. De risicomanager verzamelt informatie, toetst de risicorapportages van de uitbestedingspartijen, en rapporteert hierover door middel van het risicodashboard aan het bestuur. Het risicodashboard geeft hierdoor op integrale wijze managementinformatie aan het bestuur om de geïdentificeerde (potentiële) risico's te monitoren zodat tijdig beheersmaatregelen genomen kunnen worden. Dit gebeurt op basis van diverse indicatoren. Deze indicatoren worden vergeleken met een door het bestuur vastgestelde norm. Bij een afwijking van de norm volgt een risicobeoordeling. Het risicodashboard stelt het bestuur in staat om gericht te sturen op de prioriteiten van dat moment.

6

Uitvoeringskosten

6. Uitvoeringskosten

In november 2011 heeft de Pensioenfederatie de 'aanbevelingen uitvoeringskosten' gepubliceerd. Samengevat komen de aanbevelingen op het volgende neer:

- Rapporteer de kosten Pensioenbeheer in euro per deelnemer. Het aantal deelnemers is de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden;
- Rapporteer de kosten van het Vermogensbeheer in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen;
- Rapporteer separaat de transactiekosten in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

BPL volgt de aanbevelingen van de Pensioenfederatie op en streeft ernaar om een zo groot mogelijke transparantie te realiseren. Hieronder lichten wij de situatie ten aanzien van beide onderdelen verder toe.

6.1 Pensioenbeheer

Voor het Pensioenbeheer bedroegen de kosten in 2015 per deelnemer € 109. Dit is berekend over het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden per 31 december 2015. Indien de kosten over de actieve deelnemers, gepensioneerden en/of slapers worden verdeeld, ontstaat het volgende beeld over de afgelopen vijf jaren:

Op basis van aantallen per 31-12-2015	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Kosten per actieve deelnemer	175	168	165	216	269	331
Kosten per actieve deelnemer en gepensioneerde	109	105	101	134	167	197
Kosten per actieve deelnemer, gepensioneerde en slaper	30	28	27	36	43	51

De stijging van de kosten per deelnemer wordt veroorzaakt doordat de stijging van de pensioenuitvoeringskosten groter is dan de stijging van het aantal deelnemers. De stijging van de pensioenuitvoeringskosten wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt doordat met ingang van 2015 het fonds BTW moet betalen over de verleende diensten voor pensioenadministratie (TKP), deze kosten bedroegen in 2015 € 1,7 mln.

6.2 Vermogensbeheer

De kosten van fiduciair management en vermogensbeheer zijn te onderscheiden naar de volgende kostencomponenten:

Kosten per beleggingscategorie	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactie-kosten	Totaal
Vastgoed	8.654.556	-	12.424	8.666.980
Aandelen	10.380.448	181.458	3.092.638	13.654.544
Alternatieve beleggingen	3.783.643	1.319.513	920.691	6.023.847
Vastrentende waarden	7.676.390	-	11.048.698	18.725.078
Overige beleggingen	288.202	-	37.268	325.470
Totale kosten excl kosten overlay	30.783.228	1.500.971	15.111.719	47.395.919
Kosten overlay	1.101.750	-	3.663.266	4.765.016
Totale kosten incl kosten overlay	31.884.978	1.500.971	18.774.984	52.160.934

Overige vermogensbeheerkosten				
Kosten vermogensbeheer pensioenfondsen en bestuursbureau	395.000	-	-	395.000
Kosten fiduciair beheer	1.644.420	-	-	1.644.420
Bewaarloon	618.040	-	-	618.040
Overige kosten	88.221	-	-	88.221
Totale overige vermogensbeheerkosten	2.745.682	-	-	2.745.682
Totale kosten vermogensbeheer	34.630.660	1.500.971	18.774.984	54.906.616

Bovenstaande uitsplitsing van de kosten vermogensbeheer wijkt af van hetgeen in de jaarrekening is opgenomen. In het overzicht zijn zowel gefactureerde kosten als kosten die rechtstreeks in mindering worden gebracht op beheerd vermogen (schatting) opgenomen. De transactiekosten zijn veelal op basis van een schatting tot stand gekomen, omdat er bijvoorbeeld bij transacties in de categorie vastrentende waarden niet separaat kosten in rekening worden gebracht. Deze uiten zich in het verschil tussen de bied- en laat-spread. Daarnaast is het bij participatie in beleggingsfondsen niet exact te bepalen welke kosten er zijn gemaakt. Daarvoor is een schatting gemaakt van de 'omzet' in de portefeuille en op basis van gemiddelde transactiekosten in de markt zijn vervolgens de transactiekosten bij benadering bepaald. De transactiekostenoverlay beleggingen zijn geschat conform de door de Pensioenfederatie gehanteerde formule. Deze geschatte kosten vormen het verschil met de resultatenrekening. De kosten van bewaarloon zijn de kosten van het in bewaring geven van effecten bij de custodian en de kosten voor het aanhouden van bankrekeningen. Onder overige kosten vallen betaalde fee/kosten van futures en vergoedingen van de beleggingsadministratie.

De totale kosten over 2015 bedragen € 54,9 mln (2014: € 44,03 mln). Uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen bedragen de kosten (excl. transactiekosten) 0,255% (2014: 0,296%). De geschatte transactiekosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen bedragen 0,133% (2014: 0,081%). De stijging van de transactiekosten in 2015 is voornamelijk het gevolg van hogere transactiekosten binnen vastrentende waarden. Binnen vastrentende waarden worden de transactiekosten met een schattingsmethodiek bepaald. In 2015 is deze methodiek verfijnd naar rating waarbij obligaties met een hoge rating (AAA) tegen lagere kosten (5 bps) zijn geschat dan obligaties met een lagere rating (kosten 17,5 bps). In 2014 werden de transactiekosten van alle obligaties tegen dezelfde lage kosten geschat. Dit heeft in 2015 tot een hogere schatting van de transactiekosten geleid (circa € 3,3 mln). Daarnaast is gebleken dat de transactiekosten van staatsobligaties 2014 niet in zijn geheel zijn meegenomen. De inschatting van de transactiekosten in 2014 is eigenlijk € 600.000 te laag geweest.

Volgens de Aanbevelingen uitvoeringskosten moeten pensioenfondsen hun kosten in perspectief zetten door middel van benchmarking. Een benchmarkgetal is namelijk de meest eenvoudige wijze waarop de kosten in context worden gezet, immers er wordt dan rekening gehouden met de specifieke kenmerken van het pensioenfonds. In de volgende paragraaf wordt een toelichting gegeven op de resultaten van reeds uitgevoerde benchmarkonderzoeken.

6.3 CEM benchmarkonderzoek

Het fonds neemt sinds 2012 deel aan het wereldwijde onderzoek van Cost Effectiveness Measurement (CEM) om de uitvoeringskosten te kunnen vergelijken met andere pensioenfondsen. De uitkomsten van het CEM benchmarkonderzoek bevestigen dat BPL efficiënt en kostenbewust werkt. Ook voor boekjaar 2015 neemt BPL weer deel aan dit onderzoek. De resultaten hiervan zijn nog niet bekend.

Onderstaand overzicht toont de kosten Pensioenbeheer per actieve deelnemer en pensioengerechtigde, vergeleken met de gemiddelde score van de CEM-vergelijkingsgroep.

Overzicht kosten Pensioenbeheer in euro ten opzichte van de CEM-vergelijkingsgroep

Jaar	BPL	CEM-vergelijkingsgroep
2014	105	112
2013	101	116
2012	138	114

Onderstaand zijn de beheerkosten Vermogensbeheer weergegeven als percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Ook hier is de vergelijking opgenomen met de gemiddelde score van de CEM-vergelijkingsgroep.

Overzicht beheerkosten Vermogensbeheer als percentage gemiddeld belegd vermogen

Jaar	BPL	CEM-vergelijkingsgroep
2014	0,37	0,48
2013	0,39	0,45
2012	0,26	0,34

Woerden, 16 juni 2016

R. le Clercq
Werkgeversvoorzitter

G.M.J. Roest
Werknemersvoorzitter

S.M. van Meer
Algemeen bestuurslid

M.J.A.M. Daamen
Algemeen bestuurslid

J.H. van der Starre
Algemeen bestuurslid

G.H. Koudys
Algemeen bestuurslid

J. van der Windt
Algemeen bestuurslid

H. Onstwedder
Algemeen bestuurslid

H.F.M. Gertsen
Algemeen bestuurslid

M.H. Rosenberg
Algemeen bestuurslid

7

Verslag van de Raad van toezicht

7. Verslag van de Raad van toezicht

7.1 Inleiding

De Raad van toezicht wil met dit verslag inzicht geven in zijn werkzaamheden en de bevindingen in 2015. Voorafgaand aan elk jaar stelt de Raad van toezicht een werkplan op. In dit plan worden reguliere toezicht-onderwerpen opgenomen, maar ook onderwerpen waaraan hij specifieke aandacht willen geven in het desbetreffende jaar. Ook wordt zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de toezichtthema's van DNB.

In 2015 zijn diverse thema's behandeld aan de hand van het werkplan dat besproken is met het bestuur en het Verantwoordingsorgaan. Daarnaast heeft de Raad van toezicht bijzondere aandacht gegeven aan de door het pensioenfonds uitgevoerde ALM-studie en haalbaarheidstoets. De Raad van toezicht werd gefaciliteerd en ondersteund door het bestuursbureau, Actor.

7.2 Opdracht en werkwijze

De Raad van toezicht heeft de wettelijke taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De Raad van toezicht geeft een algemeen oordeel over het functioneren van het bestuur en is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur.

BPL is een van de grotere bedrijfstakpensioenfondsen. De Raad van toezicht neemt het hoge ambitieniveau dat hierbij past als uitgangspunt. De criteria daarbij zijn doelgerichtheid, efficiënt en transparant.

De Raad van toezicht legt verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het Verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag. De Raad van toezicht staat het bestuur met raad ter zijde. De volgende besluiten van het bestuur zijn onderworpen aan de goedkeuring van de Raad van toezicht:

- Het jaarverslag en de jaarrekening;
- De profielschets voor bestuurders;
- Het beleid inzake beloningen, met uitzondering van de beloning van de Raad van toezicht;
- Gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het pensioenfonds of de overname van verplichtingen door het pensioenfonds;
- Liquidatie, fusie of splitsing van het pensioenfonds;
- Het omzetten van het pensioenfonds in een andere rechtsvorm, bedoeld in artikel 18 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek.

Naast het wettelijk kader worden ook de Code pensioenfondsen en de VITP-Toezichtcode nageleefd. Voor de werkwijze van de Raad van toezicht is het reglement leidend. Het reglement staat op de website. In dit reglement staat dat de Raad van toezicht het bestuur desgevraagd of uit eigen beweging adviseert over:

- De beleids- en bestuursprocedures en processen en de checks en balances binnen het pensioenfonds;
- De wijze waarop het pensioenfonds wordt aangestuurd;
- De wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de midden- of lange termijn.

De Raad van toezicht heeft de volgende werkwijze gehanteerd:

- Bestudering van fondsdocumenten en beleidsstukken, waaronder ook de notulen van de bestuurs- en bestuurlijke commissievergaderingen;
- Overleggen met het bestuur en Verantwoordingsorgaan;
- Bijwonen van bestuursvergaderingen;
- Bijwonen van bestuurlijke commissievergaderingen als toehoorder;
- Afleggen van verantwoording aan het Verantwoordingsorgaan;
- Rapporteren aan het bestuur.

De Raad van toezicht beoordeelt het functioneren van het pensioenfonds en het bestuur. Daarnaast beoordeelt de Raad van toezicht of de vereiste beleidsdocumenten, reglementen, regelingen en procedures aanwezig zijn en hoe deze tot stand zijn gekomen. Vervolgens wordt erop toegezien of de implementatie heeft plaatsgevonden en op welke wijze de opvolging en evaluatie plaatsvindt. De wijze waarop het bestuur zijn rol invult, wordt in de beoordeling meegenomen.

De Raad van toezicht neemt kennis van de notulen van de vergaderingen van het bestuur en de notulen van de verschillende bestuurscommissies. Deze rapportage is beschikbaar voor de Raad van toezicht. De Raad van toezicht blijft verder op de hoogte van de relevante ontwikkelingen binnen het pensioenfonds door het voeren van gesprekken met betrokkenen, en aan de hand van fondsdocumenten, het jaarverslag en kwartaalrapportages.

De Raad van toezicht bezoekt periodiek de vergaderingen van het bestuur en de bestuurlijke commissies om een indruk te krijgen van het functioneren. Ook voert de Raad van toezicht individuele gesprekken met bestuursleden en de Voorzitters van het Verantwoordingsorgaan.

De Raad van toezicht bestaat uit drie leden: Dirk Duijzer (voorzitter), Leny van der Heiden - Aantjes en Albert Smolenaers. De leden hebben er voor gekozen om met aandachtsgebieden te werken om op deze wijze op een efficiënte manier bekend te raken met het pensioenfonds en de toezichtstaken te kunnen uitoefenen. De aandachtsgebieden zijn algemeen en specifiek van aard.

De laatste zijn als volgt verdeeld:

- De heer Duijzer: Vermogensbeheer en Governance;
- Mevrouw Van der Heiden - Aantjes: Communicatie en Juridische Zaken;
- De heer Smolenaers: Risicomanagement en Actuarieel;
- Collectief: toekomstvisie en kerndocumenten.

7.3 Activiteiten 2015

De Raad van toezicht heeft in 2015 viermaal vergaderd met bestuur. Deze vergaderingen vinden plaats in het zogenoemde Strategisch Overleg. De Raad van toezicht heeft daarnaast met enkele bestuursleden kennismakingsgesprekken gevoerd. Ook heeft de Raad van toezicht frequent overleg gehad met een werkgroep van het Verantwoordingsorgaan. Verder is de Raad van toezicht aanwezig geweest bij de vergadering van het Verantwoordingsorgaan. Voorts zijn de leden van de Raad van toezicht aanwezig geweest bij de vergadering van de bestuurlijke commissie die past bij de aandachtsgebieden van de leden van de Raad van toezicht.

De Raad van toezicht heeft in 2015 tienmaal vergaderd, waarbij onder andere de bovengenoemde aandachtsgebieden zijn besproken. Bij de vergaderingen zijn de drie leden van de Raad van toezicht aanwezig en de manager van het bestuursbureau, ondersteund door de secretaris van het bestuursbureau.

Ook zijn er, separaat van de reguliere vergaderingen, directe contacten tussen de individuele leden van de Raad van toezicht met de manager van het bestuursbureau en heeft de Raad van toezicht een aantal malen afstemmingsoverleg gevoerd met de beide Voorzitters van het pensioenfonds.

De Raad van toezicht heeft zichzelf aan de hand van een vragenlijst geëvalueerd. De uitkomsten worden gedeeld met de organen van het pensioenfonds. Over 2016 vindt de evaluatie met een externe partij plaats.

DNB heeft in de tweede helft van 2015 een themaonderzoek verricht naar de integriteitsrisico's binnen het pensioenfonds. De Raad van toezicht is betrokken geweest bij dit onderzoek en heeft overleg gehad met de DNB. De definitieve bevindingen die uit dit onderzoek naar voren komen, worden in 2016 opgepakt door het bestuur. De Raad van toezicht monitort de voortgang en ontvangt hierover periodieke rapportages van het bestuur.

Via de notulen en bijbehorende stukken van de bestuurs- en bestuurlijke commissievergaderingen en eigen waarneming door het bijwonen van deze vergaderingen, heeft de Raad van toezicht kennis kunnen nemen van de aan de orde zijnde onderwerpen, de daaruit voortvloeiende besluitvorming en de beweegredenen om tot die besluitvorming te komen. Ook in 2016 woont de Raad van toezicht de bestuurs- en bestuurlijke commissievergaderingen bij, waarbij vanuit een open houding en kritische blik een bijdrage wordt geleverd.

Verder is in het jaar 2015 toegezien op de follow-up van de bevindingen van de Raad van toezicht over 2014 en hebben onderstaande onderwerpen bijzondere aandacht gehad:

- De meerjarige visie en strategie van het pensioenfonds en de vertaling daarvan in beleidsdocumenten;
- De doelstelling ten aanzien van de uitvoeringskosten en de kosten van vermogensbeheer;
- De werking van het integraal risicomangement systeem;
- Het toezicht op de ontwikkeling en de uitvoering van het beleid.

Het overleg tussen het bestuur en het Verantwoordingsorgaan wordt door de Raad van toezicht als constructief ervaren. Het Verantwoordingsorgaan krijgt alle benodigde informatie en wordt door het bestuur in de gelegenheid gesteld zich in voldoende mate te scholen. De Raad van toezicht constateert dat het Verantwoordingsorgaan stappen vooruit heeft gezet, maar dat het Verantwoordingsorgaan nog meer kan groeien in zijn rol en kritische attitude naar de andere fondsorganen. Ook acht de Raad van toezicht het nodig dat het Verantwoordingsorgaan in de rol van ambassadeur een betere, maar ook een bredere ondersteuning en draagvlak verwerft bij de achterban. Het bestuur van BPL zou in dat kader nog meer kunnen investeren in het Verantwoordingsorgaan.

Voor 2015 heeft de Raad van toezicht als specifiek aandachtspunt voor het bestuur vastgesteld om op een vroeg moment de Raad van toezicht te betrekken bij belangrijke dossiers en processen zoals onder andere vaststelling risicohouding, borging integriteits-risico's en de toekomstvisie van het pensioenfonds.

Het bestuur heeft een voorgenomen benoeming goed gemotiveerd voorgelegd aan de Raad van toezicht. De Raad van toezicht heeft na onderling overleg met de voorgelegde zaak ingestemd.

De Raad van toezicht heeft vastgesteld dat de aanbevelingen van de Governance University adequaat zijn opgepakt en de daaruit voortvloeiende acties in een actiepuntenplanning zijn opgenomen en volgens planning worden afgewikkeld. Het bestuur rapporteert periodiek aan de Raad van toezicht over de voortgang die wordt gemaakt.

Het bestuur organiseert periodiek deelnemersbijeenkomsten waarin de belanghebbenden van BPL worden bijgepraat over de ontwikkelingen binnen het pensioenfonds, maar ook hoe het pensioenfonds er financieel voor staat. De Raad van toezicht juicht het toe dat het bestuur deze bijeenkomsten organiseert en het voortouw neemt in het geven van presentaties aan de deelnemers. De Raad van toezicht verwacht dat het bestuur in het verlengde daarvan nog meer de publiciteit zoekt zodat de sterke punten van BPL meer worden benadrukt.

7.4 Aanbevelingen 2015

7.4.1 Toekomstvisie

Een pensioenfondsbestuur dient de doelstellingen van het pensioenfonds en de gehanteerde uitgangspunten (in overleg met andere organen) vast te stellen. Tevens dient het bestuur een visie en strategie te hebben op een toekomstbestendige uitvoering.

Toelichting

In de afgelopen periode heeft het pensioenfonds tijdens verschillende sessies uitgebreid aandacht besteed aan het formuleren van een toekomstvisie. Onder leiding van een externe partij wordt verder een toekomstvisie geformuleerd. Hierbij is ook de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds aan de orde geweest en besproken. Het pensioenfonds heeft afspraken gemaakt om te komen tot een verdere concretisering van de visie. Deze concretisering wordt gebruikt om te komen tot verschillende toekomstscenario's waarlangs de toekomst van het pensioenfonds vormgegeven zou kunnen worden. Daarnaast kunnen de toekomstscenario's worden gebruikt als referentiepunt inzake de toekomstvastheid van het pensioenfonds.

Aanbeveling

De Raad van toezicht adviseert het pensioenfonds de visie en strategie verder te concretiseren en vast te leggen in een beleidsdocument en het beleidskader te toetsen aan de geformuleerde midden- en lange termijn doelstellingen. De Raad van toezicht adviseert het bestuur een open en constructieve attitude aan te nemen in de brede discussie over de toekomstvisie van het pensioenfonds. Ook hecht de Raad van toezicht eraan dat de bestuursleden zonder ruggespraak en zonder beïnvloeding van de dragende organisatie stellingen of standpunten moeten kunnen innemen in deze discussie.

7.4.2 Governance

Het pensioenfonds conformeert zich aan de Code Pensioenfondsen.

Toelichting

Het pensioenfonds besteedt ruime aandacht aan deskundigheidsbevordering. Aan de hand van thema's wordt kennis gedeeld en vergaard. Deze deskundigheidsbevordering ziet vooral toe op een verdere pensioeninhoudelijke verdieping.

Aanbeveling

De Raad van toezicht adviseert het bestuur blijvende aandacht te geven aan het ontwikkelen van de gevraagde en benodigde competenties binnen het bestuur en roept het bestuur op dit te verwerken in het geschiktheidsplan. De Raad van toezicht verwacht van het bestuur dat hij een constructieve en proactieve houding aanneemt met betrekking tot governance vraagstukken.

7.4.3 Financiële opzet

Het pensioenfonds dient een deugdelijke financiële opzet en structuur te hebben, die zodanig is dat er een consistent geheel is tussen gewekte verwachtingen, financiering en de realisatie voor voorwaardelijke toeslagen. De financieringsopzet dient toekomstbestendig te zijn.

Toelichting

Het pensioenfonds heeft zoals veel andere pensioenfondsen veel hinder van de lage rente met als gevolg dat de dekkingsgraad een dalende trend vertoont. Het pensioenfonds heeft op basis van de ALM studie daar waar nodig aanpassingen doorgevoerd in zijn strategisch beleggingsbeleid. De Raad van toezicht is van oordeel dat sprake is van een deugdelijke financiële opzet van het pensioenfonds. Tegelijkertijd wijst de Raad van toezicht erop dat de financiële opzet zodanig geconstrueerd dient te zijn dat het pensioenfonds opgewassen is tegen de schommelingen op de financiële markten.

Aanbeveling

De Raad van toezicht adviseert het bestuur de ontwikkelingen op de financiële markten nauwkeurig te monitoren en adequaat hierop te anticiperen, waarbij aanpassing van het beleggingsbeleid leidt tot een grotere weerstand tegen overspannen situaties op de financiële markten. Het pensioenfonds heeft een stevig risicoprofiel. De Raad van toezicht verwacht dan ook dat het bestuur op relevante scharniermomenten toetst of het risicoprofiel nog wel past bij het pensioenfonds, maar ook dat het bestuur adequaat anticipeert en acteert op het gekozen profiel.

7.4.4 Beleggingsbeleid en vermogensbeheer

Een pensioenfonds dient een beleggingsbeleid te hebben dat in overeenstemming is met de verplichtingen van het pensioenfonds en de risicohouding. De beleggingsmandaten dienen in overeenstemming te zijn met het opgestelde beleid.

Toelichting

Ten aanzien van het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid constateert de Raad van toezicht dat het pensioenfonds stevig beleid heeft ontwikkeld en daarin een voortrekkersrol vervult.

Aanbeveling

De Raad van toezicht constateert dat het bestuur op een adequate wijze inhoud geeft aan het beleid van maatschappelijk verantwoord beleggen. Verder dat het bestuur tot een gedegen onderbouwing van het beleid is gekomen en waarbij de opvattingen van de relevante stakeholders worden betrokken. De Raad van toezicht verwacht dat het bestuur aan het ingeslagen beleid vasthoudt en nog meer gestalte geeft aan dit beleid.

7.4.5 Risicohouding

Toelichting

Bij de vaststelling van de risicohouding van het pensioenfonds is een goede discussie gevoerd met de organen van het pensioenfonds en de dragende organisaties. Over de grenzen van de risico's is consensus tussen het pensioenfonds en de dragende organisaties. Er is met behulp van de haalbaarheidstoets bepaald of de risicohouding juist is vormgegeven.

De uitkomsten van de haalbaarheids-toets zijn gedeeld met de stakeholders van het pensioenfonds. De Raad van toezicht is in dit verband een orgaan van het pensioenfonds en had graag gezien dat hij in een eerder stadium betrokken zou zijn bij de vaststelling van de risicohouding van het pensioenfonds.

Aanbeveling

De Raad van toezicht adviseert het bestuur nog meer dan nu het geval is, hem te voorzien van relevante informatie en documentatie en hem te informeren over ontwikkelingen en processen die zich voltrekken binnen het pensioenfonds.

7.4.6 Risicomanagement

Toelichting

De Raad van toezicht constateert dat de Risicocommissie op de goede weg is en een waardevolle rol vervult binnen het pensioenfonds.

Aanbeveling

De Raad van toezicht adviseert de Risicocommissie nog meer concrete invulling te geven aan haar taken en bevoegdheden.

De Risicocommissie zal hierdoor onder meer beter in staat zijn om te beoordelen of zij bepaalde taken en bevoegdheden zelf moet uitvoeren of dat deze bij andere bestuurlijke commissies van het pensioenfonds kunnen worden belegd.

7.5 Conclusie

Het bestuur heeft op 16 juni 2016 het jaarverslag en de jaarrekening 2015 goedgekeurd. De Raad van toezicht keurt het jaarverslag en de jaarrekening goed en is van mening dat het bestuur een adequaat beleid en beheer voert, mede gezien het gehanteerde ambitieniveau, dat het de verschillende belangen op evenwichtige wijze behartigt en op een verantwoorde wijze omgaat met de risico's op de lange termijn.

8

Verslag van het Verantwoordingsorgaan

8. Verslag van het Verantwoordingsorgaan

8.1 Bijeenkomsten VO in 2015

Vergaderingen van het VO

Het VO is in 2015 vier keer bij elkaar geweest om met elkaar en met het bestuur te vergaderen. Dit was op 20 april, 8 juni, 18 september en 19 november 2015. De vergaderingen van het VO bestaan uit een vooroverleg waarbij het VO met elkaar vergadert onder leiding van de fungerend voorzitter van het VO. Het VO heeft twee voorzitters, namelijk een voorzitter namens werkgevers en een voorzitter namens werknemers en gepensioneerden. In 2015 was de fungerend voorzitter de heer R. Bekker namens de werknemers.

De voorzitters van het VO

De voorzitters bereiden de vergaderingen gezamenlijk voor met ondersteuning van een medewerker van het bestuursbureau. De voorzitters van het VO hebben ook overleg met de voorzitters van het bestuur. Een dergelijk voorzittersoverleg heeft voor het eerst in november 2015 plaatsgevonden. De doelstelling is dat de voorzitters elkaar minimaal twee keer per jaar spreken en vaker indien nodig.

Werkgroepen binnen het VO

Om een verdieping te kunnen bewerkstelligen heeft het VO in 2015 twee werkgroepen geformeerd waaraan naast de voorzitters ook VO-leden deelnemen. Dit zijn de werkgroep klankbord communicatie en de werkgroep die overleg heeft met de Raad van toezicht. In 2016 is de werkgroep jaarwerk opgestart waarmee dit oordeel is voorbereid.

In het voorjaar van 2015 is de werkgroep klankbord communicatie gestart. In een gezamenlijke bijeenkomst met de leden van de Compliance & Communicatie Commissie van BPL is een testversie van de nieuwe website bekeken en van opmerkingen en suggesties voorzien.

De eerste bijeenkomst van het overleg met de Raad van toezicht vond plaats in oktober 2015. Als thema stonden hier de taken en bevoegdheden van beide organen centraal en de wijze waarop de organen kunnen samenwerken en elkaar kunnen ondersteunen.

Opleiding van het VO

Het VO heeft in 2015 twee opleidingsdagen gevolgd. De eerste had betrekking op de partijen waaraan BPL haar belangrijkste activiteiten heeft uitbesteed, te weten TKP, SAREF en AIM. De tweede opleidingsdag nam het VO mee naar een dieper niveau wat betreft taken en bevoegdheden van het VO en de Raad van toezicht en de onderlinge verantwoordelijkheden. De voorzitters hebben in 2015 beide een driedaagse cursus bij SPO gevolgd. Daarnaast hebben een aantal leden van het VO deelgenomen aan drie themadagen van het Platform Medezeggenschap.

Huizentocht

Om nader kennis te maken met enkele projecten uit de vastgoedportefeuille van BPL en om als VO samen een andere activiteit te beleven heeft in september 2015 de huizentocht plaatsgevonden. Deze is georganiseerd door SAREF in samenwerking met het bestuursbureau. Hierbij werd een drietal projecten bezocht waaronder een winkelcentrum in Rotterdam, een woontoren in Rotterdam en het in Den Haag in aanbouw zijnde omgebouwde ministerie tot appartementen. De huizentocht heeft bijgedragen aan de beeldvorming hoe het vastgoedbeheer in de praktijk plaatsvindt. SAREF heeft een presentatie gehouden hoe er wordt gewerkt aan duurzaamheid.

8.2 Wijzigingen binnen het VO

Binnen het VO zijn er een aantal wijzigingen in de samenstelling geweest. In maart 2015 bereikte het VO het trieste bericht over het overlijden van de heer Hylkema. De heer Hylkema was al lange tijd lid van het VO en de voorganger van het VO, de deelnemers-raad. We herinneren de heer Hylkema als een zeer betrokken VO-lid met een goede inbreng in de vergaderingen. Tegen het einde van het jaar zijn de heren Steenbrink, Hullen en Van Hoven (werkgeversvoorzitter) gestopt. De nieuwe

werkgeversvoorzitter, de heer Hasselo, is in januari 2016 uit de leden van werkgeverszijde door de leden van werkgeverszijde benoemd.

De overige vacante zetels zijn in het voorjaar van 2016 weer ingevuld.

8.3 Oordeel van het VO over het bestuur

Het oordeel van het VO over het bestuur wordt aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de Raad van toezicht over het door het bestuur uitgevoerde beleid, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst opgesteld. Het VO geeft daarnaast aan dat zij in haar beoordeling ook de aangeboden adviestrajecten meeneemt.

Adviesaanvragen aan het VO

Deze vallen uiteen in wettelijke adviesbevoegdheden (w) en bovenwettelijke adviesbevoegdheden (bw). In onderstaand overzicht zijn alle wettelijke en bovenwettelijke adviesbevoegdheden genoemd die het VO in de statuten is toegekend. In de tabel komt aan de orde of het adviesrecht is toegepast. De datum is de vergaderdatum van het VO waar het onderwerp is behandeld.

w of bw	Adviesrecht	Toegepast?	Thema	Datum
w	Beleid beloningen	Niet toegepast, VO is wel geïnformeerd.	De indexatie van de beloningen van het bestuur is onderwerp van discussie geweest. Hierover is gestemd, waarbij de meerderheid aangaf geen moeite met de wijze van indexatie te hebben.	19-11-2015
w	Vorm en inrichting intern toezicht	Niet toegepast.		
w	Profielchets leden rvt	Niet toegepast.		
w	Vaststellen en wijzigen klachten en geschillenprocedure	Niet toegepast.		
w	Vaststellen en wijzigen communicatie- en voorlichtingsbeleid	Niet toegepast.		
w	Gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen	Niet toegepast.		
w	Liquidatie, fusie of splitsing pensioenfondsen	Niet toegepast.		
w	Omzetten pensioenfondsen in andere rechtsvorm	Niet toegepast.		
w	Samenstelling van de premie en de feitelijke premiecomponenten	Niet toegepast, VO is wel geïnformeerd.	In november 2014 heeft het VO positief geadviseerd over de premie. In 2015 is de premie niet gewijzigd. Sociale partners hebben bevestigd dat de afgesproken premie ook voor de wijzigingen door nFTK gelijk blijft.	8-6-2015
bw	Nemen van maatregelen van algemene strekking	Niet toegepast.		
bw	Wijzigen van statuten en reglementen	Toegepast: reglementen.	Het uitvoeringsreglement 2015 is in de opleidingsdag 21 januari en de extra vergadering van 18 september aan de orde geweest. Wijzigingen in het pensioenreglement zijn tweemaal aan de orde geweest.	21-1-2015, 18-9-2015 8-6-2015, 19-11-2015

bw	Vaststellen ABTN en herstelplan	Toegepast: ABTN.	De gewijzigde ABTN is voorgelegd voor advies aan het VO.	18-9-2015
bw	Vermindering pensioenaanspraken en rechten	Niet toegepast.		
bw	Vaststellen en wijzigen van het toeslagbeleid	Toegepast: toeslagbeleid.	Deze reglementswijziging die voortvloeide uit de wetgeving nFTK is voorgelegd.	8-6-2015

Nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK)

De implementatie van het nFTK is een belangrijk thema in 2015 geweest. Het VO is in alle vergaderingen in 2015 meegenomen bij dit onderwerp. In april 2015 heeft het VO een presentatie over het nFTK gekregen waarin zij geïnformeerd is ter voorbereiding van de adviesaanvragen over de wijzigingen in het pensioenreglement die voorgelegd zijn in de juni vergadering. Sociale partners hebben hun risicohouding vastgesteld en als meest belangrijke uitgangspunt voor de pensioenregeling is de premie van 21,7% benoemd. De inhoud van het nieuwe toeslagbeleid hebben sociale partners vastgesteld. Van de overeenkomst van opdrachtaanvaarding heeft het VO ook kennis genomen. Hierin geven sociale partners aan het bestuur de opdracht om met de uitgangspunten, premie, risicohouding en toeslagbeleid de opdracht om de doelstelling van het fonds en sociale partners uit te voeren.

De adviesaanvraag aan het VO betreft het gewijzigde toeslagbeleid dat resulteert in een nieuw toeslagartikel in het pensioenreglement. Het VO heeft positief geadviseerd over het gewijzigde toeslagbeleid. Het nieuwe toeslagbeleid heeft het bestuur voor 1 juli 2015 bij DNB ingediend. De aangepaste actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) is in september voor advies aan het VO voorgelegd en hierover heeft het VO positief geadviseerd. In de vergadering van september is het VO op de hoogte gesteld over de door BPL uit te voeren haalbaarheidstoets. De resultaten van deze haalbaarheidstoets zijn gepresenteerd aan het VO in de vergadering van november. Uit de haalbaarheidstoets kwam input waarmee sociale partners een besluit hebben genomen over het opbouwpercentage voor de komende twee jaren. Het VO heeft geadviseerd over de hoogte van het opbouwpercentage en over aanvullende vragen hierbij.

Oordeel

Het VO constateert dat de wetgeving van het nFTK complex en voor het VO lastig te doorgronden was. Het VO realiseert zich dat er weinig invloed op de wetgeving is en dat deze wetgeving geaccepteerd dient te worden. Het bestuur heeft een goede uitleg gegeven over deze wetgeving en de gevolgen voor het fonds. Het bestuur is tegemoet gekomen aan de vragen van het VO.

Oordeel over beleid van het bestuur

Naast het oordeel over de adviestrajecten geeft het VO ook een oordeel over het beleid van het bestuur. Hieronder komen de volgende beleidsterreinen aan de orde waar het VO in 2015 bij heeft stilgestaan. Het bestuur heeft verantwoording afgelegd aan het VO in de vergadering van 13 juni 2016.

Governance

In de vergaderingen die het VO heeft met het bestuur, wordt het VO geïnformeerd over ontwikkelingen die spelen binnen het fonds en het VO raken. Dit zijn onder andere personele ontwikkelingen als benoeming van bestuurders, maar ook andere zaken zoals bijvoorbeeld informatie over de toezichthouder inzake lopende onderzoeken.

Oordeel

Het VO is zeer te spreken over de informatievoorziening van het bestuur aan het VO. Stukken waar het VO om vraagt, worden verstrekt. Alle vragen kunnen aan het bestuur gesteld worden. Het bestuur staat hier open voor. De voorzitters van het bestuur zijn bereid om met de voorzitters van het VO in gesprek te gaan. Het VO wil het bestuur hiervoor complimenteren en vertrouwt erop dat deze open en transparante houding voortgezet blijft.

Communicatiebeleid

Het VO heeft positief geadviseerd over het communicatiebeleid van het bestuur op 20 november 2014. Het VO is in 2015 geïnformeerd over de Wet Pensioencommunicatie en de gevolgen voor het pensioenfonds. Het VO wordt betrokken bij digitalisering van het pensioenfonds en de VO werkgroep communicatie wordt om input gevraagd over bepaalde communicatie-uitingen. In 2015 heeft de werkgroep de testversie van de nieuwe website van opmerkingen en suggesties voorzien.

Oordeel

Het VO is positief over het feit dat het bestuur het VO en de werkgroep betreft bij de communicatie van het fonds. Het VO heeft als aanbeveling voor het bestuur om jaarlijks een evaluatiemoment in te stellen waarbij wordt nagegaan of de in dat jaar uitgevoerde communicatie-uitingen, dan wel activiteiten of andere plannen in lijn met het communicatieplan gerealiseerd zijn.

Financiële situatie en beleggingsbeleid

Uit het jaarverslag en de jaarrekening heeft het VO waar kunnen nemen wat de resultaten zijn die behaald zijn met het beleggingsbeleid van het bestuur. Het VO begrijpt dat het beleggingsbeleid niet de enige factor is die van invloed is op de resultaten. Het VO weet ook dat onder andere de economische situatie met een aanhoudende lage rentestand en de regelgeving rondom nFTK een groot stempel hebben gedrukt op hoe het fonds het jaar heeft afgesloten.

Oordeel

Het VO spreekt zorg uit over de resultaten die de afgelopen jaren zijn behaald op het gebied van beleggen in aandelen en de resultaten op vastgoedgebied.

Risicomanagement

Het VO heeft begin 2015 kennis genomen van de opzet van de Risicocommissie, de invulling van de commissie waar ook de extern deskundig bestuurder met expertise op het gebied van risicomanagement plaats neemt. De risicocommissie heeft zich bij aanvang gefocust op de implementatie van de aandachtspunten uit het risicohandboek. Daarnaast monitort zij stringent het risicodashboard.

Oordeel

Het VO is positief over het feit dat het bestuur een risicocommissie heeft opgericht waardoor de aandachtspunten uit het risicohandboek goed gemonitord kunnen worden. Het VO acht het van belang dat de risico's waarmee het fonds geconfronteerd wordt op een adequate wijze gemonitord en beheerst worden.

8.4 Beoordeling Raad van toezicht

De Raad van toezicht heeft in 2015 twee keer een vergadering bijgewoond van het bestuur. Dit was op 8 juni 2015, waarbij het jaarverslag en de jaarrekening het thema was.

In oktober 2015 is de eerste bijeenkomst geweest waarbij de werkgroep van het VO en Raad van toezicht met elkaar in overleg zijn gegaan. Dit gebeurde niet met het voltallige VO, maar met een delegatie van 6 leden van het VO waaronder de beide voorzitters. De keuze voor deze aanpak heeft het VO gemaakt om slagvaardiger met elkaar te kunnen overleggen. Bij de samenstelling van de werkgroep is gekeken naar een evenwichtige invulling hiervan. Centraal in het eerste overleg stonden de taken en bevoegdheden van beide organen en de wijze waarop de organen kunnen samenwerken en elkaar kunnen ondersteunen. Terugkoppeling van dit overleg heeft plaatsgevonden aan het VO in de vergadering van het VO van 19 november 2015. De Raad van toezicht was hierbij aanwezig.

Op 25 mei 2016 heeft de werkgroep van het VO overleg gehad met de Raad van toezicht. In dit overleg heeft de werkgroep vragen gesteld aan de Raad van toezicht:

- Hoe ziet de Raad van toezicht toe op het beleid van het bestuur en de algemene gang van zaken van het pensioenfonds en wat zijn de bevindingen;
- Hoe ziet de Raad van toezicht toe op adequate risicobeheersing door het bestuur en evenwichtige belangenbehartiging en wat zijn de bevindingen;
- Hoe komt de Raad van toezicht tot goedkeuring van het jaarwerk? Welk proces heeft de Raad van toezicht doorlopen?

Na afloop van het overleg heeft de werkgroep gevraagd om het verslag van de Raad van toezicht te mogen inzien. Het VO heeft het verslag ontvangen. De Raad van toezicht heeft verantwoording afgelegd aan het VO over het verslag en de bevindingen in de vergadering van het VO op 13 juni 2016.

Oordeel

Het VO spreekt waardering uit voor het feit dat de Raad van toezicht open staat om met de werkgroep in overleg te gaan. De eerste bijeenkomst was met name verkennend te noemen. Ervaren werd dat zowel het VO als de Raad van toezicht in 2015 zoekende waren naar hun rol in het paritaire model om het bestuur zo goed mogelijk bij te staan. Het VO neemt waar dat de Raad van toezicht in de loop van 2015 steeds meer gegroeid is in zijn rol als intern toezichthouder.

Het VO heeft kennis genomen bij de suggestie van de Raad van toezicht, waarbij de Raad het nodig acht dat het VO in de rol van ambassadeur een betere, maar ook bredere ondersteuning en draagvlak verwerft bij de achterban. Het VO geeft aan dat de leden van het VO zich bewust zijn van hun vertegenwoordigende rol richting de achterban. Het VO is geworteld in de samenleving en achterban en gebruikt waar mogelijk deze achtergrond om input voor het bestuur op te halen. Het VO geeft zelf invulling aan de rol van ambassadeur naar de achterban.

Het VO vindt het belangrijk om van de Raad van toezicht te vernemen of de opdracht aan het bestuur, het invullen van de missie 'het verzorgen van een duurzame en betrouwbare pensioenregeling', voldoende geborgd wordt. De aanbeveling van het VO aan de Raad van toezicht is om ook dit jaar veel aandacht te besteden aan het toezien op hoe het bestuur omgaat met de financiële situatie en toe te zien welke stappen het bestuur in het beleid neemt. Het VO vertrouwt erop dat de samenwerking met de Raad van toezicht constructief blijft en dat beide organen, nu ze meer in hun rol gegroeid zijn, het bestuur versterken.

Woerden, 13 juni 2016

Namens het Verantwoordingsorgaan van Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw,

Ben Hasselo
Werkgeversvoorzitter

Rob Bekker
Werknemersvoorzitter

8.5 Reactie van het bestuur

Het bestuur bedankt het Verantwoordingsorgaan voor haar werkzaamheden. Met belangstelling is kennis genomen van het oordeel. Onderstaand geeft het bestuur hierop zijn reactie.

Governance

Het bestuur onderschrijft het belang van het voortzetten van een open en transparante houding. Het bestuur heeft het afgelopen jaar de communicatie als prettig en constructief ervaren. Het Verantwoordingsorgaan wordt bedankt voor het gestelde vertrouwen en de kritische wijze waarop zij haar taak het afgelopen jaar heeft uitgevoerd. Het bestuur ziet ook in 2016 de samenwerking met vertrouwen tegemoet.

Communicatiebeleid

Het bestuur waardeert de input die is geleverd door de werkgroep Communicatie vanuit het Verantwoordingsorgaan en onderschrijft het nut van het uitvoeren van een jaarlijks evaluatiemoment. Ook in de toekomst maakt het bestuur graag gebruik van de werkgroep voor de opzet en evaluatie van het communicatiebeleid van het fonds.

Financiële zaken en beleggingsbeleid

Het bestuur deelt de zorgen van het Verantwoordingsorgaan aangaande de financiële positie van het fonds. Net als afgelopen jaar blijft het bestuur de economische ontwikkelingen nauwlettend volgen zodat zij hierop kan anticiperen. Er wordt op dit moment een strategiewijziging uitgewerkt op het gebied van aandelen en vastgoed. Het bestuur betreft het Verantwoordingsorgaan hier graag bij.

Risicomanagement

Ook het bestuur acht het van belang dat de risico's op een adequate wijze gemonitord en beheerst worden. Er wordt veel aandacht besteedt aan de analyse van risico's en de beheersing hiervan. Het bestuur blijft het risicomanagement periodiek evalueren om het beleid waar nodig verder aan te kunnen scherpen.

9

Jaarrekening 2015

Jaarrekening 2015

9. Balans per 31 december 2015

		<u>31-12-2015</u>	<u>31-12-2014</u>
		€	€
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds (1)			
Vastgoedbeleggingen		1.891.061	1.842.345
Aandelen		4.866.656	4.121.536
Vastrentende waarden		6.588.837	6.303.658
Derivaten		594.882	1.036.085
Overige beleggingen		378.394	345.912
		14.319.830	13.649.536
Beleggingen VPL GFI	(2)	24.431	0
Vorderingen en overlopende activa	(3)	189.157	188.505
Overige activa	(4)	74.753	48.088
		<u>14.608.171</u>	<u>13.886.129</u>
TOTAAL ACTIVA			
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(5)	-205.672	618.940
Technische voorzieningen	(6)	13.990.632	12.190.792
Langlopende schulden	(7)	446.299	378.856
Overige schulden en overlopende passiva	(8)	376.912	697.541
		<u>14.608.171</u>	<u>13.886.129</u>
TOTAAL PASSIVA			

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans vanaf pagina 95.

10. Staat van baten en lasten

	2015		2014	
	€	€	€	€
Baten				
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds	(9)	404.639		342.866
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	(10)	228.672		2.100.266
Beleggingsresultaten vroegpensioen en levensloop	(11)	-9.164		-54.656
Overige baten	(12)	17.559		1.724
Totaal baten		<u>641.705</u>		<u>2.390.200</u>
Lasten				
Pensioenuitkeringen	(13)	240.616		240.522
Pensioenuitvoeringskosten	(14)	18.475		16.492
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	(15)			
- Pensioenopbouw		420.980		302.122
- Toeslagverlening		-86		2.067
- Rentetoevoeging		20.987		37.401
- Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten		-244.149		-241.777
- Wijziging marktrente		989.119		2.289.822
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		581.916		372.352
- Aanpassing sterftekansen		0		-25.118
- Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		32.836		57.755
Wijziging actuariële uitgangspunten (wijziging regeling)		-1.764		-6.305
		<u>1.799.840</u>		<u>2.788.319</u>
Saldo overdracht van derden	(16)	-593.784		-397.718
Overige lasten	(17)	1.169		-465
Totaal lasten		<u>1.466.317</u>		<u>2.647.150</u>
Saldo van baten en lasten		<u>-824.612</u>		<u>-256.950</u>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>				
Algemene reserve		-2.811.770		82.302
Beleggings- reserve		1.995.645		-348.594
Bestemmingsreserve VPO		-473		0
ANW-hiaat reserve		-8.014		9.343
		<u>-824.612</u>		<u>-256.949</u>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten vanaf pagina 119.

11. Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2015		2014	
	€	€	€	€
Kasstroom uit pensioenactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen premies	405.709		373.241	
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	19.698		144.551	
Overig	9.208		-283	
		434.615		517.509
Uitgaven				
Betaalde pensioenuitkeringen	-256.038		-225.097	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-12.026		-13.718	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-15.742		-16.096	
		-283.806		-254.911
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten		150.809		262.598
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	381.955		362.123	
Verkopen en aflossingen van beleggingen	13.967.119		4.738.276	
Collectieve waardeoverdracht	583.456		305.847	
Liquidatie SUWAS I	30.809		0	
		14.963.339		5.406.246
Uitgaven				
Aankopen beleggingen	-15.064.069		-5.655.866	
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-23.414		-21.715	
		-15.087.483		-5.677.581
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten		-182.503		-271.335
Netto kasstroom		26.665		-8.737
Mutatie liquide middelen		26.665		-8.737
Samenstelling geldmiddelen				
		2015		2014
		€		€
Liquide middelen primo boekjaar (3)		48.088		56.825
Liquide middelen ultimo boekjaar (3)		74.753		48.088
Waarvan:				
Voor risico pensioenfonds		74.753		48.088
Voor risico deelnemers		0		0

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans vanaf pagina 95.

12. Toelichting op de jaarrekening

12.1 Algemeen

Activiteiten

Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw (hierna 'het pensioenfonds'), is statutair gevestigd te Woerden. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 27156976.

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de verplicht gestelde aangesloten werkgevers.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen. Het bestuur heeft op 16 juni 2016 de jaarrekening opgemaakt.

Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

12.2 Grondslagen

12.2.1 Algemene grondslagen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in Euro's x 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Continuïteitsveronderstelling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerdd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerdd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerdd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerdd opgenomen.

Vreemde valuta

Functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van het pensioenfonds.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta zijn:

	31 december 2015	Gemiddeld 2015	31 december 2014	Gemiddeld 2014
CHF	1,0874	1,1449	1,2024	1,2139
DKK	7,4627	7,4545	7,4464	7,4534
GBP	0,7371	0,7566	0,7761	0,8040
JPY	130,6765	137,8777	145,0790	144,9543
NOK	9,6153	9,3438	9,0724	8,7161
PLN	4,2897	4,2939	4,2981	4,2280
SEK	9,1582	9,3154	9,4726	9,1613
USD	1,0863	1,1482	1,2101	1,2940
CAD	1,5090	1,4553	1,4016	1,4328
AUD	1,4931	1,4859	1,4787	1,5094

Schattingswijziging

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa/passiva of rechten en verplichtingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

De methode voor het bepalen van de rentetermijnstructuur (RTS) is in 2015 op twee momenten veranderd. Als gevolg van een besluit van DNB is de driemaandsmiddeling, die tot eind 2014 onderdeel was van de RTS per 1 januari 2015 komen te vervallen. Deze wijziging heeft per 1 januari 2015 geleid tot een stijging van de technische voorziening van € 626,3mln. (-5,2%-punt van de dekkingsgraad).

Daarnaast heeft DNB op 15 juli 2015 besloten de UFR-systematiek te wijzigen. De tot dat moment gehanteerde UFR systematiek werd gekenmerkt door een vast niveau van 4,2% voor de UFR.

Omdat het niveau van 4,2% niet objectief kon worden vastgesteld en in de huidige economische situatie misschien niet meer passend was is een nieuwe systematiek ontwikkeld, waarbij de maandeinde forward rentes (1-jaars rente over 20 jaar) op basis van de DNB curve systematiek worden gemiddeld over een historische periode van 120 maanden. Op deze wijze kan de UFR worden vastgesteld en kan tevens worden afgeleid wat de ontwikkeling van de UFR in de toekomst naar verwachting zal zijn. Deze aanpassing leidt tot een lager niveau van de rentes met looptijden groter dan 20 jaar en heeft dus een verzwarende van de voorziening tot gevolg.

Het bestuur heeft besloten het effect van de aanpassing van de UFR-systematiek per 15 juli 2015 te kwantificeren op de RTS per 31 december 2015. Dit heeft geleid tot een stijging van de technische voorziening van € 527,4 mln. (-4,4%-punt dekkingsgraad).

Het effect van de schattingswijziging is verwerkt in de verlies- en winstrekening en maakt onderdeel uit van de mutatie technische voorzieningen waarbij in overleg met de onafhankelijke externe accountant is gekozen het effect van de schattingswijziging in het verloopoverzicht onder de regel 'wijziging markttrente' op te nemen.

Daarnaast is het pensioenfonds per ultimo 2015 voor de ervaringssterfte overgegaan van de leeftijds- en geslachtsafhankelijke correctiefactor van 97% naar leeftijds- en geslachtsafhankelijke correctiefactoren. Deze correctiefactoren zijn gebaseerd op de inkomensklasse "midden" (Mercer model 2012), waarbij voor de mannelijke populatie vanaf leeftijd 55 een fondsspecifieke correctie is gehanteerd. Hierdoor neemt de VPV toe met € 29,3 mln. Dit is een stijging van 0,2%-punt.

Tenslotte is, naar aanleiding van een door het fonds uitgevoerd onderzoek naar de toereikendheid van het in de technische voorziening opgenomen bedrag voor wezenpensioen, per 31 december 2015 de opslag voor het wezenpensioen verlaagd van 5% naar 3% van de technische voorziening van uitgesteld nabestaandenpensioen bij niet ingegaan ouderdompensioen. Hierdoor daalde de VPV met € 31,0 mln.

Dekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden.

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kort- en langlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend als de dekkingsgraad gedeeld door de Toekomst Bestendig Indexatie grens (TBI-grens). Tot en met 2014 werd voor berekening van de reële dekkingsgraad de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie.

Het pensioenfonds heeft op 29 maart 2016 een geactualiseerd herstelplan ingediend bij DNB ingediend waarin tot uitdrukking komt dat naar verwachting binnen de resterende hersteltermijn het vereiste eigen vermogen bereikt wordt en dat voldaan wordt aan de vereisten van artikel 138 PW.

12.2.2 Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van reële waarde. Onder waardering op marktwaarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vastgoedbeleggingen

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de marktwaarde per balansdatum, gebaseerd op door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties. De gehele directe vastgoedportefeuille wordt jaarlijks door deze deskundigen getaxeed. Indien daartoe aanleiding is, wordt bij de waardering rekening gehouden met de feitelijke verhuursituatie en/of renovatieactiviteiten. Waardeveranderingen van op marktwaarde gewaardeerde vastgoedbeleggingen worden verwerkt in de staat van baten en lasten. Op vastgoedbeleggingen wordt niet afgeschreven.

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. De marktwaarde van niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde vastgoedbelegging per balansdatum.

Vastgoed in ontwikkeling wordt gewaardeerd op basis van gedane uitgaven, inclusief bouwrente, waarbij wordt getoetst of die uitgaven tot waardewijzigingen leiden. Na oplevering worden (her)ontwikkelde objecten naar actuele waarde geherwaardeerd. Objecten in het boekjaar verkocht maar met levering in het volgende boekjaar zijn niet als verkoop in het boekjaar verantwoord.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

De actuele waarde van niet-beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsfondsen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van het niet-beursgenoteerde aandeel per balansdatum.

Private equity beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde, zijnde de intrinsieke waarde. Deze waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-of-fund-managers, gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum. Daarnaast wordt bij de waardering rekening gehouden met eventuele negatieve gevolgen van materiële gebeurtenissen in het verslagjaar na ontvangst van deze rapportages. De managers bepalen de intrinsieke waarde op basis van lokale wet- en regelgeving.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

Overige beleggingen

Hedge funds worden gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde is de intrinsieke waarde van de onderliggende beleggingen van het betreffende fonds. Indien de waarderingsgrondslagen van hedge funds afwijken van de waarderingsgrondslagen van het fonds, wordt de waardering zo mogelijk aangepast aan de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds.

Niet beursgenoteerde belangen in infrastructuur beleggingen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen, de overige onderliggende activa en de onderliggende verplichtingen.

Geldmarktbeleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de contante waarde van de toekomstige kasstromen (rente en aflossing). Posities in rekening courantsaldi worden tegen nominale waarde gewaardeerd.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Daarnaast worden hieronder opgenomen liquide middelen aangehouden voor beleggingsdoeleinden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

De statutaire reserves en de overige wettelijke reserves die het pensioenfonds conform artikel 2:389 en artikel 2:390 BW vormt, blijken op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de balans.

Algemene reserve

De algemene reserve wordt gevoed door het resultaat, nadat de beleggingsreserve, de ANW-hiaat reserve en de bestemmings-reserve voortzetting pensioenopbouw op het juiste niveau zijn gebracht.

Beleggingsreserve

De beleggingsreserve is gelijk aan het vereist eigen vermogen verminderd met het minimum vereist eigen vermogen. Op deze wijze wordt bewerkstelligd dat de beleggingsreserve minimaal gelijk is aan de reserves, die een pensioenfondsfonds moet aanhouden voor beleggingsrisico's in het FTK.

ANW-hiaat reserve

Aan de reserve ANW-hiaat wordt toegevoegd/onttrokken het verschil tussen enerzijds de ANW-hiaat premie en toegerekende interest en anderzijds de toevoeging aan de ANW-hiaat voorziening, de toegerekende administratiekosten en de verrichte ANW-hiaat uitkeringen.

Bestemmingsreserve voortzetting pensioenopbouw (VPO)

De bestemmingsreserve voortzetting pensioenopbouw heeft als doel de financiering van de toekomstige inkoop van rechten voor werkeloze deelnemers ter compensatie van het stopzetten van de wettelijke FVP-regeling. Deze reserve is gevormd met het batig saldo inzake de ontbinding van het Vacantiefonds voor den Landbouw.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de markttrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- Als rekenrente voor de TV wordt gehanteerd de rentetermijnstructuur per 31-12-2015 zoals die door de toezichthouder is gepubliceerd;
- Overlevingstafels, te weten de AG-Prognosetafel 2014, waarbij de ervaringssterfte van Mercer op basis van inkomensklasse 'midden' aangepast met fondsspecifieke ervaringssterfte voor mannen vanaf 55 jaar wordt toegepast. Bij het bepalen van de technische voorziening wordt dan ook rekening gehouden met een voorzienbare trend in overlevingskansen welke zijn verwerkt in de genoemde prognosetafel 2014;
- Voor de berekening van de technische voorziening voor nog niet ingegane nabestaandenpensioenen wordt een partnerfrequentie gehanteerd zoals gepubliceerd bij de overlevingstafels van het AG over de waarnemingsperiode 1985-1990. Tot de 60-jarige leeftijd worden de frequenties voor mannen vermenigvuldigd met 70% en voor vrouwen met 50%. Van 60 tot 67 jaar geldt een gehuwdheidsfrequentie van 100%;
- Voor uitgesteld wezenpensioen bedraagt de technische voorziening 3% van de uitgesteld partnerpensioen bij uitgesteld ouderdompensioen;
- Voor het partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw;
- Kostenopslag ter grootte van 2% van de technische voorziening in verband met toekomstige excassokosten. In de actuarieel benodigde premie is een opslag van 1,4% van de pensioengrondslagen begrepen voor lopende kosten;
- Er wordt een voorziening opgenomen voor deelnemers die ziek zijn en wellicht arbeidsongeschikt worden. Deze voorziening wordt jaarlijks vastgesteld en bedraagt tweemaal de risicopremie voor arbeidsongeschiktheid en premievrijstelling;
- Bij de bepaling van de pensioenopbouw voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt geen rekening gehouden met revalidatiekansen.

Langlopende schulden

Met ingang van 2014 worden de VPL middelen verantwoord als een langlopende schuld. De ontvangen middelen worden direct toegevoegd aan de langlopende schuld. Bij inkoop van de rechten wordt de inkoopsom (en hiermee de vrijval uit de langlopende schuld) als separate post onder de overige premiebatens verantwoord. Eventuele beleggingsresultaten inzake VPL worden direct verwerkt in de langlopende schuld.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

12.2.3 Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen (voor risico pensioenfonds)

Onder premiebijdragen voor risico pensioenfonds wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Eventuele opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Afschrijvingen en andere exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Indexering en overige toeslagen

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten van de actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan de stijging van het CBS- consumentenprijsindexcijfer (CPI). De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 0,159% (2014: 0,379%), op basis van de éénjaarsrente van de RTS aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

Het bestuur heeft in 2015 besloten om voor de bepaling van de ervaringssterfte over te stappen op het model van Mercer op basis van inkomensklasse midden aangepast met fondsspecifieke ervaringssterfte voor mannen vanaf 55 jaar. De toepassing resulteert in een stijging van de technische voorziening met € 29,3 mln., dit heeft een effect van circa 0,2% op de technische voorziening.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen fondstarieven, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het pensioenfonds wijken af van de wettelijke tarieven.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

12.2.4 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

De liquide middelen primo en ultimo boekjaar bestaan uit liquide middelen op de bankrekening van het pensioenfonds en beleggingsliquiditeiten.

12.3 Toelichting op de balans per 31 december 2015

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico pensioenfonds

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2015	1.842.345	4.121.536	6.303.658	419.398	345.912	13.032.849
Aankopen	42.162	1.366.194	3.582.424	8.523.215	1.550.075	15.064.070
Verkopen	-29.136	-732.081	-3.158.485	-8.536.006	-1.541.477	-13.997.185
Herwaardering	27.355	107.133	-170.264	-133.677	23.884	-145.569
Overige mutaties	8.335	3.874	31.504	5	0	43.718
Stand per 31 december 2015	1.891.061	4.866.656	6.588.837	272.935	378.394	13.997.883
Schuldpositie derivaten (credit)						321.947
						<u>14.319.830</u>

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2014	1.827.013	3.178.160	5.440.668	-389.945	286.445	10.342.340
Aankopen	48.324	1.190.592	2.546.956	1.002.189	875.685	5.663.746
Verkopen	-22.391	-622.431	-2.251.704	-1.000.177	-839.580	-4.736.283
Herwaardering	-15.163	380.313	567.738	807.331	23.362	1.763.582
Overige mutaties	4.562	-5.098	0	0	0	-536
Stand per 31 december 2014	1.842.345	4.121.536	6.303.658	419.398	345.912	13.032.849
Schuldpositie derivaten (credit)						616.687
						<u>13.649.536</u>

Vastgoedbeleggingen

	31-12-2015	31-12-2014
	€	€
Directe vastgoedbeleggingen	1.611.214	1.544.403
Indirecte vastgoedbeleggingen, zijnde participaties in beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed	239.455	232.595
Vastgoedbeleggingen in ontwikkeling	40.392	65.347
	<u>1.891.061</u>	<u>1.842.345</u>

Gedurende het boekjaar is 99,31% (2014: 99,54%) van het direct vastgoed getaxeerd door onafhankelijke, beëdigde taxateurs en is 0,69% (2014: 0,46%) intern getaxeerd. Deze taxaties vinden jaarlijks plaats.

Aandelen

	31-12-2015	31-12-2014
Beursgenoteerde aandelen	3.898.110	3.218.247
Private equity	68.890	67.504
Beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	899.656	835.785
	<u>4.866.656</u>	<u>4.121.536</u>

Vastrentende waarden

	31-12-2015	31-12-2014
Staatsobligaties	3.330.154	3.750.816
Hypothecaire leningen	30	34
Leningen op schuldbekentenis	9.540	12.437
Bedrijfsobligaties (Credit funds)	1.396.617	1.004.496
Covered Fondsen	681.169	473.743
Obligatiebeleggingen	730.282	600.183
Inflation linked bonds	434.230	448.251
Overige	6.815	13.698
	<u>6.588.837</u>	<u>6.303.658</u>

Derivaten

Valutaderivaten	15.492	3
Rentederivaten	579.390	1.036.082
	<u>594.882</u>	<u>1.036.085</u>

Overige beleggingen

Deelnemingen	0	451
Infrastructuur	186.071	172.318
Beleggingsfondsen (Geldmarktfondsen)	192.323	173.143
	<u>378.394</u>	<u>345.912</u>

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het pensioenfonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden.

De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten, zoals bijvoorbeeld derivaten zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten.

In onderstaande tabel wordt een verdeling weergegeven van de activa:

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW berekening	Intrinsieke waarde	Totaal
Per 31 december 2015					
Vastgoedbeleggingen	41.612	1.654.869	0	194.580	1.891.061
Aandelen	3.898.110	0	0	968.546	4.866.656
Vastrentende waarden	5.842.171	0	50.683	695.984	6.588.838
Derivaten	0	0	272.935	0	272.935
Overige beleggingen	0	0	0	378.393	378.393
	<u>9.781.893</u>	<u>1.654.869</u>	<u>323.618</u>	<u>2.237.503</u>	<u>13.997.883</u>
	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW berekening	Intrinsieke waarde	Totaal
Per 31 december 2014					
Vastgoedbeleggingen	43.752	1.610.352	0	188.241	1.842.345
Aandelen	3.218.247	0	0	903.288	4.121.536
Vastrentende waarden	5.691.004	0	12.471	600.183	6.303.658
Derivaten	0	0	419.398	0	419.398
Overige beleggingen	0	0	0	345.913	345.912
	<u>8.953.003</u>	<u>1.610.352</u>	<u>431.869</u>	<u>2.037.625</u>	<u>13.032.849</u>

De categorie 'Genoteerde marktprijzen' bevat beleggingen waarvan de waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen van identieke beleggingen in een actieve markt;

De categorie Onafhankelijke taxaties betreft beleggingen die gewaardeerd zijn met waarderingmodellen zonder gebruik te maken van waarneembare marktdata.

Bij de NCW berekening is de actuele waarde vastgesteld aan de hand van waarderingmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Andere methode betreft met name beleggingsinstellingen of private equity en vertegenwoordigt de waarde waartegen de aandelen hierin kunnen worden verhandeld (Intrinsieke waarde). Daarnaast wordt hier € 6,8 mln. aan vastrentende waarden (asset backed securities) verantwoord die zijn gewaardeerd op basis van broker statements.

Overige toelichtingen

Vastgoed

Zoals bij de grondslagen staat vermeld is de waarde gebaseerd op de taxatie waarde. Deze taxaties worden verricht door verscheidene externe erkende taxateurs. Iedere externe taxateur hanteert binnen, de algemene richtlijnen zoals die binnen de branche gelden, eigen uitgangspunten. De richtlijnen binnen de branche geven aan dat voor de waardebepaling in dit geval moet worden uitgegaan van de verkoopwaarde van een object met als doelstelling om met het object huurinkomsten te genereren. Als basis wordt hiervoor een contante waardeberekening gebruikt van de toekomstige kasstromen.

Aandelen

Private equity beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde, zijnde de intrinsieke waarde. Deze waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-of-fund-managers, gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum. Daarnaast wordt bij de waardering rekening gehouden met eventuele negatieve gevolgen van materiële gebeurtenissen in het verslagjaar na ontvangst van deze rapportages. De managers bepalen de intrinsieke waarde op basis van lokale wet- en regelgeving.

Vastrentende waarden

Het deel van de vastrentende waarden waarvan de reële waarde op basis van schatting wordt vastgesteld betreft hoofdzakelijk de leningen op schuldbekentissen en hypotheek. De berekeningsgrondslag staat reeds vermeld in de algemene toelichting op de grondslagen. De gehanteerde rentevoeten voor de bepaling van de reële waarde, zijn de 10 jaars Nederlands Staatsobligaties. Onderstaand is een overzicht opgenomen van de rentevoet welke hierbij wordt gehanteerd:

2015: 0,79%

2014: 0,69%

Derivaten

Bij de bepaling van de waarde van derivaten wordt uitgegaan van verwachte toekomstige kasstromen. Deze kasstromen worden op basis van de zero coupon swapcurve contant gemaakt.

Overige beleggingen

Het niet marktgenoteerde deel van de overige beleggingen betreft beleggingen in infrastructuur. Het fonds neemt alleen via tussenkomst van externe fondsbeheerders deel in infrastructurele beleggingen. Voor de waardering van deze beleggingen wordt uitgegaan van de waardebepaling welke is opgesteld ten behoeve van deze externe fondsbeheerders. De waardering vindt plaats op basis van fair value. De wijze waarop de fair value wordt bepaald is afhankelijk van de externe fondsbeheerder en van de aard van de belegging. De volgende variabelen kunnen hierbij een rol spelen: de aanschafwaarde voor wat betreft recente investeringen; toekomstige kasstromen; waarde van de activa; waardering van vergelijkbare objecten.

Beleggingen VPL

In de totale beleggingsportefeuille is een deel bestemd voor financiering van de toekomstige VPL verplichtingen. De waarde van deze beleggingen ultimo 2015 bedraagt € 421.868 mln. en komt tot uiting in de langlopende schuld die hiervoor op de balans is opgenomen.

	31-12-2015	31-12-2014
	€	€
2. Beleggingen VPL GFI		
Beleggingen VPL GFI	24.431	0

De beleggingen uit hoofde van de VPL regeling van de GFI populatie is overgenomen vanuit de collectieve waardeoverdracht. Het betreft een separaat aangehouden beleggingsportefeuille die wordt beheerd door Aegon.

3. Vorderingen en overlopende activa

Premievordering werkgevers	74.420	71.132
Vorderingen uit hoofde van waardeoverdrachten	15	15
Beleggingsdebiteuren	112.767	114.098
Overige vorderingen en overlopende activa	1.955	3.260
	<u>189.157</u>	<u>188.505</u>

Er is een presentatiewijziging doorgevoerd met terugwerkende kracht in de post Premievordering werkgevers. Onder deze post werd ten onrechte de post Correctie ambtshalve premieoplegging met een saldo van € 8.214 ultimo 2014 verantwoord. Per ultimo 2015 wordt deze post verantwoord onder *8 Overige schulden en overlopende passiva*.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar. Het saldo onder overige vorderingen betreft de vordering uit hoofde van de collectieve waardeoverdracht van GFI (€ 1,7 mln.) en reguliere debiteuren (€ 0,2 mln.).

	31-12-2015	31-12-2014
	€	€
Vordering op de werkgever(s)		
Vorderingen op werkgever(s)	75.002	71.169
Voorziening dubieuze debiteuren	-582	-37
	<u>74.420</u>	<u>71.132</u>
Beleggingsdebiteuren		
Te ontvangen dividend	6.025	1.614
Lopende interest	94.363	100.116
Te vorderen dividend- en couponbelasting	1.148	4.059
Huurpenningen	2.082	2.439
Overige	9.149	5.870
	<u>112.767</u>	<u>114.098</u>
4. Overige activa		
Liquide middelen	26.144	24.276
Beleggingsliquiditeiten	48.609	23.812
	<u>74.753</u>	<u>48.088</u>

De liquiditeiten staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds. Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

PASSIVA

5. Stichtingskapitaal en reserves

	Algemene reserve	Beleggings- reserve	Bestemmings res. VPO	ANW-hiaat reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2014	-663.799	1.525.016	4.001	11.546	876.764
Bestemming van saldo baten en lasten	82.302	-348.594	0	9.343	-256.949
Overige mutaties	0	0	-874	0	-874
Stand per 1 januari 2015	-581.497	1.176.422	3.127	20.889	618.940
Bestemming van saldo baten en lasten	-2.811.770	1.995.645	-473	-8.014	-824.612
Stand per 31 december 2015	-3.393.268	3.172.067	2.654	12.875	-205.672

	2015 €	2014 €
Bestemmingsreserve VPO		
Stand per begin boekjaar	3.127	4.001
Bestemming saldo van baten en lasten	-473	0
Overige mutaties	0	-874
	<u>2.654</u>	<u>3.127</u>

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

	2015 %	2014 %
De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:		
Nominale dekkingsgraad	98,5	105,1
Reële dekkingsgraad	80,4	69,8
Beleidsdekkingsgraad	100,3	108,9

In bovenstaand overzicht met dekkingsgraden is bij de bepaling het aanwezig vermogen bepaald na aftrek van de bestemmingsreserves in totaal € 2.654 (2014: € 3.127). Vanwege de aard van de bestemmingsreserves, kunnen deze niet dienen ter dekking van de reeds bestaande pensioenaanspraken en tellen daarom niet mee voor de bepaling van de dekkingsgraad.

De (nominale) dekkingsgraad van het fonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kort- en langlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans. De nominale dekkingsgraad ultimo 2015 bedraagt 98,5%.

Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van het standaard model van DNB met dien verstande dat er aanpassingen gedaan zijn om rekening te houden met inflatie-gerelateerde beleggingen en het actief beheer van de aandelenportefeuille.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist vermogen op 31 december:

	2015	2014
	€	€
Stichtingskapitaal en reserves	-205.672	618.940
Minimaal vereist eigen vermogen	617.351	536.274
Vereist eigen vermogen	3.172.067	2.320.574

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan als gevolg hiervan worden gekarakteriseerd als dekkingstekort.

Per 1 januari 2015 is het gewijzigde financieel toetsingskader van kracht. Per die datum is er sprake van een reservetekort: de beleidsdekkingsgraad (108,9%) was lager dan het vereist eigen vermogen (119,0%). Het pensioenfonds heeft een herstelplan per 1 juli 2015 ingeleverd bij de toezichthouder. Deze heeft het herstelplan goedgekeurd. Hierbij is inzicht gegeven in het pensioen-resultaat op hoofdlijnen en voor verschillende generaties bij uiteenlopende kortingstermijnen. Doel van het herstelplan is om aan te tonen dat de beleidsdekkingsgraad na elf jaar zich tenminste op het vereist eigen vermogen bevindt.

Ultimo 2015 zou de dekkingsgraad volgens het herstelplan 103,3% bedragen, de beleidsdekkingsgraad 104,2%.

6. Technische voorzieningen

	2015	2014
	€	€
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
Stand per begin boekjaar	12.190.792	9.402.473
Pensioenopbouw	420.980	302.122
Toeslagverlening	-86	2.067
Rentetoevoeging	20.987	37.401
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-244.149	-241.777
Wijziging marktrente	989.119	2.289.822
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	581.916	372.352
Aanpassing sterftেকansen	0	-25.118
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	32.836	57.755
Wijziging actuariële uitgangspunten	-1.764	-6.305
Stand einde boekjaar	13.990.632	12.190.792

Ultimo boekjaar bedraagt de gemiddelde discontovoet 1,8% (2014: 2,1%). De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds heeft een langlopend karakter. De duration van de verplichtingen bedraagt 22,1 (2014: 21, 9).

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Toeslagverlening

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten van de actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan de stijging van het CBS-consumentenprijsindexcijfer (CPI). De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden.

De mutatie uit hoofde van toeslagverlening wordt veroorzaakt door het verschil tussen de in vorig boekjaar opgenomen geschatte koopsom voor de toeslagverlening van de ingegane WAO-hiaat en ANW uitkeringen in 2015 en de werkelijke benodigde koopsom in 2015. Met ingang van 2016 is het toeslagbeleid voor deze uitkeringen gewijzigd, en volgen deze niet langer automatisch de verhoging van de wettelijke WAO en ANW uitkeringen. Per 1 januari 2016 zijn de ingegane WAO-hiaat en ANW hiaat uitkeringen niet verhoogd.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 0,159% (2014: 0,379%), op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Rentepercentage per
31 december

2013	2,90
2014	2,10
2015	1,80

Wijziging actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het fonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

De ultimostand 2015 is bepaald met nieuwe ervaringssterfte van Mercer op basis van inkomensklasse "midden", aangepast met fondsspecifieke ervaringssterfte voor mannen van 55 jaar en ouder. Hierdoor neemt de VPV toe met € 29,3 mln. Dit is een stijging van 0,2%. Door de aanpassing van de wezenpensioenopslag daalde de VPV met € 31,0 mln. Per saldo een daling van de VPV door grondslagaanpassingen van € 1,8 mln.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	2015	2014
Toevoeging aan de technische voorzieningen	595.517	385.567
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-13.601	-13.215
	<u>581.916</u>	<u>372.352</u>

Het saldo dat uit hoofde van overdracht van rechten betreft collectieve waardeoverdrachten die in 2015 hebben plaatsgevonden, waaronder die van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Groente en Fruit verwerkende industrie (€ 38,7 mln.), Givaudan (€ 269,3 mln.), Dairy Trading (€ 35,7 mln.) en PF Heinz (€ 226,8 mln.).

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	2015	2014
Resultaat op kanssystemen:		
Sterfte	-6.066	-6.767
Arbeidsongeschiktheid	2.921	0
Mutaties	26.325	36.565
Overige technische grondslagen	9.656	27.957
	<u>32.836</u>	<u>57.755</u>

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën als volgt samengesteld:

	2015		2014	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieven	5.487.534	105.727	4.869.363	97.877
Gepensioneerden	3.509.372	63.590	2.810.071	58.549
Slapers	4.993.726	455.617	4.511.358	436.077
Voorziening voor pensioenverplichtingen	<u>13.990.632</u>	<u>624.934</u>	<u>12.190.792</u>	<u>592.503</u>

Korte beschrijving pensioenregeling

De pensioenregeling is te kenmerken als middelloon op basis van een uitkeringsovereenkomst. Per 1 januari 2014 is de regeling gewijzigd. De pensioenrichtleeftijd is 67 jaar voor de pensioenen, die vanaf 1 januari 2013 worden opgebouwd. De voor deze datum opgebouwde pensioenen hadden een (richt)leeftijd van 65 jaar en zijn actuarieel herrekend naar 67 jaar.

Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen bedraagt in 2015 1,875%.

Overgangsregeling

Sinds 1 januari 2006 is de VUT-regeling (SUWAS) een gesloten regeling. Werknemers die op 1 januari 2006 al gebruik maakten van SUWAS I - of nog geen gebruik maakten maar al wel recht hadden - hebben het recht op de "oude" regeling (SUWAS I, BPL Flex met garantieregeling en het huidige BPL- ouderdomspensioen) behouden. Per 31 december 2014 zijn er geen deelnemers meer met rechten op de overgangsregeling. SUWAS I is geliquideerd in 2015, waarbij de middelen zijn overgedragen aan BPL ten behoeve van financiering van de VPL rechten.

Geboren tussen 1950 en 1965

Voor deelnemers die op 31 december 2006 en 1 januari 2007 deelnamen aan de pensioenregeling, geboren zijn tussen 1950 en 1965 en tot en met 31 december 2021 of de pensioendatum (als die eerder is) deelnemer blijven, wordt extra pensioen ingekocht. Dit stelt deelnemers over het algemeen in staat om 2 à 3 jaar eerder uit te treden dan de pensioenrichtleeftijd. De inkoop van het extra pensioen vindt plaats op 31 december 2021 of, als de deelnemer eerder met pensioen gaat, op de eerdere pensioendatum. Dit is een voorwaardelijke toezegging, die pas onvoorwaardelijk wordt als de aanspraken zijn gefinancierd.

Premievrijstelling

Als de deelnemer een WIA- of WAO-uitkering ontvangt, voorziet het reglement in een premievrije opbouw. De premievrijstellings-regeling bij arbeidsongeschiktheid die gold vóór 1 januari 2006 is voor bestaande gevallen gehandhaafd.

Wanneer een deelnemer een loongerelateerde WW-uitkering ontvangt, voorziet het reglement in premievrije opbouw gedurende maximaal een half jaar.

Toeslagverlening

Het bestuur hanteert voor het aanpassen van de pensioenaanspraken en pensioenrechten vanaf 2009 variant D1 uit de toeslagenmatrix. Het toeslagbeleid en de staffel die daarbij als leidraad wordt gehanteerd is beschreven in paragraaf 3.4. Het betekent dat het fonds ernaar streeft jaarlijks een toeslag te verlenen die (maximaal) gelijk is aan de stijging van het CBS- consumentenprijsindexcijfer (CPI, alle huishoudens afgeleid, dus exclusief effecten door overheidsbeleid, voor de maand september). Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre het de pensioenrechten en pensioenaanspraken daadwerkelijk verhoogt. Het fonds verleent alleen een toeslag voor zover de beschikbare middelen van het fonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten. Het fonds financiert de toeslagverlening uit beleggingsrendementen. In 2015 heeft het fonds besloten om evenals in 2014 geen toeslag te verlenen.

Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is in de ABTN een staffel opgenomen. Er is een gemiddelde dekkingsgraad nodig die hoger ligt dan de vereiste dekkingsgraad.

Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van het pensioenfonds geeft in zijn jaarrekening elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen. Voor de premievrije deelnemers en de gepensioneerden is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil
	%	%	%	%
Actieve deelnemers				
2011	2,50	-	2,50	3,94
2012	2,10	-	2,10	6,12
2013	1,10	-	1,10	7,29
2014	0,60	-	0,60	7,93
2015	0,40	-	0,40	8,36

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil
	%	%	%	%
Pensioengerechtigden				
2011	2,50	-	2,50	3,94
2012	2,10	-	2,10	6,12
2013	1,10	-	1,10	7,29
2014	0,60	-	0,60	7,93
2015	0,40	-	0,40	8,36

7. Langlopende schulden

	31-12-2015	31-12-2014
	€	€
Schuld uit hoofde van VPL	446.299	378.856

Conform richtlijnen van De Raad voor de Jaarverslaggeving, richtlijn RJ 610.270, worden ontvangen, maar nog niet aangewende middelen uit hoofde van VPL verantwoord als verplichting, langlopende schuld.

De ontvangen middelen worden vanuit de premiebaten, direct toegevoegd aan de langlopende schuld. Bij inkoop van de rechten wordt de inkoopsum (en hiermee de vrijval uit de langlopende schuld) als separate post onder de overige premiebaten verantwoord. Eventuele beleggingsresultaten inzake VPL worden direct toegevoegd aan de langlopende schuld.

Premies

De jaarlijkse dotatie aan de VPL voorziening, die onderdeel is van de geheven doorsneepremie, bedraagt in 2015 € 31.429 (2014: € 31.090). Deze dotatie is vastgesteld als het totaal aan de daartoe bestemde premies, zijnde 1,25% van het brutoloon Bedrijfstakregelingen (BTER) loon.

Rendementstoerekening beleggingsresultaat

Jaarlijks wordt op basis van hetgeen is vastgelegd in de overeenkomst met de sociale partners rendement aan de VPL voorziening toegevoegd, gelijk aan het gemiddelde fondsrendement (inclusief hedge-resultaat) over het boekjaar. De rendementstoerekening over het jaar 2015 is gelijk aan € 9.164, namelijk 2,86% (2014: € 54.668, 20,0%).

Toevoeging uit SUWAS I

Vanuit de afwikkeling van SUWAS I is in 2015 € 30,8 mln. gestort in de beleggingen van BPL. Conform bestuursbesluit zijn deze middelen aangewend voor toekomstige VPL toekenningen.

Overige langlopende schulden

Schuld uit hoofde van VPL	421.868	378.856
Schuld uit hoofde van VPL GFI populatie	24.431	0
	<u>446.299</u>	<u>378.856</u>
	2015	2014
	€	€

Schuld uit hoofde van VPL

Stand per begin boekjaar	378.856	261.192
Dotatie inzake premies	31.429	31.090
Rendement	9.164	54.657
Toekenning VPL aanspraken	-28.390	-6.913
Toevoeging uit SUWAS I	30.809	38.830
	<u>421.868</u>	<u>378.856</u>

Schuld uit hoofde van VPL GFI populatie

Stand per begin boekjaar	21.309	0
Dotatie inzake premies	4.006	0
Rendementstoerekening	772	0
Implementatiekosten	-51	0
Toekenning VPL aanspraken	-1.605	0
	<u>24.431</u>	<u>0</u>

	31-12-2015	31-12-2014
	€	€
8. Overige schulden en overlopende passiva		
Crediteuren	761	2.453
Waardeoverdrachten	14	14
Pensioenuitkeringen	678	711
Derivaten	321.947	616.687
Beleggingscrediteuren	30.848	34.230
Belastingen en premies sociale verzekeringen	5.126	4.542
Premiecrediteuren	108	0
Correctie ambtshalve premieoplegging	9.194	8.214
Overige schulden en overlopende passiva	8.236	30.690
	<u>376.912</u>	<u>697.541</u>

De post crediteuren bestaat met name uit nog af te dragen premies VPL GFI. Onder de post 'Overige schulden en overlopende passiva' is een raming voor nog te betalen kosten vermogensbeheer over het vierde kwartaal 2015 opgenomen van € 4,9 mln. De schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar, met uitzondering van de derivaten.

De daling van de post 'Overige schulden en overlopende passiva' wordt voor een groot deel verklaard doordat de schuld uit hoofde van niet opgevraagd pensioen is afgeboekt. Deze afboeking heeft plaatsgevonden door middel van een leeftijdsstaffel, vanwege de toenemende aannemelijkheid van het definitief niet opvragen van het pensioen dat gereserveerd is. Per ultimo 2014 (voor afboeking) bedroeg deze schuld € 16,0 mln., per ultimo 2015 is hierop € 14,0 mln. afgeboekt en resteert er een schuld van € 2,0 mln. uit hoofde van niet opgevraagd pensioen.

Voor de ambtshalve opgelegde premie ultimo 2015 wordt een correctie gemaakt op de premiebaten, omdat voor deze premieoplegging nog geen opbouw bepaalt kan worden vanwege onvolledige gegevensaanlevering door de werkgevers.

Beleggingscrediteuren

Nog af te wikkelen transacties	572	347
Verschuldigd rendement GFI	0	7.337
Lopende interest	19.431	8.476
Huurpenningen	1.778	1.821
Overige	9.067	16.249
	<u>30.848</u>	<u>34.230</u>

12.3.1 Risicobeheer

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belang-rijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid
- premiebeleid
- herverzekeringsbeleid
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's. De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	2015	2014
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	105,1	109,3
Premie	-0,7	-0,2
Uitkering	0,1	0,2
Toeslagverlening	-	-
Korting van aanspraken en rechten	-	-
Beleggingsrendementen (inclusief renteafdekking)	1,6	21,4
Wijziging rentetermijnstructuur	1,4	-
Wijziging rentetermijnstructuur - UFR aanpassing	-4,4	-21,4
Wijziging rentetermijnstructuur - wegvallen middeling	-5,2	-
Aanpassing levensverwachting en grondslagwijzigingen	-0,1	-
Overige oorzaken	0,7	-4,2
Dekkingsgraad per 31 december	98,5	105,1

Uit dit overzicht blijkt dat de daling van de dekkingsgraad in het boekjaar met name is veroorzaakt door de wijzigingen van de RTS als gevolg van het weggallen van de middeling en de UFR aanpassing. Het effect bij overige oorzaken wordt bijna volledig veroorzaakt door kruiseffecten van wijziging RTS met in dit geval het beleggingsresultaat. De overige positieve en negatieve resultaten van het fonds hebben nagenoeg geen effect op het verloop van de dekkingsgraad.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het fonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de fondsspecifieke restrisico's (na afdekking).

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus/tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2015	2014
	€	€
S1 Renterisico	920.550	796.940
S2 Risico zakelijke waarden	2.248.314	1.507.622
S3 Valutarisico	631.889	950.826
S4 Grondstoffenrisico	0	0
S5 Kredietrisico	531.619	190.490
S6 Verzekeringstechnisch risico	460.061	400.974
S7 Liquiditeitsrisico	0	0
S8 Concentratierisico	0	0
S9 Operationeel risico	0	0
S10 Actief risico	153.700	130.509
Diversificatie-effect	-1.774.066	-1.656.787
Totaal	<u>3.172.067</u>	<u>2.320.574</u>

Het vereist eigen vermogen is als volgt bepaald:
 $S1^2+S2^2+(0,5 \times 2 \times S1 \times S2)+S3^2+S4^2+S5^2+S6^2+S10^2$.

	2015	2014
	€	€
Vereist pensioenvermogen	17.162.699	14.511.366
Voorziening pensioenverplichting	13.990.632	12.190.792
Vereist eigen vermogen	3.172.067	2.320.574
Aanwezig eigen vermogen	-205.672	615.814
Tekort/Tekort	<u>-3.377.739</u>	<u>-1.704.760</u>

De buffers zijn berekend op basis van de standaardmethode waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie.

In bovenstaande opstelling is het aanwezig vermogen inclusief aftrek van de bestemmingsreserves van in totaal € 2.654 (2014: € 3.127). Deze reserves kunnen niet gebruikt worden ter dekking van toekomstige tegenvallers en tellen daarom niet mee bij de bepaling van de dekkingsgraad. Het pensioenfonds heeft ter afdekking van risico's derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaard model van DNB toe. Inflatiegerelateerde producten worden afwijkend behandeld en er wordt een correctie toegepast voor het actief beheer van de aandelenportefeuille.

Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogeheten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

Renterisico (S1)

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Het fonds heeft via een rentehedge het renterisico beperkt. Beleggingen en pensioenverplichtingen zijn namelijk niet in dezelfde mate gevoelig voor rentebewegingen. Daardoor kan de dekkingsgraad sterk meebewegen met rentebewegingen en loopt het fonds een groter risico om in een dekkingstekort te komen. Dit renterisico kan worden verkleind door de rentegevoeligheid van de beleggingen meer in overeenstemming te brengen met de looptijd van de verplichtingen.

Op balansdatum is de duratie van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duratie van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde 'duratie-mismatch'. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur); waardoor de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het beleid van het fonds is erop gericht om de 'duratie-mismatch' te verkleinen door het renterisico af te dekken, waarbij het percentage renteafdekking minder wordt naarmate de rente lager is. De gedachte daarbij is dat bij een lage rente de kans toeneemt dat de rente weer zal stijgen en dat dan bij een lagere afdekking meer geprofiteerd wordt van de rentestijging. De renteafdekking kan gerealiseerd worden door meer langlopende obligaties te kopen in plaats van aandelen (aandelen hebben per definitie een duratie van nul), binnen de portefeuille kortlopende obligaties vervangen door langlopende obligaties of door middel van renteswaps of swaptions. Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het pensioenfonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente (bijvoorbeeld Euribor). Daarnaast kan het fonds het renterisico op de vastrentende waarden afdekken (het eigen vermogen is ongevoelig voor de renteveranderingen, maar de dekkingsgraad niet) of de dekkingsgraad afdekken.

Ultimo 2015 bedraagt feitelijke percentage renteafdekking 28,3% (2014: 40,9%) op basis van de ongemiddelde marktrente exclusief UFR.

De duratie en het effect van de renteafdekking kan als volgt worden samengevat:

	31-12-2015		31-12-2014	
	€	Duratie	€	Duratie
Vastrentende waarden (vóór derivaten)	6.588.837	7,7	6.303.658	7,8
Vastrentende waarden (na derivaten)	6.861.773	7,9	6.723.056	10,9
(Nominale) pensioenverplichtingen	13.990.632	22,1	12.190.792	21,9

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2015		31-12-2014	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	328.660	5,0	369.065	5,9
Resterende looptijd > 1 jaar en < 5 jaar	1.809.086	27,5	1.667.0715	26,5
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	4.451.091	67,5	4.267.522	67,6
	<u>6.588.837</u>	<u>100,0</u>	<u>6.303.658</u>	<u>100,0</u>

De presentatie van de vastrentende waarden in bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van het pensioenfonds en het hiermee samenhangende beleid en ter vergelijking met de looptijden van de verplichtingen zoals in het overzicht op de volgende pagina weergegeven.

De resterende looptijd van de verplichtingen kan als volgt worden weergegeven:

	31-12-2015		31-12-2014	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 5 jaar	1.283.817	9,2	1.094.900	9,0
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	1.542.306	10,9	1.312.048	10,8
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	3.657.940	26,2	3.122.25	25,6
Resterende looptijd > 20 jaar	7.506.568	53,7	6.661.593	54,6
	<u>13.990.631</u>	<u>100,0</u>	<u>12.190.792</u>	<u>100,0</u>

Risico zakelijke waarden (S2)

Zakelijke waarden risico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen, beursgenoteerd indirect vastgoed en converteerbare obligaties) verandert door veranderingen in de marktprijzen voor deze waarden. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. De feitelijke beleggingsmix mag binnen vastgestelde bandbreedtes afwijken van de ALM-beleggingsmix. Voor de beheersing van het marktrisico in samenhang met het renterisico wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Valutarisico (S3)

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2015 circa 33, 3% (2014: 31,9%).

De valutapositie per 31 december 2015 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2015		
	Totaal	Valuta-	Netto positie
	Voor afdekking	derivaten	Na afdekking
	€	€	€
EUR	9.421.327	1.426.134	10.847.461
GBP	847.090	-340.561	506.529
JPY	99.156	-108.710	-9.554
USD	2.298.451	-980.999	1.317.452
AUD	49.936	0	49.936
CAD	52.927	0	52.927
CHF	338.319	0	338.319
DKK	53.719	0	53.719
PHP	6.961	0	6.961
HKD	144.592	0	144.592
NOK	14.585	0	14.585
PLN	60.596	16.892	77.488
SEK	81.784	0	81.784
SGD	27.029	0	27.029
BRL	67.567	-7.657	59.910
MXN	59.140	1.897	61.037
MYR	69.082	-4.638	64.444
THB	21.017	2.680	23.697
TRY	41.392	-1.031	40.360
ZAR	68.729	-4.866	63.863
COP	33.993	4.491	38.484
IDR	56.317	120	56.437
NZD	7.307	-2	7.306
HUF	14.676	-4.536	10.139
Overige	193.505	0	193.505
	<u>14.129.197</u>	<u>-786</u>	<u>14.128.410</u>

Ultimo 2015 bedraagt het feitelijke percentage valuta afdekking 31,4% (2014: 0,2%). De positie in categorie 'Overig' betreft een investering in aandelenbeleggingsfondsen Emerging Markets (SSgA MSCI Emerging Markets Index non-lending QP en Robeco Customized Quant Emerging Markets Fonds). Voor dit fonds is meer gedetailleerde informatie niet beschikbaar.

	2014		
	Totaal	Valuta-	Netto positie
	Voor afdekking	derivaten	Na afdekking
	€	€	€
Afdekking			
EUR	8.948.486	-62	8.948.424
GBP	785.367	0	785.367
JPY	159.334	0	159.334
USD	1.887.144	-4.520	1.882.624
AUD	49.141	0	49.141
CAD	55.258	0	55.258
CHF	244.489	0	244.489
DKK	35.515	0	35.515
HKD	13.883	0	13.883
NOK	18.166	0	18.166
PLN	21.900	0	21.900
SEK	36.861	0	36.861
SGD	19.461	0	19.461
BRL	32.545	0	32.545
MXN	27.258	0	27.258
MYR	32.456	2.094	34.550
THB	6.855	2.241	9.096
RUB	31.151	0	31.151
TRY	20.967	0	20.967
ZAR	10.053	0	10.053
COP	3.556	0	3.556
IDR	13.123	0	13.123
NZD	2.446	0	2.446
Overige	688.699	0	688.699
	<u>13.144.114</u>	<u>-247</u>	<u>13.143.866</u>

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, dat wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijrisico wordt gemitigeerd door diversificatie.

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar regio is als volgt:

	2015		2014	
	€	%	€	%
Nederland en andere EU-landen	2.383.723	49	2.418.575	58,7
Global	68.890	1,4	13.013	0,3
Noord-Amerika	1.334.266	27,4	1.145.8968	27,8
Asia Pacific	263.180	5,4	189.037	4,6
Australasia	48.977	1,0	42.698	1,0
Emerging Markets	767.620	15,8	312.3175	7,6
Totaal	4.866.656	100,0	4.121.536	100,0

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar sector is als volgt:

	2015		2014	
	€	%	€	%
Nijverheid en industrie	1.080.047	22,2	993.033	24,1
Handel	1.124.727	23,1	856.029	20,8
Overige dienstverlening	1.318.961	27,1	1.093.442	26,5
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)	1.004.176	20,6	849.997	20,6
Beleggingsinstelling	28	-	65.590	1,6
Overige	338.717	7,0	263.445	6,4
Totaal	4.866.656	100,0	4.121.536	100,0

Een nadere detaillering van de segmentatie van de vastgoedbeleggingen naar aard van het vastgoed is als volgt:

	2015		2014	
	€	%	€	%
Kantoren	62.553	3,3	61.590	3,3
Winkels	174.793	9,2	190.590	10,3
Woningen	1.399.397	74,0	1.342.545	72,9
Participaties in vastgoedmaatschappijen	239.454	12,7	232.595	12,6
Grond	14.864	0,8	15.025	0,9
Totaal	1.891.061	100,0	1.842.345	100,0

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing van dit risico door het fonds vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende

betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het fonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan als volgt worden samengevat:

	2015		2014	
	€	%	€	%
Mature markets	5.854.853	88,9	5.774.134	91,6
Emerging markets	733.984	11,1	529.524	8,4
Totaal	6.588.837	100,0	6.303.658	100,0

De samenstelling van de vastrentende waarden naar sectoren is als volgt:

	2015		2014	
	€	%	€	%
Handel- en industriële bedrijven	810.379	12,3	598.474	9,5
Nederlandse overheidsinstellingen	692.250	10,5	857.949	13,6
Financiële instellingen	1.350.811	20,4	933.879	14,8
Beleggingsinstellingen	4.656	0,1	3.065	0,1
Overig	551.643	8,4	531.268	8,4
Buitenlandse overheidsinstellingen	3.179.098	48,3	3.379.023	53,6
Totaal	6.588.837	100,0	6.303.658	100,0

De kredietwaardigheid van veel marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings per einde boekjaar is als volgt:

	2015		2014	
	€	%	€	%
AAA	2.036.400	30,9	1.482.741	23,5
AA	1.604.908	24,4	2.441.009	38,7
A	798.979	12,1	638.394	10,1
BBB	1.336.742	20,3	1.077.919	17,1
BB	376.495	5,7	196.427	3,1
B	222.894	3,4	171.635	2,7
CCC	114.290	1,7	107.959	1,7
CC	796	-	300	-
C	451	-		
D	944	-		
Geen rating	95.938	1,5	187.274	3,1
Totaal	6.588.837	100,0	6.303.658	100,0

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortleven), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

Langlevensrisico

Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG-prognosetafel 2012-2062 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het lang levensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het beleid van het fonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het bestuur van het fonds heeft de ambitie om het pensioen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de indexatietoezegging voorwaardelijk is.

Het beleid en de ambitie inzake indexatie en toeslagverlening is weergegeven in de toelichting van de post 'Indexering en overige toeslagen'.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het fonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het fonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Per einde boekjaar zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

	31-12-2015		31-12-2014	
	€	%	€	%
Vastgoed				
BPL - Direct Real Estate	1.650.313	11,3	0	-
Aandelen				
Robeco Customized Quant Emerging Markets Fonds	515.773	3,5	454.098	3,3
SSgA MSCI Emerging Markets Index non-lending				
QP	282.072	1,9	0	-
Vastrentende waarden				
Nederland	610.186	4,2	778.364	5,6
Frankrijk	899.611	6,2	1.065.636	7,7
Duitsland	521.516	3,6	990.200	7,1
Syntrus Achmea Global High Yield Pool	684.513	4,7	0	-
Rabobank	0	-	261.115	1,9
Totaal	5.163.984	35,4	3.549.413	25,6

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerd door het stellen van hoge kwaliteits-eisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij Achmea Investment Management. De pensioenuitvoering is uitbesteed aan pensioenuitvoerder TKP. Met alle uitbestede partijen is een uitbestedingsovereenkomst en een dienstverleningsovereenkomst (DVO) gesloten.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders en TKP door middel van performancerapportages (vermogensbeheerder), DVO-rapportages en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages, In Control Statement). Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het fonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf van de mate waarin actief wordt belegd is de zogenaamde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. S10 heeft een omvang van twee maal de tracking error van de portefeuille (97,5% zekerheid). Er is verondersteld dat het actief risico niet samenhangt met de andere risicofactoren.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

Derivaten

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. Hoofregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van het pensioenfonds.

Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand.

Gebruik kan worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan het pensioenfonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Overige derivaten: hieronder worden credit default swaps (een overeenkomst tussen twee partijen waarbij het kredietrisico van een derde partij wordt overgedragen) en total return swaps (swap waarbij de ene partij de andere alle opbrengsten van een bepaalde asset garandeert, zowel rente en dividend als eventuele waardevermeerdering).

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2015:

2015	Gemiddelde	Contract-		Positieve	Negatieve
Type contract	looptijd	omvang	Saldo waarde	waarde	waarde
		€	€	€	€
Futures		-65.664	0	0	0
Valutaderivaten		1.577.737	-787	15.493	16.278
Rentederivaten		-361.000	299.908	579.390	279.483
Overige derivaten		50.000	-26.186	0	26.186
		1.201.073	272.935	594.883	321.947

Ultimo 2015 zijn zekerheden ontvangen voor de derivaten met een bedrag van € 247,9 mln. (2014: € 408,5 mln.).

Het pensioenfonds neemt niet deel aan securities lending programma's.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2014:

2015	Gemiddelde	Contract-		Positieve	Negatieve
Type contract	looptijd	omvang	Saldo waarde	waarde	waarde
		€	€	€	€
Futures		-25.000	0	0	0
Valutaderivaten		7.094	-248	3	251
Rentederivaten		1.192.000	723.501	1.036.082	312.581
Overige derivaten		1.195.000	-303.855	0	303.855
		2.369.094	419.398	1.036.085	616.687

12.4 Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Ontvangen zekerheden en garanties

Er zijn geen zekerheden en garanties bekend die niet in de jaarrekening zijn opgenomen.

Langlopende contractuele verplichtingen

Met ingang van 2015 is de uitbestedingsovereenkomst met TKP Pensioen van 1 januari 2012 verlengd voor onbepaalde tijd waarbij een opzegtermijn wordt gehanteerd van 12 maanden. Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingssystematiek. De vergoeding over 2015 bedraagt € 12,8 mln.

Investeringsverplichtingen

Vooruitlopend op verwachte inkomende kasstromen bestaan er per balansdatum de volgende investerings- en stortingsverplichtingen (zogenaamde voorbeleggingen):

	31-12-2015	31-12-2014
	€	€
Private equity	23.660	25.399
Vastgoed	82.492	80.727
	<u>106.152</u>	<u>106.126</u>

Niet opgenomen voorwaardelijke pensioenverplichtingen

Afschaffen prepensioenregeling

Vanaf 2007 vindt geen opbouw meer plaats van prepensioen/ Flexpensioen. Deelnemers die vóór 1 januari 1950 zijn geboren kunnen vanaf 64 jaar gebruikmaken van de prepensioenregeling. Voor deelnemers die per 31 december 1997 én per 1 januari 1998 in dienst zijn bij een bij het fonds aangesloten werkgever geldt dat zij een aanvulling krijgen op de prepensioenregeling. Deze 'garantieregeling' werd voorheen gefinancierd door het VUT-fonds SUWAS I. Werknemers die op 31 december 2000 en op 1 januari 2001 deelnemer waren aan de BPL-regeling, hebben een extra opbouw prepensioen gehad van maximaal drie jaar, over de periode 1 januari 1998 tot 1 januari 2001 voor zover zij deelnemer waren in de genoemde periode. SUWAS I is in 2015 geliquideerd. De overgebleven gelden zijn ten gunste van de VPL regeling van BPL gekomen.

VPL

Aan deelnemers die tussen 1 januari 1950 en 31 december 1965 geboren zijn, wordt extra pensioen toegekend over dienstjaren vóór 2007. De opbouw en financiering van deze pensioenaanspraken is uitgesteld tot uiterlijk 31 december 2021. Deze inkoop van extra pensioenaanspraken geldt alleen als betrokkene op 31 december 2006 en op 1 januari 2007 deelnemer was aan de pensioen-regeling en de volledige uitstelperiode van 15 jaar deelnemer blijft aan de pensioenregeling. Deze inkoop maakt het mogelijk om 2 of 3 jaar eerder dan de AOW-leeftijd met pensioen te gaan. Er wordt jaarlijks een extra premie van 1,25% van de salarissom geheven om deze maatregel te financieren.

Ultimo boekjaar is de off-balance technische voorziening vastgesteld op € 634.708 (2014: € 592.803) waarbij rekening is gehouden met vertrekken en solvabiliteitsopslag.

12.5 Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen tussen het fonds en de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders.

Transacties met (voormalige) bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de toelichting op de staat van baten en lasten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

Er zijn geen overige transacties met verbonden partijen.

12.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2015

9. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds

	2015	2014
	€	€
De premiebijdragen kunnen als volgt worden gespecificeerd		
Pensioenpremie huidig jaar	373.516	333.211
Koopsommen FVP	0	2.743
Aanvullende pensioeninkoop	1.129	0
Koopsom VPL	29.994	6.912
	<u>404.639</u>	<u>342.866</u>
De kostendeekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:		
Kostendeekkende premie	512.977	376.509
Feitelijke premie	373.155	333.817
Gedempte premie	369.716	296.033

In bovenstaande opstelling wordt het verschil tussen de feitelijke premie veroorzaakt door de premie voor vrijwillige voortzetting van pensioenopbouw (€ 324), welke niet is opgenomen in de vergelijking van de feitelijke premie met de kostendeekkende premie en de opbrengsten uit hoofde van VUT-surplus (zie onder 10. Overige baten) welke wel is opgenomen in de vergelijking van de feitelijke premie met de kostendeekkende premie.

Het fonds financiert de pensioenregeling met een reglementaire doorsneepremie. Deze premie moet minimaal gelijk zijn aan de gedempte kostendeekkende premie. De doorsneepremie wordt jaarlijkse getoetst aan de gedempte kostendeekkende premie. De gedempte kostendeekkende premie wordt in de periode 2016-2020 vastgesteld op basis van de methode 'verwacht rendement'. Het verwacht rendement wordt bepaald aan de hand van de maximaal door de Commissie Parameters toegestane rendementen.

De premie bedraagt 21,7% van de pensioengrondslag. Daarnaast geldt een opbouwpercentage van 1,875% vanaf in 2015.

De premie voor VPL-overgangsrechten bedraagt 1,25% van het salaris, deze wordt gedoteerd aan de langlopende schuld.

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord. De samenstelling is als volgt:

	2015	2014
Kostendeekkende premie		
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	419.577	302.122
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	79.719	62.237
Opslag voor uitvoeringskosten	13.681	12.150
Totaal kostendeekkende premie	<u>512.977</u>	<u>376.509</u>

Gedempte premie	2015	2014
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	290.614	235.392
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	61.906	48.491
Opslag voor uitvoeringskosten	17.196	12.150
Totaal gedempte premie	369.716	296.033

Feitelijke premie	2015	2014
Bijdrage werknemers	79.274	70.917
Bijdrage werkgevers	293.881	262.900
	373.155	333.817

10. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

2015	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Totaal
	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	87.384	27.355	-8.210	106.529
Aandelen	126.460	111.007	-8.678	228.789
Vastrentende waarden	175.276	-170.241	-4.615	420
Overige beleggingen	-27	29.731	-1.019	28.685
Derivaten	-1.188	-133.671	-892	-135.751
	387.905	-135.819	-23.414	228.672

2014	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Totaal
	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	79.952	-15.163	-7.965	56.824
Aandelen	91.121	380.313	-6.390	465.044
Vastrentende waarden	171.509	567.738	-4.651	734.596
Overige beleggingen	-10	-29.359	-1.252	-30.621
Derivaten	13.893	807.331	-1.457	819.767
	356.465	1.710.860	-21.715	2.045.610

2015	2014
€	€

11. Beleggingsresultaten vroegpensioen en levensloop

Overige beleggingen indirecte beleggingsopbrengst	-9.164	-54.656
---	--------	---------

12. Overige baten

VUT-Surplus	-361	930
Interest	150	213
Andere baten	17.770	581
	<u>17.559</u>	<u>1.724</u>

Bij uitstel van de in de regeling vastgestelde VUT-datum kan het voorkomen dat er sprake is van een VUT-surplus.

Binnen de overkookregeling is de omzetting van het surplus in ouderdomspensioen geregeld. Het negatieve saldo betreft een correctie op het saldo van 2014.

Onder de overige baten wordt de vrijval van de schuld uit hoofde van niet opgevraagd pensioen verantwoord.

13. Pensioenuitkeringen

Ouderdomspensioen	171.355	159.431
Partnerpensioen	44.948	39.692
Wezenpensioen	1.178	1.008
Overlijdensuitkering	571	513
WAO-aanvulling	8.414	8.970
Anw-aanvulling	6.764	6.606
Afkoop pensioenen en premierestitutie	7.386	6.614
Garantieregeling	0	-14.389
	<u>240.616</u>	<u>240.522</u>
	2015	2014
	€	€

14. Pensioenuitvoeringskosten

Bestuurskosten	919	610
Kosten Raad van toezicht, verantwoordingsorgaan	124	76
Kosten deelnemersraad, visitatiecommissie	0	36
Administratiekostenvergoeding	12.766	12.217
Accountantskosten	629	542
Controle- en advieskosten (excl. accountantskosten)	462	637
Contributies en bijdragen	817	784
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige	1.182	105
Bestuursondersteuning	1.576	1.485
	<u>18.475</u>	<u>16.492</u>

De kosten voor bestuursondersteuning hebben betrekking op de bijdrage aan de Colland Sectorraad (bestuurlijke en secretariële ondersteuning). De contributies en bijdragen bevatten o.a. € 551 aan DNB, € 156 aan de Pensioenfederatie en € 71 aan de AFM. Onder de accountantskosten vallen ook de kosten van SMA accountants van € 434 (2014: € 463) voor de uitvoering van de looncontroles bij de aangesloten werkgevers. Per ultimo 2015 zijn de communicatiekosten gerubriceerd onder overige kosten.

Accountants honoraria

De honoraria van de onafhankelijke externe accountant(s) zijn als volgt:

Controle van de jaarrekening	96	83
------------------------------	----	----

Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De pensioenuitvoering is volledig uitbesteed aan TKP Pensioen. De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissie-vergaderingen, inclusief de vergaderingen van deelnemersraad en verantwoordingsorgaan. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten.

15. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw	420.980	302.122
Toeslagverlening	-86	2.067
Rentetoevoeging	20.987	37.401
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-244.149	-241.777
Wijziging marktrente	989.119	2.289.822
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	581.916	372.352
Aanpassing sterftekansen	0	-25.118
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	32.836	57.755
Wijziging actuariële uitgangspunten	-1.764	-6.305
	<u>1.799.840</u>	<u>2.788.319</u>

Voor een toelichting op de afzonderlijke resultaatcomponenten van de mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt verwezen naar de toelichting op de balans.

16. Saldo overdracht van derden

Inkomende waardeoverdrachten	-605.810	-411.436
Uitgaande waardeoverdrachten	12.026	13.718
	<u>-593.784</u>	<u>-397.718</u>

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken.

	2015	2014
	€	€
	2	0
	1.092	-722
	75	257
	<u>1.169</u>	<u>-465</u>

17. Overige lasten

Interest premies	2	0
Dotatie voorziening dubieuze debiteuren	1.092	-722
Overig	75	257
	<u>1.169</u>	<u>-465</u>

De toename van de dotatie voorziening dubieuze debiteuren in 2015 wordt veroorzaakt door de aansluiting GFI, waarbij ook een positie premiedebiteuren is overgenomen. Dit betreft een incidentele last.

Woerden, 16 juni 2016

R. le Clercq
Werkgeversvoorzitter

G.M.J. Roest
Werknemersvoorzitter

S.M. van Meer
Algemeen bestuurslid

M.J.A.M. Daamen
Algemeen bestuurslid

J.H. van der Starre
Algemeen bestuurslid

G.H. Koudys
Algemeen bestuurslid

J. van der Windt
Algemeen bestuurslid

H. Onstwedder
Algemeen bestuurslid

H.F.M. Gertsen
Algemeen bestuurslid

M.H. Rosenberg
Algemeen bestuurslid

Overige gegevens

13. Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Het voorstel resultaatbestemming 2015 is opgenomen in de paragraaf 7.2 van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

14. Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen relevante gebeurtenissen na balansdatum.

15. Actuariële verklaring

Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw

Opdracht

Door Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw te Woerden is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een Actuariële Verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2015.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds. Omdat Mercer (Nederland) B.V. beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Mercer (Nederland) B.V. wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 28,0 miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 6,75 miljoen te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard. Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met de balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikelen 131, 132 en 133 waaraan niet wordt voldaan omdat er sprake is van een negatief eigen vermogen. Het pensioenfonds is bij de vaststelling van de kostendeekkende premie voor boekjaar 2015 uitgegaan van de in 2014 geldende wet- en regelgeving.

Op basis van de uitkomsten van de uitgevoerde (aanvangs)haalbaarheidstoets in 2015 concludeer ik dat er sprake is van de verwachting dat het pensioenresultaat circa 103% bedraagt. Echter, op basis van de beleidsdekkingsgraad op de balansdatum en de ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad zal het pensioenfonds naar verwachting op de korte termijn niet in staat zijn om (een volledige) uitvoering aan het toeslagbeleid te kunnen geven.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Deze situatie bestaat voor het eerste jaar sinds het vernieuwde financieel toetsingskader in werking is getreden.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Amstelveen, 16 juni 2016

A.M.J.H. Roerdink AAG

verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.

16. Controleverklaring van de onafhankelijk accountant

Aan het Bestuur van Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw

Verklaring over de jaarrekening 2015

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2015 van Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw te Woerden gecontroleerd. Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw (hierna: het pensioenfonds) op 31 december 2015 en van het saldo van baten en lasten over 2015 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2015;
2. De staat van baten en lasten over 2015;
3. De toelichting met een overzicht van de belangrijke grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van het pensioenfonds zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onze controlebenadering

Wij hebben als onderdeel van de controle de materialiteit bepaald en die gebruikt om de risico's op een relevante afwijking in de jaarrekening in te schatten. In het bijzonder hebben we de posten beoordeeld met een relatief hoge subjectiviteit; daar waar schattingen met betrekking tot onzekere toekomstige ontwikkelingen een rol spelen. We hebben specifiek ook gelet op het risico dat het bestuur interne beheersingsmaatregelen doorbreekt en op het risico van materiële afwijkingen als gevolg van fraude. Daarnaast hebben we de continuïteit en betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking nadrukkelijk in onze controle betrokken.

Materialiteit

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 135 miljoen. De materialiteit is gebaseerd op 1% van de som van het stichtingskapitaal en de reserves (exclusief bestemmings-reserve) en de technische voorzieningen (voorheen het pensioenvermogen). Voor de controle op de uitvoeringskosten hebben wij de materialiteit bepaald op € 13,5 miljoen. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het Bestuur van het pensioenfonds overeengekomen dat wij aan het Bestuur en de organen belast met governance tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 6,75 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur en de organen belast met governance gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Beschrijving van het kernpunt	De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd
<p>Financiële positie en de gevoeligheden ten aanzien van de waardering van de technische voorzieningen</p> <p>De technische voorzieningen, waaronder de voorziening voor pensioenverplichtingen, betreffen de belangrijkste verplichtingen in de balans van het pensioenfonds en bedragen € 13.991 miljoen, zijnde 96% van het balanstotaal. De voorziening voor pensioenverplichtingen is berekend aan de hand van de deelnemersgegevens rekening houdend met inschattingen met name ten aanzien van overlijden en toekomstige rente. Voorts vormen de technische voorzieningen één van de belangrijkste componenten voor de berekening van de dekkingsgraad, die de verhouding weergeeft tussen de bezittingen en de verplichtingen. Per 31 december 2015 bedraagt de dekkingsgraad 98,5%. De dekkingsgraad is van een belangrijk aantal factoren afhankelijk.</p> <p>In paragraaf "2.4 Samenvatting financiële positie" zijn deze factoren in een figuur inzichtelijk gemaakt.</p> <p>Wij verwijzen naar hoofdstuk "12.2 Grondslagen" waar de grondslagen voor de waardering van de technische voorzieningen zijn toegelicht, waaronder de in 2015 toegepaste actuariële grondslagen, en noot "5 Technische Voorzieningen" voor een verdere detaillering (de samenstelling en het verloop) van de technische voorzieningen.</p>	<p>Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer de volgende werkzaamheden verricht:</p> <ul style="list-style-type: none">• Onze controle richt zich enerzijds op de basisgegevens die zijn gehanteerd voor de berekening van de technische voorzieningen, maar ook op de gehanteerde modellen en de veronderstellingen die zijn gehanteerd. Daarnaast hebben wij ook specifiek aandacht besteed aan de collectieve waardeoverdrachten die in 2015 aan het pensioenfonds zijn overgedragen.• Bij onze controle hebben wij bijzondere aandacht gegeven aan de technische voorzieningen die ten grondslag liggen aan de dekkingsgraad en waarvan de waardering gevoelig is voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen.• Wij hebben de opzet en het bestaan van de administratieve organisatie en interne controle van de totstandkoming van de technische voorzieningen beoordeeld.• Voor het uitvoeren van onze controlewerkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van onze eigen actuariële specialisten.• Wij hebben de redelijkheid van de veronderstellingen en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen en de gehanteerde waarderinggrondslagen getoetst en besproken met de waarmerkend actuaris. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde deelnemersgegevens te toetsen.• Verder hebben wij de in de jaarrekening opgenomen toelichtingen beoordeeld.

Beschrijving van het kernpunt	De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd
<p>De waardering en presentatie van (illiquide) beleggingen</p> <p>De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds en bedragen € 14.320 miljoen (exclusief de negatieve derivaten), zijnde 98% van het balanstotaal. Alle beleggingen dienen volgens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde.</p> <p>In noot "1 Beleggingen voor risico pensioenfonds" bij de jaarrekening geeft het pensioenfonds inzicht in de gehanteerde waarderingmethoden van de beleggingen. Uit deze toelichting blijkt dat ultimo 2015 ruim € 324 miljoen (2,3% van totale beleggingen) is gewaardeerd met behulp van waarderingmodellen en technieken (NCW waardering).</p> <p>In de jaarrekening is onder de algemene grondslagen onder noot "12.2.2 Grondslagen voor waardering van activa en passiva", noot "1 Beleggingen voor risico pensioenfonds" en in de paragraaf "Risicobeheer" een nadere toelichting opgenomen.</p>	<p>Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer de volgende werkzaamheden verricht:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor het uitvoeren van onze controlewerkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van de accountant van de vermogensbeheerder ("component auditor"). Wij hebben kennisgenomen van de opzet, het bestaan en de werking van het interne proces rondom de waardering van de beleggingen. Daarnaast hebben wij de veronderstellingen die het bestuur hierbij heeft gemaakt geëvalueerd om de redelijkheid hiervan vast te stellen. • Voor een groot deel van de beleggingen is de marktwaarde te toetsen aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten. Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van waarderingmodellen. Het met behulp van deze modellen bepalen van de marktwaarde is complex en bevat subjectieve elementen die bij de berekening worden gehanteerd. • Voor het uitvoeren van onze controlewerkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van onze eigen waarderingsspecialisten, specifiek voor de controle van de waardering van het vastgoed. Specifiek is bij de inzet van eigen waarderingsspecialisten aandacht besteed aan de gehanteerde uitgangspunten voor de waardering en deskundigheid van taxateurs. • Onze werkzaamheden hebben zich naast de waardering ook gericht op de toelichting op de balans.
<p>De betrouwbare uitvoering van processen voor pensioenbeheer en vermogensbeheer bij de uitvoeringsorganisatie</p> <p>Het pensioenfonds heeft de uitvoering van de pensioenadministratie en het vermogensbeheer uitbesteed, maar blijft conform wetgeving eindverantwoordelijk voor de gehele dienstverleningsketen. In het verslag van het bestuur wordt dit nader toegelicht in het hoofdstuk Risicobeheer, alsmede bij "Operationeel risico (S9)" in noot Risicobeheer bij de jaarrekening.</p>	<p>Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer de volgende werkzaamheden verricht:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wij hebben de juiste werking van interne beheersingsmaatregelen bij de uitvoeringsorganisatie, voor zover relevant voor onze controle van de jaarrekening, beoordeeld. Hierbij hebben wij gebruikgemaakt van de ontvangen ISAE 3402 type II-rapportages. Verder hebben wij kennisgenomen van de rapportages van de uitvoeringsorganisatie en de toelichtingen hierop aan het bestuur. Daarnaast hebben wij gegevensgerichte cijferanalyses en deelwaarnemingen uitgevoerd, gericht op de uitkomsten van de relevante financiële informatiestromen.
<p>Transparantie ten aanzien van de uitvoeringskosten van vermogensbeheer</p> <p>Het pensioenfonds geeft in de paragraaf kosten van vermogensbeheer in hoofdstuk "6 Uitvoeringskosten" van het verslag van het bestuur alsmede in toelichting op de jaarrekening "9 Beleggingsresultaten risico pensioenfonds", inzicht in de uitvoeringskosten van vermogensbeheer, een toelichting welke aannames en schattingen hierbij zijn gedaan alsmede een verantwoording over de samenstelling van deze kosten per beleggingscategorie.</p>	<p>Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer de volgende werkzaamheden verricht:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wij hebben de verantwoording van de uitvoeringskosten van vermogensbeheer door middel van gegevensgerichte werkzaamheden zoals cijferanalyses en deelwaarnemingen gecontroleerd. Verder hebben wij de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de uitvoeringskosten van vermogensbeheer binnen de uitgangspunten en berekeningsmethodiek van de Pensioenfederatie beoordeeld.

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening en voor het opstellen van het verslag van het bestuur, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is, waarbij opgemerkt wordt dat het bestuur op basis van de Pensioenwet het korten van pensioenen als ultimum remedium kan inzetten. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de het pensioenfonds haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening. De organen belast met governance zijn verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van het pensioenfonds.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraude ontdekken.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen of de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is, alsmede op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de organen belast met governance onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing. Wij bevestigen aan de organen belast met governance dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de organen belast met governance over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen. Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening vanuit alle zaken die wij met de organen belast met governance hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Verklaring betreffende het verslag van het bestuur en de overige gegevens

Wij vermelden op basis van de wettelijke verplichtingen onder Titel 9 Boek 2 BW (betreffende onze verantwoordelijkheid om te rapporteren over het verslag van het bestuur en de overige gegevens):

- Dat wij geen tekortkomingen hebben geconstateerd naar aanleiding van het onderzoek of het verslag van het bestuur, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de door Titel 9 Boek 2 BW vereiste overige gegevens zijn toegevoegd;
- Dat het verslag van het bestuur, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Benoeming

Wij zijn door het Bestuur benoemd als accountant van het pensioenfonds vanaf de controle van het boekjaar 2010 en zijn sinds die datum tot op heden de externe accountant.

Amsterdam, 16 juni 2016
Deloitte Accountants B.V.

Was getekend door: C.J. de Witt RA

Bijlage

17. Verklaring naleving integriteitsbeleid

Werkzaamheden 2015

Het Nederlands Compliance Instituut (NCI) is aangesteld als de externe compliance officer van het fonds. Het NCI beoordeelt de compliance maatregelen die het fonds heeft getroffen. Indien nodig worden daarbij aanbevelingen gedaan om aanvullende maatregelen te treffen.

In de Pensioenwet is bepaald dat een pensioenfonds zorg draagt voor een integere en beheerste bedrijfsvoering (artikel 143). In het Besluit financieel toetsingskader is dit nader uitgewerkt (artikelen 18 tot en met 20). Het bestuur hanteert hiertoe onder meer een gedragscode.

De gedragscode is van toepassing op alle personen die aan het fonds zijn verbonden en heeft onder meer betrekking op:

- vertrouwelijkheid;
- relatiegeschenken;
- nevenfuncties;
- melding van belangenconflicten;
- koersgevoelige informatie.

Het toezicht op de naleving van wettelijke regels en regels die voortvloeien uit de gedragscode is uitbesteed aan de externe compliance officer. Dit toezicht heeft mede ten doel reputatieschade te voorkomen en daarmee het integriteitsrisico voor fonds zo veel mogelijk te beperken. De externe compliance officer rapporteert jaarlijks, of zoveel vaker als noodzakelijk is, aan het bestuur van fonds over de uitkomsten van verricht onderzoek.

Resultaat uitvraag van bestuursleden over 2015

Het NCI heeft naleving van de Gedragscode en andere compliance-regels door het fonds en de verbonden personen vastgesteld en over de uitkomsten gerapporteerd aan het bestuur. De uitvraag van de verbonden personen op de thema's zoals beschreven in de Gedragscode heeft geen opmerkingen opgeleverd. Onder meer zijn de door de verbonden personen gemelde nevenfuncties beoordeeld. Overtreding van de Gedragscode is niet vastgesteld en de Gedragscode is in letter en geest nageleefd. In het jaarverslag over 2015 zal melding worden gemaakt van de relevante nevenfuncties van de bestuursleden.

Planning 2016

Naast de reguliere werkzaamheden zal in 2016 het integriteitsbeleid van het fonds aan de hand van de systematische integriteit risicoanalyse worden beoordeeld en daar waar nodig worden aangevuld.

18. Naleving Code Pensioenfondsen

18.1 Bestuur

Inrichting bestuur

Tekst Code Pensioenfondsen	Toelichting
45. Benoeming en ontslag worden uitgevoerd door belanghebbenden, zo mogelijk door het orgaan zelf, met betrokkenheid van een ander orgaan van het pensioenfonds. Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de Raad van toezicht over de procedure. Een lid van de Raad van toezicht wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het Verantwoordingsorgaan en ontslagen door het bestuur na bindend advies van het Verantwoordingsorgaan.	✓ De kandidaat-bestuursleden van BPL worden voorgedragen door werknemersorganisaties, dan wel werkgeversorganisaties, of gekozen door de gepensioneerden. De Raad van toezicht wordt betrokken in de procedure. De procedure is opgenomen in de statuten. Na goedkeuring door DNB worden kandidaten benoemd door het bestuur. BPL volgt de benoemingsprocedure voor de Raad van toezicht.
46. Het bestuur zorgt ervoor dat in de statuten een schorsingsprocedure is vastgelegd.	✓ BPL heeft voor zowel het bestuur, als voor de Raad van toezicht jegens het bestuur en het bestuur jegens de Raad van toezicht een schorsingsprocedure. Deze is opgenomen in de statuten.
47. Het bestuur, het VO en de Raad van toezicht leggen bij een vacature de eisen voor de vacante functie vast	✓ BPL heeft in haar geschiktheidsbeleidsplan de diverse rollen beschreven. Als het concreet tot een vacature komt wordt het algemene profiel van de rol specifiek gemaakt waarbij ook gekeken wordt naar het collectief.
60. De zittingsduur van een bestuurslid is maximaal vier jaar. Een bestuurslid kan maximaal twee keer worden herbenoemd	✓ BPL volgt dit uitgangspunt uit zijn statuten. Hier heeft BPL nog aan toegevoegd dat de zittende bestuurders die op 1 juli 2014 reeds 12 jaar zitting hebben in het bestuur nog maar 1 keer herbenoemd mogen worden.

Geschiktheid

Tekst Code Pensioenfondsen	Toelichting
48. Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Daarbij houdt het rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid van bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.	✓ Deze uitgangspunten zijn opgenomen in het geschiktheidsbeleidsplan. Dit beleidsplan bevat het continuïteitsbeleid van het bestuur. Tevens is in het geschiktheidsbeleidsplan het proces beschreven dat doorlopen wordt bij de benoeming van een nieuw bestuurder.
49. Het bestuur stelt voor iedere bestuursfunctie een specifieke profielschets op. Daarin staan de vereiste geschiktheid en het geschatte tijdsbeslag.	✓ Dit doet het bestuur. De algemene profielen uit het geschiktheidsbeleidsplan worden dan specifiek gemaakt.
50. Het bestuur zorgt voor een programma van permanente educatie voor de leden van het bestuur. Dit programma heeft tot doel de geschiktheid van de leden van het bestuur op peil te houden en waar nodig te verbreden of te ontwikkelen.	✓ BPL heeft een jaarplanning waarop de onderwerpen van de studiedagen worden bepaald. Daarnaast heeft het bestuur een opleidingsplan geschiktheid.

<p>51. Het eigen functioneren is voor het bestuur een continu aandachtspunt. Het bestuur evalueert daartoe in elk geval jaarlijks het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden. Hierbij betreft het bestuur één keer in de twee jaar een derde partij. Bij de evaluatie komt aan de orde of het bestuur voldoende geschikt en divers is en wordt bovendien gekeken naar gedrag en cultuur.</p>	✓	<p>Deze norm volgt BPL en is vastgelegd in statuten en geschiktheidsbeleidsplan.</p>
---	---	--

Taken en werkwijze bestuur

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
<p>1. Het bestuur voert voor alle belanghebbenden van het pensioenfonds als 'goed huisvader' (m/v) de pensioenregeling uit: de regeling in ontvangst nemen, aanvaarden en beheren, de gelden beleggen, de pensioenen uitkeren en belanghebbenden informeren. Het bestuur heeft altijd de eindverantwoordelijkheid en de regie over alle werkzaamheden van het fonds.</p>	✓	<p>De missie van BPL is opgenomen in de statuten. Uit de missie zijn de taken van het bestuur af te leiden. Deze zijn opgenomen in de statuten. Tussen sociale partners en bestuur is in 2015 de overeenkomst van opdracht tot stand gekomen waarin afspraken zijn vastgelegd.</p>
<p>2. Het bestuur maakt heldere afspraken over zijn beleidsruimte. Die afspraken maakt het bestuur met de werkgever, de sociale partners of de beroepspensioenvereniging die de pensioenregeling bij het pensioenfonds onderbrengt.</p>	✓	<p>Het bestuur stemt regelmatig per jaar af met de sociale partners. Ook worden sociale partners betrokken bij essentiële wijzigingen in de pensioenregeling.</p>
<p>3. Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.</p>	✓	<p>Het bestuur heeft missie, visie en strategie in november 2013 vastgesteld. Dit is het uitgangspunt van haar handelen. In de jaarplanning van het bestuur houdt zij rekening met beleids- en verantwoordingscyclus. Momenteel wordt de missie opnieuw beoordeeld of herijking noodzakelijk is.</p>
<p>4. Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.</p>	✓	<p>Het bestuur heeft eigen incidentenregeling. Daarnaast heeft BPL een crisisplan als onderdeel van de ABTN. Hierin is vastgelegd wat het bestuur in bepaalde financiële situaties kan doen. Met de uitvoeringsorganisaties zijn procedures afgesproken en contractueel vastgelegd.</p>
<p>5. Het bestuur waarborgt dat de leden van het bestuur onafhankelijk en kritisch kunnen opereren, ten opzichte van de achterban en van elkaar.</p>	✓	<p>Dit is in de bestuursstructuur opgenomen. In de zelfevaluatie van het bestuur wordt bij dit punt stilgestaan.</p>
<p>6. Het bestuur is er collectief verantwoordelijk voor dat het zelf goed functioneert. De voorzitter ziet hierop toe. Hij is namens het bestuur het eerste aanspreekpunt voor het intern toezicht of het VO over het functioneren van bestuurders. De voorzitter bewaakt de evenwichtige afweging van belangen in de besluitvorming, net als de besluitvormings- en adviesprocedures.</p>	✓	<p>Jaarlijks vindt er een zelfevaluatie plaats binnen het bestuur. De voorzitter van het bestuur bewaakt de evenwichtige afweging van belangen in de besluitvorming en procedures.</p>
<p>7. Het bestuur vervult zijn taak op een transparante (open en toegankelijke) manier. Dat zorgt ervoor dat belanghebbenden inzicht kunnen krijgen in de informatie, overwegingen en argumenten die ten grondslag liggen aan besluiten en handelingen.</p>	✓	<p>BPL laat haar transparantie zien in het jaarwerk, op de website en in diverse bijeenkomsten die georganiseerd worden voor deelnemers of werkgevers. Daarnaast zijn documenten opvraagbaar bij BPL.</p>

8. Het bestuur legt bij alle besluiten duidelijk vast op grond van welke overwegingen - mede ten aanzien van de evenwichtige belangenafweging - het besluit genomen is.	✓	De besluiten worden vastgelegd in de notulen. Hierbij worden de overwegingen meegenomen, dan wel wordt er verwezen naar de beleidsdocumenten of notities waarop het besluit is gebaseerd.
9. Het bestuur weegt de aanbevelingen van de Raad van toezicht af. Wil het bestuur afwijken van de aanbevelingen, dan moet het dit motiveren.	✓	In het geval bestuur en Raad van toezicht niet dezelfde mening hebben over een bepaald punt, mag het bestuur haar mening volgen, mits zij kan uitleggen dat het besluit genomen is in het belang van alle stakeholders. Het bestuur legt dan verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag.
59. Ieder bestuurslid heeft stemrecht.	✓	Het stemrecht is opgenomen in de statuten.

Verantwoording afleggen

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
17. Het bestuur geeft inzicht in het beleid, de besluitvormingsprocedures, de besluiten en de realisatie van het beleid.	✓	In het jaarverslag legt het bestuur verantwoording af over het gevoerde beleid.
18. Het bestuur beschrijft in het jaarverslag helder en duidelijk de missie, visie en strategie van het pensioenfonds. Ook beschrijft het bestuur hierin of en in hoeverre het pensioenfonds de gestelde doelen heeft bereikt.	✓	Dit heeft het bestuur in het jaarverslag opgenomen.
19. Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	✓	Dit is onderdeel van het jaarverslag.
20. Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de kosten van de uitvoering van de pensioenregeling.	✓	Dit is onderdeel van het jaarverslag.
21. Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de gedragscode en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	✓	Dit is onderdeel van het jaarverslag.
22. Het bestuur gaat een dialoog aan met het VO bij het afleggen van verantwoording.	✓	Het bestuur vergadert vier keer per jaar samen met het Verantwoordingsorgaan. Daarnaast spreken de voorzitters van het Verantwoordingsorgaan periodiek met de voorzitters van het bestuur.

18.2 Raad van toezicht

Geschiktheid

Tekst Code Pensioenfondsen	Toelichting
52. Leden van het intern toezicht zijn betrokken bij het pensioenfonds, maar moeten zich zodanig onafhankelijk opstellen dat belangentegenstellingen worden voorkomen. Ze hebben daarbij het vermogen en de durf om zich kritisch op te stellen richting het bestuur.	✓ Dit is ook opgenomen in de statuten en in het reglement van de Raad van toezicht en in het functieprofiel van een lid van de Raad van toezicht.
53. De Raad van toezicht bevordert geschiktheid, collegiaal toezicht en complementariteit (zie paragraaf 2.5) binnen de Raad van toezicht. Daarbij houdt de Raad van toezicht rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd.	✓ Dit is opgenomen in de statuten en bij de samenstelling van de Raad van toezicht is rekening hiermee gehouden.
54. De Raad van toezicht stelt voor iedere toezichthouder een specifieke profielschets op. Daarin staan de vereiste geschiktheid en het geschatte tijdsbeslag.	✓ Zie statuten voor het vereiste van de profielschets. De inhoud van de profielschets is terug te vinden in het geschiktheidsbeleidsplan.
55. Het eigen functioneren is voor de Raad van toezicht een continu aandachtspunt. De Raad van toezicht evalueert daartoe in elk geval jaarlijks zijn functioneren. Hierbij betreft de Raad van toezicht één keer in de drie jaar een derde partij. Bij de evaluatie komt aan de orde of de Raad van toezicht voldoende geschikt en divers is en wordt bovendien gekeken naar gedrag en cultuur.	✓ De Raad van toezicht heeft medio januari 2016 zijn functioneren over 2015 geëvalueerd. Dit is een eigen evaluatie geweest, waarbij geen aansluiting is gezocht bij het bestuur.
63. De zittingsduur van een lid van de Raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een lid van de Raad van toezicht kan maximaal één keer worden herbenoemd.	✓ BPL en de Raad van toezicht volgen deze norm die is vastgelegd in de statuten en het reglement van de Raad van toezicht.

Taken en werkwijze Raad van toezicht

Tekst Code Pensioenfondsen	Toelichting
14. Het intern toezicht vervult zijn toezichttaak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering door het pensioenfonds.	✓ De taken en verantwoordelijkheden zijn vastgelegd in de statuten en in het reglement van de Raad van toezicht.
15. Het intern toezicht betreft de naleving van deze Code bij zijn taak.	✓ De Raad van toezicht is bekend met de Code en leeft deze na.
16. De Raad van toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.	✓ De Raad van toezicht is gesprekspartner van het bestuur. Zij spreekt het bestuur meermaals per jaar en spreekt ook met de voorzitters van het fonds. Zie ook de verklaring van de Raad van toezicht.

18.3 Verantwoordingsorgaan

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
56. Het VO bevordert de geschiktheid en diversiteit van zijn leden	✓	Dit heeft het Verantwoordingsorgaan opgenomen in zijn reglement.
61. De zittingsduur van een lid van het VO is maximaal vier jaar. Het VO bepaalt hoe vaak een lid van het VO kan worden herbenoemd.	✓	Dit is opgenomen in de statuten en in het reglement van het Verantwoordingsorgaan.

18.4 Diversiteit

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
65. Het bestuur en het VO zorgt ervoor dat de organen complementair zijn samengesteld. Ook moeten de organen een redelijke afspiegeling vormen van de belanghebbenden.	✓	Dit is opgenomen in de statuten.
66. Het bestuur stelt - in overleg met het desbetreffende orgaan - concrete stappen vast om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Ook geeft het bestuur aan hoe en binnen welke termijnen het van plan is om de gewenste diversiteit in leeftijd en geslacht te realiseren. Het bestuur legt dit vast in een diversiteitsbeleid. Jaarlijks beoordeelt het bestuur in hoeverre de gestelde doelen zijn gehaald. Driejaarlijks evalueert het bestuur het diversiteitsbeleid.	✓	Het bestuur heeft zijn diversiteitsbeleid opgenomen in het geschiktheidsbeleidsplan.
67. In het bestuur en het VO zitten ten minste één man en één vrouw	✓	Het bestuur heeft dit in zijn diversiteitsbeleid opgenomen. In het bestuur zit 1 vrouw. In het Verantwoordingsorgaan zitten 2 vrouwen.
68. In het bestuur en het VO zitten ten minste één lid boven en één lid onder de veertig jaar.	✓	Het bestuur heeft dit in zijn diversiteitsbeleid opgenomen. In het bestuur zitten op dit moment 2 bestuurders die jonger dan 40 jaar zijn. De overige bestuurders zijn ouder dan 40 jaar. In het Verantwoordingsorgaan zit 1 lid die jonger dan 40 jaar is. De overige leden zijn ouder dan 40 jaar.
69. Het bestuur en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	✓	Het bestuur heeft dit in zijn diversiteitsbeleid opgenomen en dit is ook in het profiel voor een lid van het Verantwoordingsorgaan meegenomen.
70. Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	✓	Het bestuur heeft dit in zijn diversiteitsbeleid opgenomen.
71. Het bestuur toetst voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen.	✓	Het bestuur heeft dit in zijn diversiteitsbeleid opgenomen.

18.5 Integriteit

Tekst Code Pensioenfondsen	Toelichting
72. De leden van het bestuur en het VO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers handelen integer. Ze zorgen ervoor dat hun eigen functioneren getoetst wordt. Ze vermijden elke vorm en elke schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstremming met een partij waarmee het fonds een band heeft, op welke manier dan ook.	✓ Dit is opgenomen in het integriteitsbeleid van BPL en in de gedragscode. Daarnaast maakt de eis van integriteit ook deel uit van het functieprofiel van een bestuurder of het intern toezicht.
73. Als leden van het bestuur, het VO, de Raad van toezicht en andere medebeleidsbepalers in functie treden, ondertekenen ze de gedragscode van het pensioenfonds. Ook ondertekenen ze jaarlijks een verklaring over het naleven van de gedragsregels. Op het overtreden van de gedragscode staan sancties. Deze staan in de gedragscode.	✓ Dit is opgenomen in het integriteitsbeleid en de gedragscode van BPL.
74. Een (mede)beleidsbepaler maakt direct melding van (potentieel) tegenstrijdige belangen of reputatierisico.	✓ Dit is opgenomen in de gedragscode van BPL.
75. Een (mede) beleidsbepaler meldt het voornemen een nevenfunctie te aanvaarden of voort te zetten aan de compliance officer. Het maakt hiervoor niet uit of de nevenfunctie betaald of onbetaald is.	✓ Dit is opgenomen in de gedragscode van BPL.
76. Het lidmaatschap van een orgaan van het pensioenfonds is niet verenigbaar met het lidmaatschap van een ander orgaan binnen hetzelfde pensioenfonds, of van de visitatiecommissie.	✓ Dit is opgenomen in de statuten van BPL.

18.6 Beloningsbeleid

Tekst Code Pensioenfondsen	Toelichting
77. Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook is het beleid passend gelet op de bedrijfstak, onderneming of beroepsgroep waarvoor het fonds de pensioenregeling uitvoert.	✓ Het bestuur heeft zijn beloningsbeleid vastgelegd in het reglement vacatievergoeding. Hierover legt het bestuur verantwoording af in het jaarverslag.
78. De beloning staat in redelijke verhouding tot de gedragen verantwoordelijkheid, de aan de functie gestelde eisen en het tijdsbeslag.	✓ Deze norm is uitgangspunt voor het beloningsbeleid van het bestuur.
79. Het bestuur is terughoudend als het gaat om prestatiegerelateerde beloningen. Prestatiegerelateerde beloningen zijn niet hoger dan 20 procent van de vaste beloning. Ze zijn niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het fonds.	✓ BPL hanteert geen prestatiegerelateerde beloningen. Bij derde partijen gaat het fonds na welk beloningsbeleid ze hanteren. Dit is opgenomen in het uitbestedingsbeleid.
80. Het bestuur voorkomt dat door de hoogte van de beloning van de leden van het intern toezicht, een financieel belang een kritische opstelling in de weg staat.	✓ Deze norm wordt door het bestuur nageleefd door vergoedingen te verstrekking die passend zijn naar maatschappelijke maatstaven.

81. Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid zonder arbeidsovereenkomst of van een lid van het intern toezicht verstrekt het bestuur geen ontslagvergoeding. Bij ontslag van een (andere) medebeleidsbepaler moet een eventuele ontslagvergoeding passend zijn gelet op de functie en de ontslagreden.	✓	In het reglement vacatievergoeding is opgenomen dat bij ontslag geen ontslagvergoeding wordt verstrekt aan een bestuurder of een lid van het intern toezicht.
---	---	---

18.7 Compliance

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
82. Het bestuur is op de hoogte van de wet- en regelgeving en de gevolgen daarvan voor het pensioenfonds. Ook kent het bestuur de wijze waarop invulling wordt gegeven aan de wet- en regelgeving in fondsdocumenten, besluitvormingsprocessen, procedures en de uitvoering.	✓	Nieuwe wet- en regelgeving wordt zorgvuldig gemonitord door het bestuursbureau. Het bestuur verdiept zich onder andere op studiedagen in nieuwe wetgeving. Het bestuur is op de hoogte geldende wet- en regelgeving, fondsdocumenten, procedures en uitvoering.
83. Het bestuur bewaakt dat het pensioenfonds de wet- en regelgeving en interne regels naleeft (steeds compliant is).	✓	Jaarlijks evalueert het bestuur al zijn beleid en gaat na of dit aan de hand van gewijzigde wet- en regelgeving aanpassing behoeft. Monitoring vindt plaats door het bestuursbureau die hierover rapporteert.

18.8 Integraal risicomanagement

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
23. Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is. Ook zorgt het ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is.	✓	Het bestuur is van mening dat adequaat integraal risicomanagement een belangrijke zaak is. Derhalve heeft het bestuur begin 2015 de risicocommissie ingericht. Hieraan neemt de extern bestuurder met risicomanagementexpertise deel, naast andere bestuurders. De risicocommissie rapporteert periodiek aan het bestuur. In het jaarverslag legt het bestuur verantwoording af inzake het risicobeheer.
24. Het bestuur houdt expliciet rekening met risico's en risicobeheersing bij het bepalen van het beleid en het nemen van besluiten. Deze risicoafweging legt het bestuur vast.	✓	In notities en beleid wordt aandacht besteed aan risicomanagement; de gevolgen van een bepaald besluit. Het bestuur weegt de risico's af en legt deze vast in de notulen.

18.9 Communicatie en transparantie

Tekst Code Pensioenfondsen	Toelichting
<p>25. Het bestuur zorgt voor een adequaat communicatiebeleid. Dit beleid zorgt er in ieder geval voor dat persoonlijke pensioeninformatie goed toegankelijk is. Ook bevordert het beleid het pensioenbewustzijn van belanghebbenden. Verder stimuleert het beleid de dialoog met de belanghebbenden over het gevoerde en te voeren beleid.</p>	<p>✓ Het beleid en de beleidsuitgangspunten voor de communicatie van BPL zijn vastgelegd in het communicatiebeleidsplan. Het bestuur onderschrijft deze. Het Verantwoordingsorgaan brengt advies uit over het communicatiebeleid van BPL. Bovendien legt BPL een aantal communicatiemiddelen vooraf ter toetsing voor aan een klankbordgroep van actieve deelnemers en gepensioneerden. BPL vraagt leden van het Verantwoordingsorgaan regelmatig om input op bepaalde communicatiemiddelen, vóórdat deze worden gerealiseerd.</p>
<p>26. Het bestuur meet hoe effectief de ingezette communicatiemiddelen zijn. Dit doet het periodiek, maar ten minste elke drie jaar.</p>	<p>✓ Ieder jaar meet BPL hoe actieve deelnemers en gepensioneerden de communicatie van BPL beoordelen. Dit gebeurt door middel van een kwantitatief onderzoek. De onderzoeksvragen kunnen zowel online als schriftelijk worden ingevuld. In 2015 is voor het eerst een kwantitatief onderzoek gehouden onder bij BPL aangesloten werkgevers. Dit onderzoek onderzocht de mening van werkgevers over de dienstverlening, informatievoorziening en communicatie van BPL. Vanaf 2016 vinden ook kwalitatieve onderzoeken plaats onder actieve deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers.</p>

18.10 Verantwoord beleggen

Tekst Code Pensioenfondsen	Toelichting
<p>27. Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden. Hierbij houdt het bestuur ook rekening met goed ondernemingsbestuur.</p>	<p>✓ Op de website van BPL zijn de uitgangspunten van het MVB-beleid opgenomen.</p>
<p>28. Bij het bepalen van het beleid houdt het bestuur rekening met de verplichtingen die het fonds is aangegaan. Ook houdt het bestuur hierbij rekening met zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van de belanghebbenden om te zorgen voor optimaal rendement bij een aanvaardbaar risico.</p>	<p>✓ Het bestuur legt verantwoording af over zijn beleggingsbeleid in het jaarverslag.</p>
<p>29. Het bestuur zorgt ervoor dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.</p>	<p>✓ Het bestuur zorgt voor draagvlak voor de keuzes over verantwoord beleggen door hierover van gedachten te wisselen met sociale partners, het Verantwoordingsorgaan en met deelnemers en werkgevers tijdens bijeenkomsten die over dit thema georganiseerd worden.</p>

18.11 Uitvoering, uitbesteding en kosten

Tekst Code Pensioenfondsen	Toelichting
30. Het bestuur is verantwoordelijk voor alles wat door, namens of voor het pensioenfonds wordt gedaan. Vanuit die verantwoordelijkheid heeft het bestuur een visie op de uitvoering van de activiteiten van het pensioenfonds. Het bestuur stelt vast aan welke eisen de uitvoering moet voldoen. Ook bepaalt het bestuur welk kostenniveau aanvaardbaar is.	✓ Het bestuur heeft een uitbestedingsbeleid waarin de uitgangspunten en vereisten van de uitvoering dienen te voldoen. Daarnaast heeft het bestuur met partijen waaraan is uitbesteed (dienstverlenings)overeenkomsten afgesloten. Bij het aangaan van een overeenkomst met een partij waaraan is uitbesteed wordt aandacht besteed aan het kostenniveau in verhouding met de kwaliteitseisen die het bestuur aan de dienstverlening stelt.
31. Het bestuur legt vast voor welke wijze van uitvoering hij heeft gekozen en welke overwegingen daaraan ten grondslag liggen. Het bestuur zorgt er ook voor dat deze informatie beschikbaar is voor de belanghebbenden.	✓ Dit heeft het bestuur gedaan en is opgenomen in de overeenkomsten. Deze worden periodiek geëvalueerd.
32. Het bestuur zorgt dat het zicht heeft op de keten van uitbesteding.	✓ De Commissie pensioenbeheer komt per kwartaal bijeen en bespreekt de rapportages van de pensioenadministrateur. De Commissie Pensioenbeheer rapporteert nadien aan het bestuur. De Beleggingsadviescommissie bespreekt in haar vergaderingen de rapportages van de fiduciair manager, de vermogensbeheerder en de vastgoedbeheerder. In de bestuursvergadering worden rapportages eveneens besproken. Het bestuursbureau speelt een rol in de dagelijkse monitoring van de partijen waaraan het bestuur heeft uitbesteed.
33. Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering en hierbij passende adequate sturings- en controlemechanismen voor de uitvoering van de activiteiten van het pensioenfonds.	✓ Dit is vastgelegd in het uitbestedingsbeleid, de uitbestedingsovereenkomst en de dienstverleningsovereenkomst.
34. Het bestuur zorgt ervoor dat het beloningsbeleid van partijen aan wie taken worden uitbesteed, niet aanmoedigt om meer risico's te nemen dan voor het fonds aanvaardbaar is. Om dit te bereiken maakt het bestuur dit onderdeel van de contractafspraken bij het sluiten of verlengen van de uitbestedingsovereenkomst of - indien van toepassing - via zijn aandeelhouderspositie.	✓ Dit wordt gereguleerd via de mandaten die het bestuur geeft aan de derde partijen.
35. Bij uitbesteding van taken neemt het bestuur in de overeenkomst met de dienstverlener adequate maatregelen op voor als de dienstverlener of een door hem ingeschakelde derde onvoldoende presteert, de overeenkomst niet naleeft, schade veroorzaakt door handelen of nalaten.	✓ Er zijn bepalingen over de aansprakelijkheid en afspraken over het naleven van de dienstverleningsovereenkomst. Echter is er geen sanctiemogelijkheid afgesproken.
36. Het bestuur bevordert dat de dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. Met een klokkenluidersregeling kunnen degenen die financieel afhankelijk zijn van de dienstverlener, zonder gevaar voor hun positie rapporteren over onregelmatigheden binnen de onderneming. Dit kan gaan om onregelmatigheden van algemene, van operationele en van financiële aard.	✓ Dit wordt bij het aangaan van een contract met een derde partij nagevraagd.

37. Het bestuur evalueert jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering en de gemaakte kosten kritisch en spreekt een dienstverlener aan als deze de afspraken niet of onvoldoende nakomt.	✓	Jaarlijks evalueert het bestuur de kwaliteit van de partijen aan wie is uitbesteed. De dienstverleningsovereenkomst wordt eveneens jaarlijks geëvalueerd en indien nodig aangepast.
---	---	---

18.12 Rol accountant en actuaris

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
38. Als een accountant of actuaris niet-controlewerkzaamheden moet verrichten, verstrekt het bestuur hiervoor een afzonderlijke opdracht. Hierbij weegt het bestuur af of de niet-controlewerkzaamheden kunnen worden uitgevoerd door de accountant, de actuaris of door het kantoor dat ook de jaarrekening controleert.	✓	Voor niet-controlewerkzaamheden wordt een aparte opdracht verstrekt. Hierbij wordt de onafhankelijkheid bewaakt.
39. Het bestuur beoordeelt ten minste eenmaal per vier jaar het functioneren van de accountant en de actuaris. De uitkomsten van deze beoordeling bespreekt het bestuur met de accountant of actuaris. Ook stelt het bestuur het intern toezicht en het VO van de uitkomsten op de hoogte.	✓	Het functioneren van de accountant en de actuaris wordt ten minste eenmaal per vier jaar beoordeelt. Indien hiertoe aanleiding is wordt dit vaker dan eenmaal per vier jaar gedaan. Het VO en het intern toezicht wordt dan op de hoogte gesteld.

18.13 Klachten en geschillen

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
40. Het bestuur staat open voor kritiek en leert van fouten.	✓	Jaarlijks evalueert het bestuur zijn functioneren. Hierbij wordt teruggekeken op de genomen stappen en worden verbeterpunten onderkend en opgepakt. In het functieprofiel van bestuurders worden aan bepaalde rollen ook competenties toegekend waaraan bestuurders moeten voldoen.
41. Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	✓	Er is een klachten- en geschillenregeling. In het jaarverslag wordt verantwoording afgelegd hierover. Daarnaast wordt in de klachtenregeling verwezen naar de mogelijkheid om aan te kloppen bij de Ombudsman Pensioenen.

18.14 Melding onregelmatigheden

Tekst Code Pensioenfondsen		Toelichting
42. Het bestuur zorgt ervoor dat alle betrokkenen bij het fonds de mogelijkheid hebben te rapporteren over onregelmatigheden van algemene, operationele en financiële aard. Dit kan gaan om onregelmatigheden zowel binnen het pensioenfonds als bij partijen aan wie taken worden uitbesteed.	✓	Dit is opgenomen in de klokkenluidersregeling.

<p>43. Het bestuur zorgt ervoor dat degenen die financieel afhankelijk zijn van het fonds, zonder gevaar voor hun positie kunnen rapporteren over onregelmatigheden binnen het pensioenfonds. Dit kan gaan om onregelmatigheden van algemene, van operationele en van financiële aard.</p>	<p>✓</p>	<p>Dit is opgenomen in de klokkenluidersregeling.</p>
<p>44. Het bestuur legt duidelijk vast bij wie en op welke wijze degenen die financieel afhankelijk zijn van het fonds, hierover kunnen rapporteren. Ook informeert het bestuur hen hierover.</p>	<p>✓</p>	<p>Dit is opgenomen in de klokkenluidersregeling.</p>

19. Overzicht nevenfuncties bestuur

Bestuurder	Hoofdfunctie	Nevenfuncties)
R. le Clercq	n.v.t.	<ul style="list-style-type: none"> - KAVB, voorzitter - Royal Brinkman, commissaris - Gold Coast Fruits, Accra, Board Member - AB VNO/NCW, bestuurder - Beleggingscommissie Annona, lid - Qredits, ondernemerscoach - VV Noordwijk, lid N&W commissie - Colland Sectorraad, bestuurder - Klantenraad AIM, voorzitter - ARCA Noordwijk, DGA - Greenport Holland, bestuurder - Werkgeversvoorzitter BPL
J.W.J. van Leeuwen	Boomkweker	<ul style="list-style-type: none"> - LTO Vakgroep Bomen en vaste Planten, bestuurder - ZLTO Vakgroep Bomen en vaste Planten, bestuurder - LTO Vakgroep B en V Cultuurgroep Laan Park en bosbomen - Naktuinbouw, bestuurder - Productschap Tuinbouw, bestuurder - Stichting Vakinformatie Siergewassen, bestuurder - I-Verde, bestuurder - Stichting beurshal Hazerswoude, bestuurder - Varuw Holding/Rubia Natural Colors/ Rubia Exploitatie, commissaris - Nederlandse Bond van Boomkwekers vereffeningsbestuur, voorzitter - Stichting Projectbureau Boomkwekerij, voorzitter - Ledenraad AB Brabant, lid - Suwas I en II, bestuurder - Bestuurder BPL
J.H. van der Starre	n.v.t.	<ul style="list-style-type: none"> - Lid Pensioenlab - Bestuurder BPL
J. Maris	gepensioneerd	<ul style="list-style-type: none"> - Ceettar, algemeen secretaris - NGK Ermelo, lid - SUWAS, bestuurder - Commissie van Toezicht 'BMWT-Keur' - Bestuurder BPL
S.M. van Meer	Cumela Nederland, teamleider	<ul style="list-style-type: none"> - PKN, rentmeester - Bestuurder BPL
N. Benamar	Beleidsadviseur VHG	<ul style="list-style-type: none"> - Aspirant bestuurder BPL

G.P.M.J. Roest	FNV, bestuurder pensioenen	<ul style="list-style-type: none"> - BPF Groothandel Bloemen & Planten (bestuur en bac) - Forward (Pensioenfonds Unilever) (bestuur en audit cie) - Klantenraad SAREF - Werknemersvoorzitter BPL
M.J.A.M. Daamen	FNV, bestuurder	<ul style="list-style-type: none"> - NVG, voorzitter sociaal fonds - Sectorcommissie Hoverniers - Bestuurder BPL
H. Onstwedder	FNV, bestuurder	<ul style="list-style-type: none"> - OBF, bestuurder - Fonds Arbeidsmarktbeleid, bestuurder - OWM SAZAS, bestuurder - Colland sectorraad, bestuurder - Sectorcommissie Dierhouderij en Glastuinbouw - SUWAS II, voorzitter - Stigas, voorzitter - Agap, secretaris - Actor, bestuurder - Mobiliteitscentrum Glastuinbouw, bestuurder - Bestuurder BPL
G.H. Koudys	CNV, bestuurder	<ul style="list-style-type: none"> - BPF Molenaars, voorzitter/secretaris - BPF Sigaren, bestuurder - CNV Vakmensen, pensioenfondsbestuurder - Bestuurder BPL
H.F.M. Gertsen	Onafhankelijk bestuurder	<ul style="list-style-type: none"> - Erasmus Universiteit – Rotterdam School of Management, Programme director/ docent Investor Relations (Executive Master Corporate Communications) - PC Hooft Groep / PC Hooft verzekeringen NV, lid rvc - Stichting Rijnlands Lyceum, lid rvt - Iktel BV, directeur - Extern bestuurder BPL
M.H. Rosenberg	Onafhankelijk bestuurder	<ul style="list-style-type: none"> - Bpf Schilders, bestuurder - SPW, bestuurder - Docent SPO - Extern lid beleggingscommissie Pensioenfonds Chemours (voorheen Pensioenfonds Dupont) - Penvita, lid geschillencommissie - Extern bestuurder BPL

Raad van toezicht	Hoofd- en nevenfunctie(s)	Tijdsbeslag (uren per week)
D. Duijzer	Directeur Coöperatie, Bestuur en Duurzaamheid van Rabobank Nederland	<ul style="list-style-type: none"> - Stichting Kerkelijke Gelden, voorzitter - Nederlandse vereniging van managers, voorzitter - Koning Willem I Stichting, bestuurder - Stichting Alfa Omega, voorzitter - Centraal Orgaan Kwaliteitszorg Zuivel, voorzitter - Prinses Maxima Centrum Cliëntenraad, voorzitter - Raad van toezicht BPL, voorzitter
L. van der Heiden-Aantjes	SPF Beheer, Hoofd bestuurszaken	- Raad van toezicht BPL, lid
A. Smolenaers	Sprenkels & Verschuren B.V., partner/eigenaar	- Raad van toezicht BPL, lid

Colofon

Tekst & redactie

BPL bestuursbureau

Vormgeving en druk

Drukwerkstudio.nl

Uitgave

Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw

Juni 2016

Correspondentieadres: Postbus 501
9700 AM GRONINGEN

Bezoekadres: Europaweg 27, Groningen
9723 AS Groningen

Telefoon: (050) 582 19 90

Fax: (050) 313 82 01

Website: <https://www.bplpensioen.nl>